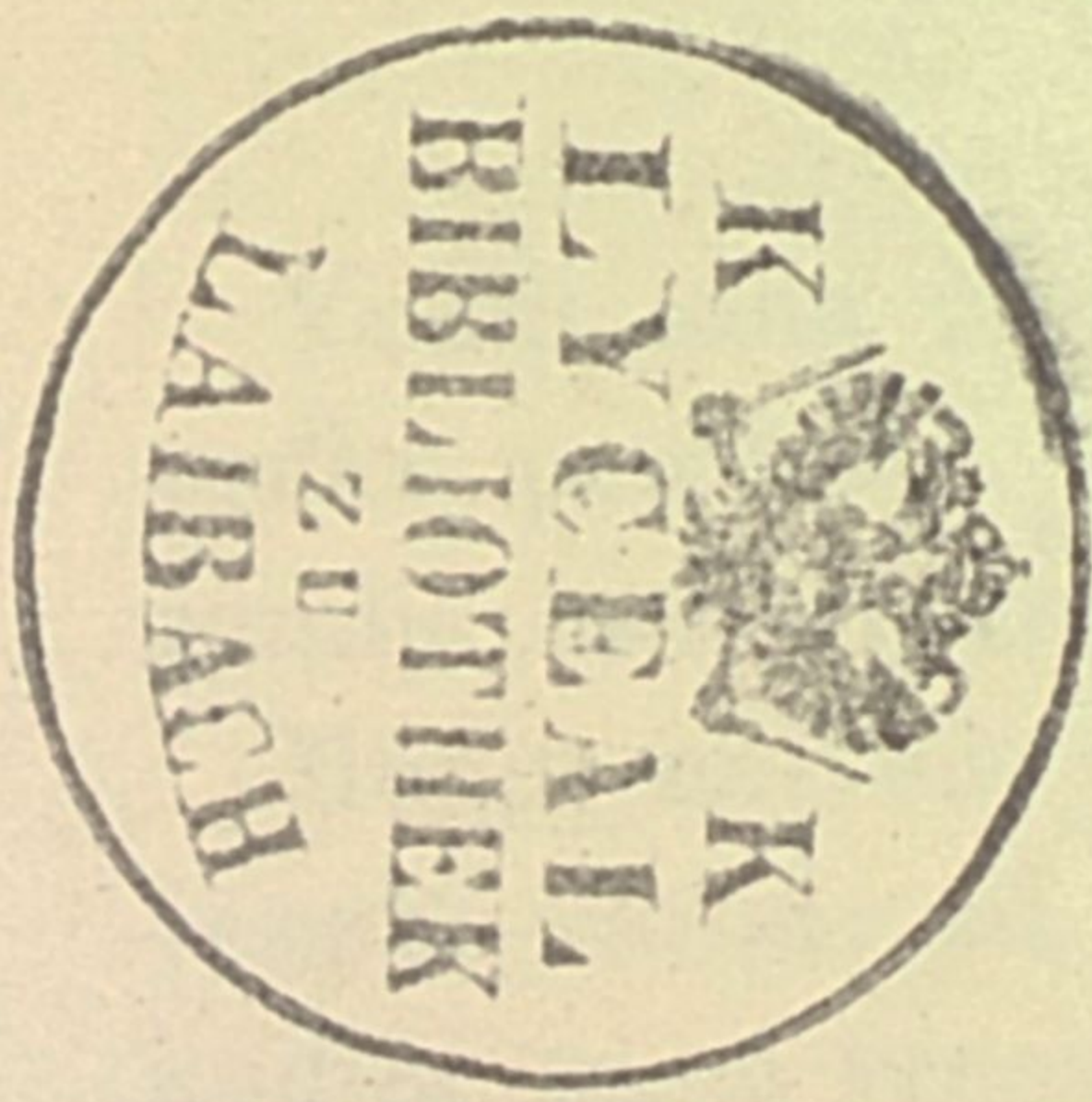

POGLED IZ BILJARSTVA

U

PRAVIEK SLAVENAH A NAPOSE HRVATAH.

NAPISAO

DR. B. ŠULEK.

(Preštampano iz XXXIX. knjige „Rada jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti“.)

U ZAGREBU

TISAK DIONIČKE TISKARE

1877.

Veliki sada živi narodi mora da od davna žive, da imaju dugačku prošlost; jer narodi u obće nepostaju naprečac, neniču iz zemlje kao gljive preko noći, nego se polagano razvijaju i rastu.

Medju najveće narode Evrope, dapače ciele zemlje, spada slavenski narod: od njegova postanka do danas mora dakle da je takodjer puno vremena proteklo. Jer ako su Magjari iza tisućljetnoga bitisanja sve jošte ponajmanji evropski narod: koliko je trebalo tisućah godina, dok se je zametnulo, razplodilo i razplemenilo ono 80 miliunah slavenskoga naroda?¹

Prema ovoj dugovječnoj prošlosti slavenskoga naroda trebalo bi da mu je i povjest starodavna, obilata; a ona je prema tolikomu vjekovanju i prema tolikomu mnoštvu puka vrlo siromašna, mršava i donjekar mlada.

Najdublje je prodro u pravu slavensku prošlost neumrli Šafařík. Po njegovu dokazivanju prvi spominje narod slavenski, i to pod imenom Venedah, pa samo u malo riečih, grčki pisac Herodot, koji je živio jedno 500 godina prije Isukrsta. Iza njega prošlo je bilo opet malo ne 1000 godina, dok su grčki pisci Procopius, car Mauricius i Leo nešto više o Slavenih napisali.²

¹ Nejedan sice narod v oběhu tisícileti tak dokonále vyhynul a zmizel, že po něm nic více, leda jeho jméno ve starých dějepisich nepozůstalo: ale každý dnešní veliký národ musil své předky již ve hluboké starožitnosti míti. P. J. Šafařík: Slovanské starožitnosti. V Praze 1837. str. 38.

² Pisce, koji su što samo uzgred o Slavenih natuknuli, kao što n. pr. Tacitus, Plinius, nebrojim.

Iz ovakvih krnjavih podatakah i krpicah sastoji se najstarija povjest slavenskoga naroda. Toliko razabiremo iz njih pod izviestno, da su Slaveni prvoseoci Evrope, onako kako Grci i Rimljani, Celti i Germani; da je bilo već na osvitku sjeverno-evropske historije slavenskih plemenah pod imenom Venedah od Balta do Ponta, dakle su bili Slaveni već onda velik narod, što potvrđuje naročito i Claudius Ptolemaeus (u 2. stoljeću poslje Isukrsta), brojeć Venede medju najveće narode (ἔθνη μέγιστα). Pa što je tomu uzrok, da je naša najstarija poviest tako tamna, te počimlje u istinu stoprv uvedenjem kršćanstva, kad su se Slaveni sami pera latili, da bilježe djela svoga naroda? Dokazano je, istina, da su Slaveni već prije Cirila i Metoda imali osobito pismo; al do sada ne ima pisanoga spomenika, koji bi nam našu prastaru poviest onako objasnio, kao što je napis na stieni Bisitunskoj razgalio poviest medo-perzijsku.

Što pako inostrani pisci, po imenu Grci i Rimljani, tako riedko spominju tolik narod, tomu je prvi uzrok njihovo neznanstvo. Niti su Grci niti Rimljani poznavali u prastaro doba zemaljah sjeveroiztočne Evrope, jer nit su ondje vojštili, nit su š njimi obćili, osim trgovacah, koji su se opet slabo knjigom bavili, ako izvadiš pojedince, n. pr. Herodota. Već ovo nam dovoljno razjašnjuje, zašto nisu stari obrazovani narodi poznavali slavenske domovine i poviesti, zašto nismo i mi kao Niemci dobili svoga Tacita.

Drugi razlog tomu mućanju starinskih povjestnikah valja tražiti u samoj naravi Slavenah: oni bijahu ljudi krotki, blagi, miroljubivi; težeć zemlju i pasuć stoku svojim su trudom namicali što jim trebaše, ostavljajuć na miru svoje susjede. Kad su k njim pošli, nisu toga učinili, da jih zarobe i porobe, već da svoje plodine i tvorine š njihovimi zamiene, da trguju. Nego za ovakove krjeposti, za tihu veličinu narodah slabo su marili stari ljetopisci, prisluškujući samo bojnoj buci, slaveći samo junačka djela, opisujući samo ratne strahote. Zato Slaveni nisu u njih onako na glas izašli, kao što njihovi siloviti susjedi i krvoločni grabežljivci Skite, Sarmati, Huni itd., ili kao što drugi evropski narodi, po imenu Traci, Grci, Latini, Celti i Germani, koji su malne svejednako s inimi plemenima bojak bili, u tudje zemlje žareć i paleć provaljivali, blizke i daleke narode podjarmljivali, u sužanjstvo jih gonili, oli pako hametice klali i ubijali. „Mahna je historije od vieka — piše Šafařík — što poput prostote svagda voli smatrati djela izvanjska, halabučna, krvava, u živac dirajuća, nego bogomile pojave nutrnjega života narodah; da uvijek više toga pripovieda o ljutih bojavih, o

junacih na mejdanu, o silovitim tlačiteljih, nesmiljenih krvnicih, nego o mirnom radu, o kućevnih krjepostih, o težacih i oračih, o prijateljih znanja i umienja, trgovine i obrta, o učiteljih puka, o širiteljih nauka; da nam uvijek voli prikazivati crnu, čovječjom krvi našaranu i zato žarkiju stranu narodnoga života, nego stranu bijelu, tihimi djeli mirna vjekovanja naličenu i zato jednostavniju.“¹

Mučanje grčkih i rimskih pisacah o Slavenih povod je dalo mnogim, osobito njemačkim povjestnikom, te su tvrdili, (jer dokazati se to nemože), da su Slaveni u Evropu došli stoprv poslje Isukrstova rođenja s ostalimi azijskimi dotepenci. Nu pravo primjećuje Lelewel: „Tak wielki i liczny narod, jak słowiański, nieprzychodzi, tylko na miejscu wzrasta.“² — Najkrasniji je plod Šafařikovih Starožitnostih, što je ono krivo mnienje njemačkih pisacah uprav ogromnim učenim aparatom pobio, dapače s korienom izčupao, nit se tko više usudjuje nijekati Slavenom, da su evropski prvoseoci.

U nas dakle neima, istina, onih temeljah, na kojih grade drugi narodi hram svojoj poviesti; ono malo, što znademo o naših predjih, crpano je iz mutna izvora neukih, a više putah i zlobnih inostranih pisacah, da čovjek jedva može razlučiti istinu od neistine. Lasno ćeš ovo razabrati, kad pomisliš, da bi tko imao pisati poviest sadašnjega srbsko-turskoga rata, pa nebi imao drugoga vrela za taj posao do magjarske i bečke novine.

Prema tomu ostala bi pradoba Slavenah do viek vieka nepoznata, vječnim zastorom zastrta; nu znanost je opet našla sredstva, kojimi umie probiti ovaj rek bi nepronični mrak naše prošlosti. Ja ću se poslužiti takvim sredstvom i pokušati, nebi-li mi pošlo za rukom razkriti bar na časak taj tamni zastor slavenske pradobe, te zaviriti u domovinu i domaći život naših najstarijih predjah; a nadam se, da neće požaliti truda, tko se samnom popne na visoki vidik, s kojega će pogledati ne u budući Kanaan (jer mi ga već imademo), nego u praotačbinu hrvatsku.

Na pučini, na koju hoću da se otisnem, neima prtine, a kamo li staze; ja moram sám prtiti — zato će biti ova razpravica samo prvi pokus te ruke; utrtom prtinom moći će drugi dalje dospjeti nego ja cielcem.

Ovomu momu poslu nedotječu dakako obična pomagala historije;

¹ Slovanské starožitnosti str. 428.

² Dzieje Polski 1830. str. 14.

nu ima još i drugih do sada slabo upotrijebljenih vrelah narodne poviesti. Ovamo ide ponajprije jezik, naša najstarija i najsvetija baština, najvjernije zrcalo narodnoga života, najobilatija riznica podatakah o iskonskom, dapače i potonjem obrazovanju naroda. Jer razvitkom obrazovanosti razvija se i jezik naroda; u jeziku se slažu kao u arhivu viesti o napredku i o promjenah materijalnoga i moralnoga života narodah. Da, baš i to razabiremo iz njega, jesu li te promjene ili napredak plod samosvojnoga razvoja ili su došli od druguda, pa od kuda. Zato pravo kaže L. Geiger: „Es liegt in der Geschichte der Sprache unendlich viel für die Erkenntniss der Urgeschichte Bedeutsames verborgen und es wird sich gar sehr lohnen, auch in diese Tiefen schürfend einzudringen.“ (Lazar Geiger: Zur Entwicklungsgeschichte der Menschheit. Stuttgart 1871, str. 39.)

Nerazsvjetluje se plamikom iz jezika izbijajućim samo naš praviek, i drugi narodi crpaju iz istoga vrela posvjetilo, da njim bolje objasne pradobu svoje prošlosti; jer kao što sam već napomenuo, i njihovi su ljetopisi ponajviše namienjeni bojnoj slavi, a slabo se obziru na život nutrnji.¹

Ovo valja dakako samo za jezike prastare, kao što su grčki, latinski, germanski, nipošto pako za novije, kao što je englezki. Nu po Slavene je njihov jezik osobito obilato vrelo pradobne poviesti, jer je izvoran, vrlo star i vrlo bogat: zato slavenski povjestnici nalaze u njem dragocjene gradje za poviest drevnoga narodnoga vjekovanja i onda, kad ih ostave na cjedilu svi ostali pisani i nepisani spomenici.²

O tom sam se glavom uvjerio skupljajuć evo već trideset godina južnoslavenska imena bilja, jer sam opazio, da jih ima za čudo mnogo zajedničkih s drugimi Slaveni i to ne samo s ovim onim slavenskim narodom, nego ponajviše sa svimi, te su ono prava pravcata sveslavenska imena.

Ova zajednica nije mogla postati u historičko doba; jer u ono

¹ Selten lassen sich die Geschichtschreiber, die mit Kriegszügen und Thronstreitigkeiten alle Hände voll zu thun haben, herab, uns einen kulturhistorischen Brocken zuzuwerfen.“ (Victor Hehn: Kulturpflanzen und Haus-thiere in ihrem Uebergang aus Asien nach Griechenland und Italien sowie in das übrige Europa. Berlin 1870. str. 347.)

² Jazyk slovanský jest samočistým, téměř nevyvažitelným zdrojem, z něhož vědomosti o poměrech života a vývoji vzdělanosti pradavných předků našich vážiti můžeme, jakých jinak nižádným způsobem nabyti nelze. J. E. Vocel: Pravěk země české. V Praze 1868. II. 243.

vrieme, kad je poviest obilatije počela o Slavenih besjediti, bili su ovi već podieljeni na plemena više manje razlučena i kadšto na daleko razstavljena. Ovo valja osobito za južne Slavene, koji življahu o sebi, odkada su po svjedočanstvu cara Konstantina Porphyrogeneta u VII. stoljeću poslje Isukrsta sa sjevera dolje na jug doselili i tako se od Rusah, Poljakah i Čehah sasvim odielili. Od ono doba do sadašnjega vieka nije bilo medju Hrvati, Srbi, Slovenci i ostalimi Slaveni baš nikakva obćenja, nikakve sveze. Samo jezik crkvenoslavenski bio se je s kršćanstvom u crkvi malo ne svih Slavenah nastanio; nu protežuć se tek na poslove crkvene, nije nigdje koriena u narodu uhvatio, dapače je i u svojoj prvotnoj domovini zamro, a kamo-li je bio od ostalih Slavenah usvojen. Upravo crkveno-slavenski jezik pokazuje i dokazuje, da su slavenski narodi iza svoga razstanka svaki osebce samostalno živili.

Kako to dakle, da imaju svi slavenski narodi dosta riečih istovietnih, da Rusi, Česi, Poljaci i južni Slaveni tolike trave istimi imeni zovu, premda ovi potonji nisu nikada, dokle historija dopire, posredno ili neposredno s ostalom slavenskom braćom obćili, a kamo-li su se svi Slaveni poslje svoga razstanka dogovarali i ugovor kakov učinili, po kojem će ove ili one biline, pa i druge stvari jednako zvati i ona jim imena nadjenuti, kakva se i dan danas upotrebljavaju; ili pako da su se takove rieči knjigom u našem puku razprostranile, kad ovaj ponajviše niti sada neumie štiti? Slavenska uzajamnost u jeziku napreduje i sada vrlo slabo, akoprem joj idu na ruku pismo, štampa, znanost i obćila. U puk jošte nije prodrła sviest, da su Rusi, Česi i Poljaci naša braća, a kamo-li je djelovala na njega njihova knjiga, te je iz nje tobože usvojio puno riečih.

Kako su se u naš jezik uvukle mnoge njemačke, talijanske, turske i magjarske rieči, to lasno razabiremo: mi smo je dobili od naših susiedah, s kojimi smo se miešali; al medju nami i Poljaci ili Lužičani nije bilo nikada mješavine, pa opet imamo š njimi više zajedničkih riečih, nego s našimi susjedi.

Ovdje dakle neima druge nego vjerovati, da su sadašnja slavenska plemena bila njekoć jedan narod jednoga ter istoga jezika, pa su se stoprv u historičko doba razišla, razplodila i razgranila.¹ Uz

¹ Gotski pisac Jornandes (živio je u sredini 6. vieka poslje Isukrsta), piše naročito: „Juxta sinistrum latus (montium Daciae), quod in aquilonem vergit, et ab ortu Vistulae fluminis per immensa spatia Winidarum natio populosa consedit. — Hi ab una stirpe exorti tria nunc nomina edidere, id est Veneti, Antes, Sclavi. (De Getarum sive Gothorum orig. Cap. 5. et 23.)

to se je i jezik, koji bijaše izprva jedan jedinit, sve to više razilazio; stara jezgra je ostala, inače pako se je svako narječje prema postojećim okolnostim dotičnoga plemena osebce razvijalo i napokon samostalnim jezikom postalo.

Odavde razabiremo, da su imena stvarih i pojmovah, koja u svih slavenskih jezicah jednako glase, još onda postala, kad su bili Slaveni cigli jedan narod, dakle prije nego su pojedina plemena iz pradomovine na zapad i jug odselila i ondje se nastanila, gdje jih i sada ima.

Ova izreka je po predmet moje razpravice vrlo znamenita; nu da moje umovanje niti je samovoljno nit subjektivno, to potvrđuje znanost i poviest.

Doista su štoci čuli za indoevropski ili kako Niemci vole (dosta nespretno) govoriti, za indogermanski narod. Poviest nezna za njega, a kamo li ga gdje izriekom napominje: pa je opet učeni sviet uvjeren, da je bilo takva naroda, dapače i nagadja, gdje je stanovao, kakvim je jezikom govorio. Na čem se osniva to uvjerenje i nagadjanje?

Izpitujući mnoge evropske i azijske jezike opazili su naučnjaci, da u njih ima mnogo riečih, koje jednako glase, a isto znače, pa ne samo riečih, nego i gramatičnih formah; po imenu ima te srodnosti medju jezici grčkim, latinskim, slavenskim, germanskim, perzijskim, sanskritskim itd.; a nipošto ne spada u to kolo jezik arapski, turski ili magjarski. Ova srodnost jezika pomenutih evropskih i azijskih narodah potakla je naučnjake, da su ju svestrano iztraživali, te napokon do uvjerenja dospjeli, da je morao u davnoj davnini življeti narod osobita jezika, od kojega lozu vuku gore navedeni narodi i njihovi jezici. Jer kao što grane drveta, makar kako različite starinom i veličinom, iz istoga su stabla nikle, istim se sokom odhranile: onako i pomenuti srodni jezici, makar kako danas različiti, mora da su imali nekada jednoga otca; al su se njegovi potomci kao rakova djeca po svietu razišli, te se je isti jezik s vremenom tako osebujno kod svakoga plemena razvio, da sada nazire samo znanost onu starinsku srodnost, što je medju njimi ima.¹ A nije ovo ostala pusta teorija bez upotrebe, već danas ima množina

¹ „Zu der arischen Grundsprache gelangte man in der Weise, dass man aus der Gemeinsamkeit der Erscheinungen in den Sondersprachen die Erscheinungen der allen diesen Sondersprachen gemeinsamen Muttersprache, d. i. der arischen (indo-europäischen) Grundsprache reconstruirte und dies sowohl in Bezug auf deren gramatische, wie lexicale Seite.“ Dr. Greg. Krek: Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. Graz 1874. str. 6.

knjigah o pranarodu indoevropskom, o njegovu jeziku, domovini, obrazovanosti, dapače ima već i rječnik toga jezika.¹

Ako se komu ovo dokazivanje ipak čini odviše abstraktno i nebulozno, zato što historija ništa nezna za indoevropski pranarod: evo mu drugoga primjera iz nedvojbene poviesti. Sadašnji jezici francezki, španjolski, talijanski i rumunski tako su srodni, da kad bi iz tih jezika uklonio svu zajednicu riečih i gramatike, ono što bi preostalo, nebi se više moglo zvati jezikom francezkom itd. Odkuda ovolika srodnost, kad narodi govoreći te jezike vrlo su po Evropi razsuti? Na to odgovara poviest jasno i razgovietno, da su ti jezici zato tako slični, što svi polaze od latinskoga, koji dan danas samo još u knjizi živi, jer se je razsutkom rimskoga carstva malo po malo takodjer razpao ili pravo govoreć razgranao, te su ove grane korijenje pustile, a od svake je osobito stablo naraslo.²

Slična su porekla sadanji slavenski jezici. Da su ruski, srbsko-hrvatski, bugarski, česki, poljski i lužički jezik vrlo srodni, srodniji od romanskih, o tom nitko i nesumnja; da se ti jezici nisu mogli jedan iz drugoga razviti, to uči poviest i njihova gramatika: oni su jedan prema drugomu kao brat prema bratu, nipošto kao roditelj prema djeci. Filolozi smisliše dakle sve misli u jednu, da

¹ F. C. August Fick: Wörterbuch der indogermanischen Grundsprache. Göttingen 1868.

² Die Ursache der Aehnlichkeit besteht darin, dass französisch und italienisch aus dem Lateinischen stammen, also einmal eine einzige Sprache bildeten, nämlich eben das Lateinische. Geradeso muss es sich nun mit dem Sanskrit und dem Deutschen verhalten; beide müssen dereinst eine Sprache gebildet haben, nur ist diese eine Sprache, von der Deutsch und Sanskrit fast Töchter Sprachen zu nennen sind, wie Französisch und Italienisch vom Lateinischen, nicht mehr vorhanden. Wir wissen, dass es ein Volk gegeben hat, das das Lateinische sprach, die Römer. Es muss auch ein Volk gegeben haben, das die Ursprache redete, woraus Deutsch und Sanskrit geflossen sind, ein Volk, das existirte zu einer Zeit, wo es weder Deutsche noch Inder gab. Es ist aber nicht bloss das Deutsche mit dem Sanskrit verwandt, sondern auch das Lateinische, Griechische, Russische und überhaupt Slavische, ferner das Celtische und in Asien das Armenische und Persische mit manchen Nebenzweigen. Die Ahnen aller Völker, die diese Sprache sprechen, müssen daher mit den Ahnen der Deutschen und Inder ein Volk ausgemacht haben, und die Sprachwissenschaft muss also ein Urvolk aufstellen, das weit älter als alles ist, was wir von europäischer Geschichte wissen. Wo dasselbe gewohnt hat, ist noch nicht festgestellt, noch weniger die Zeit, wo wir es noch vereinigt zu denken haben. Dagegen bietet die Sprache merkwürdige Haltpunkte, um über seinen Culturzustand Einiges zu ermitteln. (L. Geiger l. c. str. 16).

su sadašnji slavenski jezici potekli iz jednoga vrela, da su grane jednoga stabla. No gdje je to vrelo, gdje je to stablo?

Jedno vrieme mišljahu, da je staroslavenski ili crkveno-slavenski jezik otac ostalih; nu potanje iztraživanje dokaza, da to nemože biti, jer je taj jezik samo brat ostalih slavenskih, nipošto roditelj.

Toga roditelja neima više; da ga je pako bilo, tomu se domišljamo onom izviestnošću, kojom i roditelju svake djece. Kao što su sadašnji romanski jezici imali svog oca, naime jezik latinski: onako su ga imali i sadašnji slavenski jezici. Tà odkuda jim onolika srodnost, ako nisu sinovi jednog oca? Nemože se kazati, da je sličnost riečih u raznih slavenskih jezicih samo plod slučaja; jer slučaj se može potezati na pojedine iznimne primjere, nipošto pako na mnoštvo. Kad bi bilo u slavenskih jezicih samo nekoliko jednakih riečih, neka bi to bio slučaj; al jih ondje imade toliko, da se srodnost mora prozvati pravilom, a nesrodnost iznimkom; slučaj pako nemože biti pravilom.

Ovdje nam se nameće drugo pitanje: ako sadašnji slavenski narodi poliežu od jednoga praslavenskoga naroda: kada je živio taj narod? Kada su govorili svi Slaveni jedan te isti jezik?

Na ovo pitanje nemože se sada potanko odgovoriti, zato što je prva doba našega naroda neprobitnom tamom zastrta. Samo toliko znademo, da je to bilo vrlo davno; jer već starinski pisci napominju više slavenskih plemenah; isti Herodot razlikuje već Venede, Budine, Neure; nego buduć da ništa nespominje za njihov jezik, nemože se danas ništa temeljita o tom osjeći.

Da su bili Slaveni već u prastaro doba na više granah pocijepani, tomu se s razlogom domišljamo iz onoga, što najstariji pisci javljaju o neizmjernome mnoštvu slavenskih narodah.¹ Nemože se lasno pomisliti, da u naroda, koji se je u oči historičke dobe pružao od Ponta do Balta, nije bilo narječjah, da su onda svi Slaveni posve istim jezikom govorili. Jesu li onda već postojala ona narječja, koja sada živu, ili su pako ta najstarija narječja izumrla, kao što crkveno-slavensko, a ona, od kojih poliežu slavenski jezici, postala su u zoru historičke dobe — to se sada nemože više osjeći. Nego kao što nepostaju narodi naprečac, onako niti narječja, i ovim se hoće puno vremena, dok se razvijaju samostalno. Sigurno je dakle, da slavenski jezici nisu bili u svom postanku onako razlučeni kako

¹ Šafařík l. c. str. 59, 64.

dan danas, da su se malo po malo razilazili, ter izprva srodniji bili jedan drugomu nego što sada, pa tim srodniji čim stariji, čim bliži zajedničkomu vrelu.

Ako su pako zajedničke svim Slavenom rieči postale onda, dok su ovi bili na okupu i jedan narod, kao što drugčije nije moglo biti: to su te rieči svakako vrlo stare i prastare, te njihov postanak siže daleko u predhistoričku dobu. Nego upravo s toga su te rieči po nas vrlo znamenite; jer narod nadieva ime samo onim stvarim, koje poznaje, i onim mislim, koje je zamislio. Dakle zajedničke slavenske rieči uče nas, što su Slaveni u onoj davnoj davini poznavali, kad su još bili jedan narod; rieči te su dakle vjerno i živo ogledalo praslavenskoga znanja, ključ, koji će nam odškri nuti vrata od pradobe našega naroda.

Istim ovim postupkom nastoji se objasniti prošlost indoevropskoga pranaroda. Korjenike premnogih riečih, kojimi se naznačuju razni odnošaji rodstva (n. pr. otac, mati, brat, sestra, kći itd.), zatim uda tiela (n. pr. oko, uho, nos itd.), obični prirodni pojavi (n. pr. sunce, mjesec, dan, noć, vjetar, more itd.), njekoje životinje (tur, ovca, vepar, guska itd.), njekoje biline (raž, pir, buk itd.), njekoje sprave (os, igo itd.) — nalazimo malo ne u svih jezicima indoevropskoga porekla: odavde se izvodi, da su sve te stvari poznate bile već indoevropskomu pranarodu. Badava ćeš pako u tih jezicima tražiti korjenike riečih kuma, pluga, vrebca, živca, gusalah itd. A zašto jih ondje neima? Jer indoevropski pranarod nije poznavao dotičnih stvari, dakle nije ni razloga imao nadjesti jim kakvo ime.¹

Zašto nebi mi takodjer onako radili kao što iztražioc indoevropskoga naroda, kad i onako stojimo na tvrdjem temelju od njih? Jer za njihov narod nezna ništa poviest, a za slavenski lje znade.

Iztraživ dakle svim Slavenom zajedničke rieči, koje se potežu na prirodne predmete, na domaći život, na obrtnost, ratarstvo, umije nje, pravo i vjeru, znat ćemo od prilike, koliko su toga stari, jošte

¹ Auf Grundlage des gemeinsamen arischen Wortschatzes, mit Berücksichtigung des Inhaltes, des Begriffes der Wörter wurde der Culturzustand des Volkes zu eruiren getrachtet, der demselben in dieser Periode eigen gewesen, ein Unternehmen, das den Resultaten der materiellen Archaeologie ebenbürtig an die Seite gestellt zu werden verdient und die grösste Beachtung nicht nur der Archaeologie sondern auch der Cultur- und Sittengeschichte erheischt, da die Sprache allein es ist, die über diese Zeit des arischen Lebens Licht zu verbreiten und das sonst Ungewisse der Urzeit zu historischen Thatsachen zu erheben vermag.“ *Krek u pom. djelu str. 15.*

nerazciepkani Slaveni poznavali, te ćemo si moći stvoriti vjernu donjekle sliku njihova znanja i umienja, pod jedno pako uvježbat ćemo, na kojem stupnju obrazovanosti bili su južni Slaveni, dakle i Hrvati, kad su sa sjevera selili u svoju sadašnju domovinu.

A nećemo se stidjeti te slike, koja će nam se prikazati, kad iznesemo na vidik to sveslavensko blago. Naši protivnici, najpače Niemci, nastojahu, istina, sliku tu pomrčiti; po njihovom zlobnom kazivanju, u kojem je ljuti naš neprijatelj Gebhardi¹ najdalje do-tjerao, bijahu Slaveni, prije nego su se pokrstili oli poniemčili, narod tako zapušten, kao što su afrički ili američki divljaci, dapače baš kao skot, od kojega su se samo svojom besjedom razlikovali; sirovost, okrutnost, divljačtvo, strašljivost, glupost i neukost bijaše njihova baština; hlapstvo i robstvo njihova vjekovita sudbina.

Već praslavenski jezik pobija do noge ovakve klevete, budući živ do danas svjedok znamenite obrazovanosti prastarih Slavenah, kao što ću malo niže potanko dokazati. Neima u njem doduše riečih za predmete novije kulture, koja je plod sadašnjega vieka; nu mi niti negovorimo o sadašnjosti nego o narodu, koji je živio prije dvie tri tisuće godinah. Ako smo mi sada u mnogo koječem zaostali, budi nam utjehom, pa i pobudom, da su naši pradjedovi, (dokazom je tomu slavenski jezik) vrlo uzvišeno mjesto medju drugimi narodi već onda zauzimali, kad su mnogi njihovi susjedi u pravom smislu rieči barbari bili.

Nisam nakanio iznieti ovdje na vidjelo svekoliko praslavensko blago jezika; tomu jedan čovjek nije dorastao, tomu se hoće više vještakah. Pa kamo sreće, da se ovi toga posla prihvate i da svaki svoju struku onako od prilike pretrese i protraži, kao što sam ja pokušao kod biljarstva, po imenu pako da se izpitaju sveslavenske rieči potežuće se na životinjstvo, rudstvo, gospodarstvo, tehničke struke, pravoslovje i vjeru.

Tim bi se ne samo znatno razjasnila najstarija doba Slavenah, nego bi se i prava slavenština na vidik izvadila, te bi se prokrčila staza naravnomu razvitku u sveslavenskom smjeru sadašnjih slavenskih jezika, koji su u tom pogledu više manje s puta zašli.

Evo moga priloga takvomu radu! Ja sam pokupio zajednička slavenska imena bilja. Svaki i divlji narod nadieva ime bilju, kojega mu prieko treba; nu toga ima obično vrlo malo. Tim više se

¹ Geschichte der Wenden. Halle 1719. Sравни Kollárov Výklad ku Slávy dceře, str. 461.

dakle čovjek mora diviti velikomu mnoštvu sveslavenskih imenah bilja, kojih ima toliko, te se možemo domišljati, da su prastari Slaveni vrlo pomnjivo prirodu iztraživali i poznavali; jer kao što već malo prije napomenuh, imena se nadievaju samo poznatim stvarim. Al poznavanje prirode je najočitiiji biljeg narodnjega napredka: tup i glup čovjek nemari za ono, što ga okružuje, ako mu to nije od priroke koristi ili štete; a poznavanje darovah prirode potiče njihovu izpitivanju i upotrebljavanju, čemu se opet hoće razmišljanja i praktične vještine.

Da nedosadjujem obćenitim razmatranjem, od kojega slaba korist bez potanka razglabanja, prieći ću na specijalnosti i nabrojiti na broj ono bilje, koje su već stari Slaveni poznavali. Neplašite se, da ću vas voditi po tamnih hodnicih korjenodubstva: ja ću samo ono navesti, što je bjelodano i očevidno, ostavljajuć drugim paljetkovanje na tom polju.

Već Herodot (IV. 21) piše, da Budini, za koje Šafařik dokâza, da su bili slavenski narod, stanovahu u zemlji punoj svake ruke drveća, to jest u zemlji šumom obrasloj. Ovakve bijahu valjda i ostale slavenske zemlje, jer se za čudo sudaraju sva slavenska imena šumskoga drveća.

Ovamo ide ponajprije:

D u b, *slov.* dob, *cslav.* дѢБЪ, izprva дѢБРЪ, *rus.* дубъ, *čes.* dub, *polj.* dąb, *bug.* dąb, *luž.* dub, *lat.* quercus, *njem.* Eiche. — Znamenito je, da kao što je u Grkah rieč δόρυ i δρυς značila izprva hrast (*lat.* quercus), pa onda u obće stablo, drvo, zato što je hrastovo drvo bilo u grčkih šumah najpretežnije: s istoga valjda razloga znači d u b sada u Dalmaciji, pa i u jeziku crkveno-slavenskom, ne samo quercus, nego i drvo u obće. Mjesto rieči d u b rabi sada kod nas obično rieč hrast, koje ima takodjer u ostalih slavenskih jezicah, nego ondje znači ono što mi zovemo g r m, š i k a r a. Rod hrasta ili duba zovu svi Slaveni osobitim al jednakim imenom ž e l u d, *slov.* želod, *cslav.* желѣдъ, *rus.* желудъ, *čes.* žalud, *polj.* żołądz, *luž.* žoldž. Mjesto ove rieči upotrebljava se sada kod nas više žirka, *coll.* žir, jer se njime krmad ž i r i t. j. tovi.

B u k, B u k v a, *slov.* bukev, bukva, *cslav.* БОУКЫ, БУКЪВЕ, *rus.* букъ, *čes.* luž. buk, *polj.* buk, bukiew, *lat.* Fagus, *njem.* Buche; a plod se zove obćenito b u k v i c a, koja rieč znači još i B e t o n i c a.

G r a b, G r a b r, G a b r, G r a b r i k a, *rus.* грабъ, грабина, *čes.* hrab, habr, *polj.* luž. grab, *lat.* Carpinus Betulus, *njem.* Weissbuche.

Lip a, ovako se zove u svih ostalih slavenskih jezicima, *lat.* Tilia (europaea), *njem.* Linde.

Breza, *cslav.* брѣза, *rus.* береза, *čes.* bříza, břeža, *polj.* brzoza, *luž.* brieza, braza, *lat.* Betula alba, *njem.* Birke.

Briest, Brst, *slov.* brest, *cslav.* брѣстѣ, *rus.* берестѣ, берестина, *čes.* břest, *polj.* brzost, *lat.* Ulmus campestris, *njem.* Ulme.

Vez, *rus.* вязѣ, *čes.* vaz, *polj.* wiąz, *luž.* vez, *lat.* Ulmus effusa, *Willd.*, *njem.* Flatterulme.

Jasen, *slov.* jesen, *cslav.* ясень, *rus.* ясењ, ясенникѣ, *čes.* jesen, jasan, *polj.* jesion, *luž.* jasen, *lat.* Fraxinus, *njem.* Esche.

Jasika, *slov.* jesika, *cslav.* осина, *rus.* осина, осыка, *čes.* osyka, *polj.* osina, osika, osa, osica, *luž.* vosa, voseca, *lat.* Populus tremula, *njem.* Zitterpappel

Joha, Jova, *slov.* jalša, jelša, jevša, *cslav.* яльха, ельха, ольха, олха, *rus.* ольха, іолха, елха, вилха, ольшина, *čes.* olše, *polj.* olsza, *luž.* volša, *lat.* Alnus, *njem.* Erle.

Dubrave, hrastici, bukvice, grabrici i ostale šume promiešane bijahu, kao što i dan danas, drugim drvećem. Ovo su znali već Praslaveni i razlikovali takva stabla od ostalih, nadjenuv jim osobita imena, koja i dan danas živu po svem slavenskom svijetu. Ovamo ide:

Jagnjed, Jagnjeda, *slov.* jagned, *cslav.* ягнѣдѣ, ягнѣдѣ, *čes.* jehněda, *slovački* jahněda, *lat.* Populus nigra, *njem.* schwarze Pappel.

Klen, Klien, Kun, *rus.* кленѣ, *čes.* klen, *polj.* kłon, *luž.* klon (= Ornus), *lat.* Acer campestre, *njem.* Massholder, Feldahorn.

Javor, Jahor, *cslav.* яворѣ, *rus.* яворѣ, *polj.* *čes.* *luž.* bug. javor, *lat.* Acer platanoides, *njem.* Ahorn.

Maklen, Makljen, *rus.* некленѣ, *polj.* niekłon, *lat.* Acer tataricum.

Paklen, *lat.* Acer Monspessulanum, *rus.* пакленокѣ (= Acer campestre), пакленѣ, *polj.* pokłon (= Acer tataricum).

Naglen, Nagnoj, Negnoj, Negnjila, *rus.* негной, негниючка (= Taxus), *lat.* Cytisus, *njem.* Geissklee.

Sljedećega drveća ima u šumah pomanje; što su ga Praslaveni poznavali i jednakimi imeni zvali, tomu će biti uzrok plod, kojim su se po svoj prilici hranili.

Сремза, Сремѣа, Сримза, Сринза, Сремза, *slov.* crensa, crinz, *rus.* черемуха, черемха, *čes.* střemcha, třemcha, *polj.*

trzemcha, czeremcha, *lat.* Prunus Padus et Mahaleb, *njem.* Traubenkirsche, Steinkirsche.

Plod joj je gorak i nakiseo, zato se za njega sada kod nas nemari, jer imamo sladjega voća; nu Kalmuci ga još i danas s mliekom vare, i od toga njevakav pekmez gotove. Isto tako pripovieda već Herodot za narod Agrippai, koji je stanovao u današnjoj Rusiji, da se hrani plodom cremze (ποντικόν): kad to voće dozori, ciede ga kroz krpe, a crni sok ližu ili s mliekom vare. Baškiri postupaju i dan danas onako. (Gled. Herodotovy dějiny. Přeložil J. Kvíčala. Str. 74).

J a r e b i n a, *slov.* jerebika, jerebikovc, rebika (= Охусoccus), *rus.* рябина, рябика, рябчикъ, рябинникъ, храбина, оробина, *čes.* jeřab, jeřabina, jeřábek, řeřáb, řerabina, *polj.* jarzab, jarzębina, *luž.* jerebina, herebina, *lat.* Sorbus Aucuparia, *njem.* Vogelbeerbaum.

B r e k a, B r e k i n j a, B r e k u n j a, B r e k u l j a, *slovenski* brenka, brenkovc, *mrus.* берека, *polj.* brzek, brzekinia, breknica, bereka, berestka, *čes.* břek, břekyně, *slčki.* brak, *lat.* Sorbus torminalis, *njem.* Elsebeerbaum.

O s k o r u š, O s k o r u š a, O s k o r u š v a, *cslav.* оскороуша, *čes.* oskoruše, oškeruše voskoruše, *slčki* oskoruch, očkohruška, *rumunjski* скоруш, *lat.* Sorbus domestica, *njem.* Sperberbaum.

M u k, M u k i n j a, M u k o v n i c a, *slov.* močnek, mok, mokovc, mokovnica, *rus.* мучница (= Arctostaphylos), *čes.* muk, mukyně, *polj.* mačznica (= Arctostaphylos), *lat.* Sorbus Aria, *njem.* Mehlbaum.

T o p o l, T o p o l a, *cslav.* тополь, тополя, *rus.* тополь, тополя, топольникъ, *bug.* topola, *čes.* topol, *polj.* topol, topola, *luž.* topol, *lat.* Populus alba, *njem.* Silberpappel.

I v a, *cslav.* ива, ивина, ивушка, ивица, *rus.* ива, ивина, ивушка, ивица, *čes.* jiva, huva, yva, *polj.* iwa, *lat.* Salix Capraea, *njem.* Sahlweide.

Ovako se zove kod nas i Čehah još i Ajuga (Chamaepitys).

R a k i t a, *rus.* ракита, *bug.* rakitъ, *polj.* rokita, rokicina (= Salix rosmarinifolia), *čes.* slč. rakyta, *luž.* rekit, *lat.* Salix (Capraea, viminalis), *njem.* (Sahl-) Weide.

V r b a, *cslav.* вѣрба, *rus.* верба, *čes.* vrba, *polj.* wierzba, *luž.* věrba, *lat.* Salix, *njem.* Weide.

R a š e l j k a, R a š e l j i k a, *slov.* rešlika, *čes.* řešetlák (Rhamnus), *luž.* řešešin (Rhamnus), *lat.* Prunus Mahaleb, Steinweichsel (na sjeveru neraste).

Trepetljika, Trepetuša, Trepola, *slov.* trepetlika, trepetlika, *polj.* trzepiecina, *lat.* Populus tremula. Sravni gore Jasika.

Sva dosada navedena drveta idu u bjelogoricu; nego da je bilo u praslavenskoj domovini i crnogorice iliti omore, to svjedoči Herodot, pišući, da su se slavenski Budini hranili sjemenjem od šišaricah (onako kao što piše Tacit za Niemce, da su se žirom hranili). Isto nam dokazuju njekoja sveslavenska imena; što ovih mnogo neima, tomu je uzrok ponajviše sama narav crnogorice: njezino drveće je na oko vrlo slično jedno drugomu, zato ga već ni stari Grci nisu potanko razlikovali, te se naučnjaci i sada jošte muče izpitujući, kakve su vrsti pojedini pisci razumievali riečma ἐλάτη i πίτυς. Isti metež vlada i u sveslavenskih imenih. Najobćenitija i najpoznatija je rieč

B o r, *slov.* i borovc, *cslav.* боръ, *rus.* боръ¹, *čes. polj.* bor, *lat.* Pinus sylvestris, *njem.* Föhre, Kiefer.

J e l, J e l a, *slov.* i jelva, jala, jelkovc, jedla, jeu, jeuka, *cslav.* ѣлъ, ѣла, *rus.* ель, ялына, елка, *čes.* jedle, *polj.* jodła, *luž.* jedła, jidła, *lat.* Abies pectinata, *njem.* Edeltanne.

S m r č a, S m r k, S m r e k a, S m r i č, S m r i k, S m r i e k, S m r j e k a, *slov.* smrek, smrok, smereka, smrok, *cslav.* смръя, смръю, смръю, (= Cedrus), *mrus.* свирка, шмерка, *bug.* smrekov, *čes.* smrk, *slč.* smrek, *polj.* smrok, smroczyzna, smrek, smerek, świérk, świerka, świerczynna, *luž.* šmrjek, šmrjok, šmrok, *lat.* Abies excelsa; Juniperus communis, *njem.* Rothtanne, Fichte; Wachholder.

H v o j a, H v o j k a, *slov.* hoja, hojka, *rus.* хвоя, *čes.* chvoj, chvoje, chvojka, chvojina, *polj.* choja, choina, choinka, chojka, *luž.* khojna, chojca, *lat.* Pinus; Abies, *njem.* Fichte; Tanne.

S o s n a, *cslav.* соснъ, сосна, *rus.* сосна, *čes. polj.* sosna, *lat.* Pinus, obćenito rabi sjevernim Slavenom, al u nas, koliko sam doznao, negovori se više.

T i s a, *cslav.* тиса, (= Terebinthus), *rus.* шиссъ, *čes.* tis, tisa, *polj.* cis, *lat.* Taxus baccata, *njem.* Eibe.

Gdje ima šume, ondje ima jamačno i šikarja, u ovom pako opet svakojakih bokorah, šibljakah i čbunovah, ako ne u samoj šumi, a ono na okolo nje; sigurno ima grmlja po mjestih kršnih, neplodnih. Ako su stari Slaveni poznavali malo ne sve vrsti drveća u

¹ Ova rieč znači sada u Rusah piesak obrastao u bor i brezu.

njihovih šumah rastućega, to je znak, da su bili prilično postupili u obrazovanosti. Nu možda će tko ipak prigovoriti, da poznavanju naočita, visoka, krošnjasta drveća netreba baš puno uma, jer nam te stvari tako udaraju u oči, da se ove i nehotice za njimi otimlju. Recimo, da je istina; al za neznatno grmlje nemože se to kazati, pa evo stari Slavjani poznavahu i sve šikarje, kao što svjedoče sliedeća sveslavenska imena:

B a z , B a z a , B a z a g , B a z g , B a z d o v , B a z d o v i n a , B a z g a , B a z g o v i n a , B a z i k a , B a z o v i n a , B a ž o v i n a , B o z a , B o z g o v i n a , B o z o v i n a , B u z i k a , B z o v a , B z o v i n a , A b z o v , Z o v a , Z o v i n a . Sva ova kojekako izpremičena imena nadieva hrvatski narod jednomu ter istomu grmu, od kojega narasta kadšto čitavo stablo. Ovo se ime i kod ostalih Slavenah svakojako mienja, nu korjenika mu je svagdje ista, dokazom, da je praslavenska. Evo tih promienah: *slov.* bezdjina, bezeg, bezg, bezga, bezgovina, bizove, bezove, *rus.* бозъ, бзюкъ, бзуина, базовникъ, *čes.* bez, bzina, chebz, *polj.* bez, *slčki* bez, chabzda, *luž.* baz, boz, *lat.* Sambucus nigra, *njem.* Flieder, Schwarzholder.

B o r o v i c a , *čes.* borovice, *slčki* borovnjak, borovka, borievka, borovec, borovčia, *lat.* Juniperus communis. *njem.* Wachholder.¹

D r i e n , *slov.* dren, *cslav.* дрѣн(ыин), *rus.* деренъ, *čes.* dřin, *slčki* drien, *polj.* dereń, *lat.* Cornus mascula, *njem.* Kornelkirsche.

S v i b , S v i b a , *cslav.* свибь(нъ), *rus.* свидина, свидовникъ, *čes.* svid, svida, *polj.* świdwa, świdwina, *lat.* Cornus sanguinea, *njem.* Hartriegel.

G l a g , G l o g , *slov.* glah, gloh, glagove, glogove, *cslav.* глогъ, *rus.* глогъ, глодъ, глотъ, глудина, *čes.* hloh, *polj.* *luž.* glog, *lat.* Crataegus Oxyacantha, *njem.* Hagedorn, Weissdorn.

Š i p a k , *slov.* šipek, ščipek, *cslav.* шипкъ, *rus.* шипица, шиповникъ, шипшина, шипишникъ, шипишка, *čes.* šíp, šípek, *polj.* szyp, *luž.* šipka, *lat.* Rosa canina, et fructus, *njem.* Hagebutte. Kod južnih Slavenah zove se ovako još i južno voće, *lat.* Punica Granatum, *njem.* Granatapfel, inače prema talijanskomu „mela granata“ m o g r a n j zvano. Oba ova šipka radjaju plodom razne veličine, nu slična oblika, odtuda jim kod nas isto ime.

¹ Ovaj grm je to svoje ime očevitno dobio, što je nalik na bor (jer česki se zove borovica i malen bor). S istoga razloga valjda dobio je ime jalovac, *rus.* яловецъ, еленецъ, *čes.* jalovec, *slčki* jalavec, *polj.* jałowiec, *luž.* jałorc, jachlove, jałoveuc — ako ova rieč polieže od jela, kao što nagadja Jungman. Ovo potonje ime je pretežnije kod ostalih Slavenah.

Za onu prvu vrst šipka ima kod nas i kod Rusah još i drugo, valjda šaljivo ime; nu starost njegovu dokazuje veliko prostranstvo, gdje ga baš prost puk govori, a u knjizi neima. Štokavci kažu *s v r b i g u z* (Vuk), *s v r b i g u z i c a* (Dubrovč.), Slovenci *s r b i n*, *s r b l i v k a*, *s r b o r i t e c*, *s r b o r i t k a*, Rusi *сербаринникъ*, *свороборина*, *сербалина*, *сирбярничникъ*.

K a l i n a, *rus.* калина, калинка, калинина, *čes. polj. luž.* kalina, *lat.* Viburnum Opulus, *njem.* Schneeball.

L i e s k a, *slov.* leska, *cslav.* лѣска, *rus.* лѣщина, залещина, *čes.* liska, *slč.* lieska, *polj.* leszczyna, laska (= palica), *luž.* leščina, lješnička, *lat.* Corylus Avellana, *njem.* Haselstrauch.

H u d i k a, *U d i k a*, *H u d i k o v i n a*, *F u d l j i k a*, *F u l j i k a*, *slov.* hudolesovina, hudovirnik, hudovitovna, *čes.* chudovina, *lat.* Viburnum Lantana, *njem.* Bandstrauch.

K r k o v, *K r k a v i n a*, *K r u š i n a*, *slov.* krhličovje, krhličovna, *rus.* крушина, карлушина, *čes.* krušina, *polj.* kruszyna, kruchinia, kruszewina, kruszczyna, *lat.* Rhamnus Frangula, *njem.* Faulbaum, Kreuzdorn.

Z i m o l e z, *Z i m o l e z o v i n a*, *rus.* жимолость, жиломуста, жиломустина (= Lonicera), *čes.* zimolez, zimolaz, zimolýz, *lat.* Ligustrum vulgare, *njem.* Rainweide.

B r s t a n, *B r s t r a n*, *B r š l j a n*, *B r š t a*, *B r š t a n*, *slov.* bršten, *rus.* берестень (= Convolvulus arvensis), *čes.* břechtan, brslen, bršlen (= Evonymus), *polj.* brzestan, *lat.* Hedera Helix, *njem.* Epheu.

B l j u š ć, *B l j u s t*, *slov.* bljušč, blušec, plušč, *cslav.* блюштъ, *rus.* плющъ, *polj.* bluszcz. U svih ostalih slavenskih jezicah označuje se ovim imenom Hedera Helix, *njem.* Epheu, samo kod nas zove se tako bilina zvana *lat.* Tamus communis, a *njem.* Schmeerwurz, valjda zato, sto je nalik na bršljan, al na sjeveru je neima.

B i l o l o z a, *B i e l a l o z a*, *rus.* бѣлолозъ (= Salix Gmelini), бѣлолозникъ (= Eurotia ceratoides), *lat.* Clematis Vitalba, *njem.* Waldrebe. Rekao bih, da je ovo samo prievod latinskoga Vitalba (vitis alba), da te rieči neima i u ruskom jeziku, gdje posve drugo znači. — Isti ovi grmić zove se kod nas i *p a v i t*, *p a v i t i n a*, *p a v e t i n a*, *cslav.* павитъ. U drugom slavenskom jeziku nisam te rieči našao, samo Poljaci zovu isti grm *p o w o j n i k*, *w i j n i k*.

I m e l a, *O m e l a*, *slov.* i ohmetje, *cslav.* имела, омель(никъ), *rus.* омела, *čes.* jmel, jemela, *slč.* omelj, omelo, *polj.* jemieli, jemioła, *luž.* jemjelina, *lat.* Viscum album, *njem.* Mistel.

K u r j e n a , K u r i n a , *slov.* korinje, kupinača, *cslav.* кѣпина, кѣпиниѣ, *rus.* купена, купень (= Polygonatum), *bug.* кѣринъ, *čes.* kupina, *polj.* кѣра, кѣрина (= frutex).

B o r o v n i c a , *rus.* боровка, боровина, буровика, *čes.* borůvka, borůvnice, *slč.* borovnica, *polj.* borówka, *lat.* Vaccinium Myrtillus, *njem.* Heidelbeere.

B r u s n i c a , *rus.* брусница, брусника, *čes.* brusnice, *polj.* brusznica, *luž.* prusnica, *lat.* Vaccinium Vitis Idaea, *njem.* Preisselbeere.

M a l i n a , M a l j u g a , *slov.* i malenca, melina, molina (Rubus fruticosus), *rus.* малина, *čes.* *polj.* *luž.* malina, *lat.* Rubus Idaeus, *njem.* Himbeere; u Braniboru pako govore Niemci još i danas M a l i n e k e n .

V r i e s , V r i e s a k , V r i š t i n a , *slov.* vres, resa, resje, *cslav.* вресъ(нь) врес(ень), *rus.* вересъ, верестъ, вереск, *polj.* wrzos, *čes.* vřes, *luž.* rjos, ros, *lat.* Calluna; Erica, *njem.* Heidekraut.

T r n , C r n i t r n , T r n i k a , T r n i n a , T r n u l j a , T r n o v i n a , *rus.* тернъ, терновникъ, терникъ, терень, *čes.* trn, trnka, *polj.* tarń, tarnina, tarnka, tarka, *lat.* Prunus spinosa, *njem.* Schlehdorn.

T r n o š l j i v a , *slov.* trnosliva, *rus.* черносливъ, *čes.* trnosliva, trnoslivka, trnoslava, *polj.* tarnošliwa, tarnošliwka, *lat.* Prunus insititia L., *njem.* Krieche.

K l o k o č , K l o k o č i k a , *rus.* клекачка, колокитина, клочкика, *polj.* kłokocina, kłokoczka, klékoczka, *čes.* klokoč, *lat.* Staphylea pinnata, *njem.* Pimpernuss.

Kao što sam već napomenuo, Herodot pripovieda za Budine, da su se hranili sjemenjem od šišaricah. Al netreba misliti, da je to bila jedina hrana starih Slavenah. Razglabanje jezika uči nas, da su i stoku hranili; rieči: govedo, krava, bik, vol, tele, stado, ovca, ovan, sir, maslo, paša, mlieko, muzti itd., sve je to sveslavensko; isto potvrđuje i poznija poviest.¹ Ovdje se opet nameće pitanje: jesu-li bili drevni Slaveni samo pastiri, dakle nomadi? Jamačno je bilo plemenah, koja su se, kao što biva i dan danas u gorštakah, ponajviše hranila stočarstvom; nego da su bili Slaveni u obće već

¹ Chování dobytka bylo u starých Slovanův nejoblíbenější zaměstknání. O Němcích jinák znějí dřevní zprávy: vojenské výpravy, těkání po všech končinách Evropy, a zbíjení cizých vlastí bylo téměř jediným jejich řemeslem. Důkazem toho jest každá stránka historie prvních patera století po Kristu. Šafařík Starožitnosti str. 161.

u predhistoričko doba ratari, to nam nedvojbeno dokazuje veliko obilje riečih sveslavenskih na ratarstvo se potežućih, koje više putah donjekle nagovještaju i sam razvitak, dakle poviest ratarstva.

Jer neprelazi narod od stočarstva naprećac k ratarstvu, već to biva vrlo polagano. Nije bilo već na osvitku ratarstva pluga, nego samo drvena *s o h a t*. j. zakućito drvo, kojim se je zemlja rovila i rahlila. O tom piše Hehn¹: „Der ursprüngliche Pflug bestand aus einem passend gekrümmten Stück Holz, wie man es in den Wäldern suchte und fand, das ἄροτρον αὐτόγυρον, welches noch Hesiodus kennt, während die verschiedenen Theile des zusammengesetzten Pfluges, des von Homer und Hesiod genannten ἄροτρον πηκτόν, griechisch und lateinisch ganz verschieden benannt werden“. Pa kako se je zvalo to prvobitno orudje ratara? Na to odgovara isti Hehn ovako: „Der alte Namen für den primitiven Hakenpflug, der aus einem spitzen gekrümmten Stück Holz bestand, ist litauisch *s z a k a*, Ast, Zinke, slavisch *s o h a*.“

Soha je doista sveslavenska rieč, jer je ima jezik *cslav.* *соха* = *fu-stis*, *rus.* *соха*, *bug.* *сохъ*, *čes. polj. luž.* *socha* = *lignum bifurcatum* (Gabelholz); dapače u Rusah i Poljakah znači još i danas „gatu-nek pluga, czyli radła (eine Art Hakenpflug, gl. Linde „Słownik polski“ kod rieči „socha“).

Savršenija od drvene sohe je *r a l i c a*, *r a l o*, *cslav.* *рало, орало*, *rus.* *рало, орало*, *bug.* *ralo, oralo*, *čes.* *radlo, radlice, oradlo*, *polj.* *radło, radlica*, *luž.* *radła, radlica*, (Halbpflug).

Kasnije stoprv razvilo se je iz ralice ono sastavljeno orudje, kojim i danas obično zemlju oremono, to jest plug. Al da su ga Slaveni već u svojoj pradomovini poznavali, to svjedoči sveslavensko ni malo promienjeno ime toga orudja (*cslav.* *плогъ*, *rus.* *плугъ*, *bug.* *plug*, *čes.* *pluh*, *polj.* *plug*, *luž.* *płuh*, *litvanski* *plugas*), i njegovih sastavinah, naime: *l e m e š* iliti raonik, *slov.* i *lemež*, *cslav.* *лемешъ*, *bug.* *lemeš*, *rus.* *лемехъ, лемешъ*, *čes.* *lemech, lemeš*, *polj.* *lemiesz*, *lat.* *vomer*, *njem.* *Pflugschar*; *c r t a l o*, *čes.* *čertadlo*, *njem.* *Pflugmesser*; *g r e d e l j*, *čes.* *hřídel*, *polj.* *grządziel*, *njem.* *Grendel*; *o j e*, *čes.* *oje*, *luž.* *vojo*, *njem.* *Deichsel*; *i g o*, *cslav.* *иго*, *rus.* *иго*, *čes.* *jho, iho*; *j a r a m*, *cslav.* *ярмъ*, *rus.* *яремъ*, *čes.* *jármo*, *polj.* *jarzmo*, *luž.* *jabr*, *njem.* *Joch*; *p l a z*, *čes.* *plaz*, *njem.* *Pflughaupt*. — Ovamo idu još i drugi sveslavenski gospodarski nazivi, kao što n. pr. *snop*, *kosa*, *srp*, *gumno*, *mlatiti*, *orati*, *sijati*, *grablje*,

¹ L. c. str. 17. i 402.

vile, saditi, kopati, pljeti, žeti, lopata, motika, žitnica, zrno, jagli, rabota¹.

Može li se pametno pomisliti, da su drevni Slaveni poznavali sve gospodarske sprave, pa opet da nisu bili ratari? Doista nemože, najpače kad se uzme na um, da su oni poznavali i svake ruke usjeve; evo jih po imenu:

P r o h a, *P r o j a*, *P r o s o*, *просо* u svih ostalih slavenskih jezicah, *lat.* *Milium Panicum*, *njem.* Hirse. Ovo je valjda ponajstarija vrst našega žita, i sada Slavenom omiljela; nu od prije se je puno više prosa sijalo, te Plinius (25.) piše: „Ponticae gentes nullum panico praeferunt cibum“, dapače su se crnomorski primorci, zvali *μελινοφάγοι*. Tako razprostranjena vrst hrane morala je prodrijeti od Grkah i k Slavenom. U novije doba je kod nas kukuruz ponajviše iztisnuo proso.

J a g l i, *slov.* i jagličići, jegličići, *čes.* jahly, *polj.* jagly, *luž.* jagli, jały, jahva = ostupano proso.

R a ž, *H r ž*, *R ž*, *cslav.* рѣжь, *rus.* рожь, *bug.* rž, *čes.* polj. luž. rež, *lat.* *Secale cereale*, *njem.* Roggen, glavna je i dan danas sjevernim Slavenom hrana, pa da je bila i u staro doba, potvrđuje njezino ime u sjevernih slav. narodah slično našem.

J e č a m, *slov.* ječmen, *cslav.* ѡубьны, ѡубьнѣ, *rus.* ячмень, *bug.* jъčmen, ičjumъk, *čes.* ječmen, *slč.* jačmen, *polj.* jeczmięń, *luž.* ječmeń, jazmeń, *lat.* *Hordeum vulgare*, *njem.* Gerste.

P š e n i c a, *Š e n i c a*, *cslav.* пшеница, *rus.* пшеница, *čes.* pšenice, *polj.* pszenica, pszeńca, pszenica, *luž.* pšeńca, pšenica, *lat.* *Triticum vulgare*, *njem.* Weizen. Ova rieč dolazi od srodne rieči *p š e n o*, koja Slovencem znači prekrupu (Grütze, kašu), a ostalim Slavenom ostupano proso. To je navelo valjda Miklošića, ter izvodi obje rieči od *пѣхати*, (*slov.* pehati, *čes.* pichati), to jest gaziti, stupati, tući, kao što je postalo *triticum* od *terere*. Pšenica je dakle očevidno korjenita i praslavenska rieč.

P i r, *slov.* pira, pirjovc, pirjevica, znači sada kod nas osobitu vrst pšenice zvanu *lat.* *Triticum Spelta*, *njem.* Spelt. Ovako se je valjda njekoć zvala pšenica u obće, jer se ova u sanskritskom je-

¹ Što se njekoje ove rieči sudaraju n. pr. s njemačkimi, to ništa nesmeta našem dokazivanju; jer pravo kaže Hehn (l. c. str. 399): „Sind nicht alle europäischen Stämme als ein ungetrenntes Ganzes und zu gleicher Zeit in Europa eingewandert, so kann auch *ῥροτρον*, slavisch radlo u. s. w. nur entweder von dem einen zum andern übergegangen, oder von den einzelnen, vielleicht in sehr verschiedener Zeit, analog gebildet worden sein.“

ziku zove p u r a, u grčkom πυροσ, u litvanskom p u r a i. S ovom je istovjetno *cslav.* пыро, koje znači proso, kašu, žito, *ruski* пырей, *česki* pyr, peyř, peyří, *poljski* pérz, *lužički* pyř, pyró; nu ove rieči neznače više običnu pšenicu nego divlju, koja se naši zove p i r i k a, p i r e v i n a, *slovenski* periha, perjovica, *lat.* Triticum repens, *njem.* Quecke. Kao što se sada u njekih Slavenah, po imenu Slovakah, pšenom nezove samo ostupano, nego u obće proso, onako se je valjda uobičajila i rieč p š e n i c a naprama p i r u.

O v a s, *slov.* oves, ovs, *cslav.* овѣсъ, *rus.* овѣсъ, *čes.* bug. oves, *polj.* owies, *luž.* vovs, hovs, *litv.* aviža, *rum.* овѣс, *lat.* Avena sativa, *njem.* Haber, Hafer.

Kod nas se ista vrst žita zove obćenitije z o b, *cslav.* зобъ, *bug.* zob (= zrnje). U drugih Slavenah neima te rieči u smislu a v e n a, samo Magjari kažu z a b.

Evo vam svih staroj Evropi poznatih vrstih usievah, koje se sve ukupno zovu jednom sveslavenskom, a vrlo shodnom rieči ž i t o. Jedni vele, da ova dolazi od ži(vi)ti, kao „živež“, to će reći hrana, jer su se naši predji ponajviše hranili žitom; drugi misle, da je istoga porekla s grčkim σίτος, koje znači pšenicu, kruh, brašno, pa i u obće živež. Znamenito je, da se je poslije kod pojedinih Slavenah žitom prozvala ona vrst, kojom se dotični narod najviše hrani: Rus, pa gdješto i Slovak, zove žitom pšenicu; Poljak, Čeh i Lužičanin raž; a Hrvat, Srbin i Slovenac proso.

Nu pita se, kako su Praslaveni upotrebljavali plodine svojih njivah?

Na ovo nam opet odgovaraju sveslavenske rieči, odnoseće se na porabu žita, pa te su:

Ž r v a n j, Ž r n, Ž r n a, Ž r n i, *slov.* žrnek, *cslav.* жръны, жрънѣвъ *rus.* жерновъ, *čes.* žernov, *njem.* Handmühle, Mühlstein.

M l i n, *slov.* malin, melin, *cslav.* млинъ, *čes.* mlyn, *polj.* luž. młyn, *njem.* Mühle, *lat.* mola.

M ū k a, *slov.* moka, *cslav.* мѣка, *čes.* mouka, *rus.* мука, *polj.* maĵa, *luž.* muka, *njem.* Mehl.

K a š a, K a š i c a, ovako u svih Slavenah, *lat.* puls.

K v a s — takodjer sveslavensko, *lat.* fermentum.

H l j e b, *slov.* hleb, *cslav.* хлѣбъ, *rus.* хлѣбъ, *čes.* chleb, *polj.* chleb, *luž.* khljeb, *njem.* Brod, *lat.* panis.

K o l a č — ovako u svih Slavenah, samo u Rusah калачъ.

P r g a, *cslav.* прѣга (= novella tritici grana *Mikl.*), *rus.* перга, *polj.* pierzga (= pollen), jelo od popržena i samlivena zrnja, najpače sierka.

Ove rieči kažu naustice, da su drevni Slaveni bili pravi žitari, to će reći, da su sve vrsti žita, ne samo poznavali, nego i sijali i upotrebljavali. Nu tim se nezavršuje njihovo ratarsko znanje: da su bili narod eminentno ratarski, to jest da nisu baš samo žito sijali, nego se i o drugih strukah gospodarstva bavili, dakle da su bili, što no sada velimo, gospodari, to nam zasnjeđođuje množina drugih riečih. Ovamo ide ponajprije vrtlarstvo, kao što nam kažu rieči *v r t*, *v r t a l*, *cslav.* вртоградъ; *v r t a r*, *v r t l a r*, *cslav.* вртоградъ; *p o v r ć e*, *p o v r t e l j e*. Rieč *v r t* imaju samo južni Slaveni; Česi upotrebljavaju mjesto nje *z a h r a d a*, Poljaci *o g r o d a*, Lužičani *z a h r o d a*, što je prema srbskomu *g r a d i n a*; Rusi kažu *с а д њ*, što je naš voćnjak, vinograd, a kod Slovenaca voće. Šafařik misli, da rieči *v r t*, *v r t o g r a d* dolaze od gotskoga *aurts*, *aurtigards*. Ako je to istina, svakako pada njihovo usvojenje od Slavenah u predhistoričko doba; jer kao što sam malo prije napomenuo, rieči te rabe samo južnim Slavenom, ovi su je pako usvojiti mogli samo od Gotah crnomorskih, kojih u naše historičko doba nije više ondje bilo; jer su bili već u petom vieku poslje Isukrsta ponajviše u Galiju i Hispaniju odselili.¹ — U ostalom pripovieda već Herodot (III. 109.), da su se medju Budini, ratari i pastiri, nastanili Geloni, sijuci žito i imajući vrtove. Može se dakle pomisliti, da su Slaveni već od onih Gelonah vrtove naučili graditi i raditi; to nam nagoviešta i poviše sveslavenskih vrtlarskih riečih, kao što: *g r e d a*, *cslav.* града, *rus.* града, *čes.* hrada, hradka, *polj.* grzędą, grządka, *njem.* Gartenbeet; — *m o t i k a*, *l o p a t a*, *g r a b l j e*, *cslav.* грѣбля, *rus.* грабли, *čes.* hrable, *luž.* grabje, *rabje*; *r a z s a d*, *cslav.* расад(ити), *rus.* расада, *čes. polj.* rozsada, *luž.* přesada, *njem.* Setzpflanze.

„Sve ove rieči mogli su drevni Slaveni imati, te dotične stvari poznavati; al odtuda se nemože još izvoditi, da su imali sami svoje vrtove, kad se nezna šta su u njih sijali i sadili.“ Ovako bi mogao tko prigovoriti; samo se vara, ako misli, da neznamo šta je raslo u onih praslavenskih vrtogradih. Sveslavenske rieči razlažu nam to takodjer jasno i potanko. Tu je bilo već u ono prastaro doba svake ruke rašća i povrća. Razmotrimo malko taj drevni slavenski vrt!

Gdje se je žito sijalo, ondje se je do skora sijati počelo i s o ć i v o, koje se svojim hranivom i svojom trajnošću usporediti može

¹ Šafařik Starožitnosti str. 346.

sa žitom, dapače ga u nekome pogledu i nadkriljuje. Gdje je sočivo samonikom raslo, ondje su već pastiri lasno razabrali njegovu vrsnoću, te ga i sami sijali i širili. Nu gdje je raslo samoničice? Na to se pitanje ni danas neumie složno odgovoriti. Za leću se misli, da je došla s juga, jer u Egjiptu bijaše baš i osobit grad Phacussa, to jest grad leće, pa isto natuca i njezino ime leća, *lat.* lens, *cslav.* лашта. Kod drugih Slavenah drugo je ime običnije, naime sočivo ili sočivica, *cslav.* соушко, соуекница, соуивница, *rus.* сочевица, чечевица, сочевка (сочевица = Orobus), *čes.* sošovice, čočovice, šošovice, šošovina, *slč.* čočka, *polj.* szocewica, soczewica, soczka, *szoczka*, *luž.* žočk, sok, sock, *lat.* Ervum Lens, *njem.* Linse. Već ova množina kojekako izpremienjanih pa opet jednakih imenah dokazuje, da je bila leća iliti sočivica, makar i polazila od juga, od pamtivieka Slavenom poznata. Isto valja za

B o b (ovako u svih Slavenah), *lat.* Vicia Faba, *njem.* Bohne, za koji već Herodot (IV. 17.) piše, da su ga sijali Alazoni stanujući kod rieke Hypanis (današnji Bog ili Bug).

G r a h je došao u Evropu iz srednje Azije k Slavenom i značio je svagdje *latinski* Pisum sativum, *njem.* Erbse. Bit će u novije doba nastalo kod nas, da g r a h znači i ono što p a s u l j, *lat.* Phaseolus; jer je ovaj tek u novije doba u Evropu došao, zato ima srodno al tudje ime, *lat.* Phaseolus, *njem.* Fiole, *naški* pasulj, *slov.* bažul, fažol, *čes.* fazole itd. Gdje je g r a h = phaseolus, ondje je g r a š a k = pisum. — Osim sočiva svake ruke bilo je toga jošte puno na praslavenskom vrtu, po imenu

R e p a, R j e p a (ovako u svih Slavenah, samo u Čehah řepa i u Poljakah rzepa), *lat.* Rapa, *njem.* Rübe. Ime repe je u svih evropskih narodah (s neznatnom promjenom) isto, što je dokaz, da se je bila već u prastaro doba posvuda razprostranila, po svoj prilici zato, što se lasno razplodjuje, nepotrebjuć ni plodna tla, ni mnoga tega. — Repi je srodna

R o d a k v a, R o t k v a, A n d r k v a, *slov.* retku, retkev, retkva, *rus.* рѣдка, рѣдечка, *čes.* ředkev, řetkev, *slč.* redekva, *polj.* rzodkiew, *luž.* ratkej, rjetkej, retkva, *lat.* danas Raphanus, (*rum.* rѣdike), *njem.* Rettich, Rettig. Miklošić misli, da je njemačko ime korjenika slavenskih, nu svakako su ova vrlo stara, kad su onako jednaka, te potvrđuju, što sam malo prije dokazivao, naime, da su bili već stari Slaveni vrtlari, kad su evo ne samo domaće, nego i inostrano povrće poznavali. Isto valja možda i za c v e k l u, *slov.* i cikla, *rus.* свекла, *čes.* cvikla, *bug.* cvêkl, *polj.* cwikła, *rum.* sveklъ

lat. Beta Ciela, *njem.* Mangold, *novogrčki* σεῦκλον, *starogr.* σεῦτλον; jer drugo inostrano povrće neima tako jednakih imenah, n. pr. naša broskva (= brassica), kupus, kapus (= *tal.* capuccio), kod sjevernih Slavenah je k a p u s t a (od *njem.* Kompost); kelj, peršin, krumpir, čičoka, šparga, koraba itd.

Ako i nisu drevni Slaveni poznavali kupusa, salate (= *tal.* insalata), blitve (*lat.* Blitum, Beta), al da su imali na svom vrtu variva, to svjedoči rieč

Zelje, *cslav.* зєлнє, *rus.* зєльє, *čes.* zelí, *polj.* ziele, zioło, *luž.* zielo, *lat.* olus, *njem.* Küchenkraut. Odtuda je kasnije postalo naše glavato zelje (*njem.* Kopfkraut, *lat.* Brassica capitata).

Loboda, *slov.* i lobuda, *cslav.* лобода, *rus.* лобода, *bug.* lobodъ, *čes.* lebeda, *polj.* łoboda, lebuda (= Chenopodium), *luž.* łoboda, *rum.* лободъ, *lat.* Atriplex, *njem.* Melde.

Mrkva, *slov.* mrkev, sada merlin, *rus.* морковъ, *čes.* mrkev, mrkva, *polj.* marchew, *luž.* morchej, marchvej, *rum.* morkov, *litv.* morka, *lat.* Daucus Carota, *njem.* Möhre, *staronjem.* morahâ, morhâ, — odkuda Miklošić slavenska imena izvodi. Svakako su je Slaveni već u prastaro doba usvojili.

Dinja, *cslav.* дѣнна, *rus.* дыня, *čes.* dyně, *polj.* dynia, *slč.* dyňa, znači kod nas ono, što Latini kažu Cucumis Melo, Niemci Melone al sjeverni Slaveni, gdje slabo ima ovih potonjih plodovah, zovu dinjom i našu buću ili bundevu, *lat.* Cucurbita Pepo, *njem.* Kürbiss. — Ovoj mješavini netreba se čuditi, jer vlada i kod starih pisacah.¹

Ugorak iliti krastavac, *rus.* огурецъ, агурокъ, *čes.* oharek, *polj.* ogórek, *luž.* gurka, *litv.* agurkas, *lat.* Cucumis sativus, *njem.* Gurke, došao je k starim Slavenom još od Grkah, te su i grčko ime ἄγγουρον na svoju pretočili. Da su ga Niemci od Slavenah dobili, dokazuje Hehn.²

¹ Hehn l. c. str. 218: „Da nun schon im Alterthum die Grenze zwischen den Arten in der Anschauung des Volkes oft unbestimmt schwankte und die gebräuchlichen Namen, von vieldeutiger Allgemeinheit, je nach Zeit und Gegend und Umständen, Verschiedenes bezeichneten, so ist es jetzt ausserordentlich schwer, ja unmöglich, die Angaben der Alten mit unserer Kenntniss der Sache zu vereinigen und im gegebenen Falle mit Sicherheit zu entscheiden, ob ein Kürbiss und welcher oder eine Gurkenart und welche gemeint sei.“

² Hehn l. c. str. 223: „Von Byzanz kam die Gurke, wie der Name bezeugt, zu den Slaven, russisch огурецъ, poln. ogórek u. s. w. und ward bei den Völkern dieser Race, so wie bei den unmittelbar hinter ihnen wohnenden Stämmen tatarischer und mongolischer Abkunft, zu dem allge-

T i k v a, *cslav.* ТЫКЫ, ТЫКЪВЪ, *rus.* ТЫКВА, *bug.* тиквѣ, *čes.* tykev, tekvice, *polj.* tykwa, tykwia, *lat.* Cucurbita Lagenaria, *njem.* Flaschenkürbiss. Tikve su od starine upotrebljavane kao posude; već Columella piše (11. 3, 49): „nam sunt cucurbitae ad usum vasorum satis idoneae.“ Nije čudo dakle, što su je i stari Slaveni, valjda od Grkaha, već u staro doba prihvatili, te našincem i dan danas rabe mjesto posudja.

Povrće do sada nabrojeno bilo je starim Slavenom hrana; nu mnogo je toga jošte koješta na sveslavenskom vrtu raslo.

Posljedica je svakoga postupka u obrazovanosti — razkošje, naslada. Čim se divlji narodi zadovoljuju, to nedotječe narodu, koji se je uljudio, ovaj toga puno treba i za hranu i u stanu, i za odjeću i za sreću, što se divljaku suvišno čini.

Ako ima i dan danas narodah, koji neznaju za sol, (a bilo ih je i od prije¹; ako jih ima, koji se priesnim mesom hrane — to su naši pradjedovi i u tom pogledu puno napredniji bili. Jer ne samo da su svoja jela solili, kao što svjedoči sveslavenska rieč s o l; nego su još i drugčije hranu svoju začinjali, ili za izmjenu začin baš i napose jeli, kao što i danas biva. Peckanje ljuta soka ugadja, jednomu više, drugomu manje; al tu ima opet sila razlike. — U slavenskoj pradomovini raslo je toga malo samoničice, što bi u tom pogledu ugadjalo ustima i želudcu. Ovamo ide

S r i e m u ž, S r i e m u ž a, S r i e m u š, S r i e m u š a, S r e m u ž, C r e m o š, C r i m o š, C r i m u z, Č r i m u š, Č r e m u š, *rus.* черемша, черемица, черемушка; u drugom slavenskom jeziku nenadjoh do sada te rieči; *lat.* Allium ursinum, *njem.* Ramser,

meinsten mit grosser Vorliebe genossenen Nahrungsmittel. Ohne Gurken kann z. B. der Gross- und Kleinrusse nicht leben; in Salzwasser eingemacht verzehrt er sie den ganzen Winter und schlägt sich mit ihrer Hülfe durch die langen, strengen Fasten der orientalischen Kirche durch. Von den Slaven kam die Agurke, später mit abgefallenem Vocal Gurke, wie gleichfalls der Name lehrt, zu den Deutschen, aber erst in neuerer Zeit, denn die Spuren des Wortes gehen nur bis in das siebzehnte Jahrhundert hinauf (s. Grimm, Wörterbuch, unter A g u r k e, und Weigand unter G u r k e). Ethnographisch beachtenswerth ist der Umstand, dass die sogenannte „saure Gurke“ nur in den Theilen Deutschlands üblich geworden ist, die ehemals von Slaven bewohnt waren und sich erst nachmals germanisirt haben. Uebrigens soll die kleine, grünliche, wohlschmeckende slavische Gurke, wie sie in ganz Russland gemein ist, nach Deutschland versetzt ausarten; sie bedarf also wohl eines excessiven Klimas.“

¹ Numidae plerumque lacte et ferina carne vescabantur et neque salem neque alia irritamenta gulae quaerebant. Sal. Jug. 80. 7.

Ramsel. Vuk piše u svom rječniku: „Sriemuš raste po šumi i lišće mu je u ustima kao bieli luk, zato ga mnogi u proljeće беру i sa soli i hljebom jedu. Presl opet kaže u svom Rostlinopisu, da i Rusi sriemuž jedu.

Sriemuš je njeka vrst divljega luka i bit će bio domaća činba iliti mirodija (Gewürz) drevnih Slavenah. Nu do skora se je k njim doselio (valjda od susiedah Alazonah kod Crnoga mora) pravi luk, *cslav.* лoукѣ, *rus.* лукѣ, *bug.* luk, *slč.* luk, *polj.* łuk, *lat.* Allium. Jer već Herodot piše (IV. 17), da Alazoni i Kallipide, stanujući oko Olbie (na Crnome moru), sade κρόμμυα και σκόροδα (crljenac i češnjak). Hehn misli, da su Slaveni luk baštinili od starih Trakah, pokle su se preselili u njihovu postojbinu. Al odkuda onda luk Rusom, za koje isti Hehn priznaje, da jim je luk od starine omilio, te se upravo tim razlikuju od Germanah? Sama sveslavenska rieč luk dokazuje, da je bio praslavenska činba, što potvrđuje i prava slavenska korjenika

Č e s n o, Č e š n j a k, *slov.* česen, češenj, *cslav.* чeснѣкѣ, чeснѣцѣ, чeснoлoукѣ, чeснoвнѣкѣ, *rus.* чеснокѣ, *bug.* česnov, *čes.* česnek, *polj.* czosnek, *lat.* Allium sativum, *njem.* Knoblauch.

Da luk nije k nam i z p r v a od Niemacah došao nego od iztoka, može se i odtuda nagadjati, što su slavenski susjedi Niemacah prihvatili kasnije njemačko ime Zwiebel, *čes.* cybule, *luž.* cybla, *slov.* čebula, *polj.* cybula, cebula; iztočni pako i južni Slaveni pridržali su starinsko ime luka, samo je čudnovato, što iztočni Hrvati i Srbli razlikuju bieli i crni luk, a što zovu crnim lukom, zapadnim je crljeni ili jednom riečju crljenac (črle-nec); ovi potonji nepoznaju bieloga luka, nego samo češnjak.

Što je bio luk već u pradoba kod nas onako razširen, nije čudo, kad su i drugi narodi puno do njega držali: kod gradjenja velike Heopsove piramide u Egjptu potrošilo se je za 1600 srebrnih talenatah crljenca, češnjaka i rotkve za težake (Herodot piše, da je to bilo zabilježeno na samoj piramidi); a Izraelci putujući u Kanaan plakali su od tuge za lukom, što su ga imali u Egjptu. (Num. XI. 5).

K o p a r, *slov.* kopr, kopre, *cslav.* копрѣ, *rus.* кропѣ, укропѣ, *bug.* копѣр, *čes.* kopr, *polj.* kopr, koper, *luž.* koprik, *lat.* Anethum graveolens, *njem.* Dill. Srbli ga zovu običnije imenom od Grkah uzajmljenim m i r o d j i j a. — Kopr nije kod nas samonik, nego se sije, pa je opet praslavenska činba, kao što mu ime svjedoči; a k u m i n i p a s t r n a k rastu u slavenskih zemljah samoničice, nu čini se, da jih stari Slaveni nisu poznavali, kad su usvojili nji-

hova latinska imena *Cuminum*, *Pastinaca*. Ono prvo ime valjda su preneli na sličnu domaću biljku; jer biljari oštro razlikuju *Cuminum* *Cuminum* od *Carum* *Carvi*.

Gorušica, *slov.* goršica, horčičen, horšičen, *cslav.* горуха, горушница, *rus.* горчица, *čes.* hořčice, *polj.* gorczyca, *luž.* gurkas, *lat.* Sinapis, *njem.* Senf. I ova biljka nije slavenska samoniklica, nego grčka tudjinka; nu ime naško kaže, da se je već u pradoba k nam doselila.

Kiselica, *Kiseljača*, *slov.* kiselca, kislca, *rus.* киселка, кислинка, кисленница, кислица, кислушки, кислядка, кислядь, кислянка, *čes.* kyseláč, kyselák, *luž.* kiselčk, *lat.* Rumex (*Acetosa*), *njem.* Sauerampfer. — Ostale vrsti toga roda poznate su bile pod imenom

Štav, *Štava*, *Štavalj*, *Štavelj*, *Štavlje*, *Ščavljika*, *Ščavnjak*, *Ščavica*, *Ščavljak*, *slov.* i šav, šavje, *cslav.* шавъ, шавиѣ, *rus.* щавель, чувель, щавей, *čes.* štav, štavik, štovik, *polj.* szczaw, szczawik, *luž.* sčehel.

Hren, *Ren*, *Kren*, *cslav.* хрѣнъ, *rus.* хрѣнь, *čes.* chřen, *polj.* chrzan, *luž.* krjen, krin, *litv.* krėnas, *lat.* Cochlearia Armoriacia, *njem.* Meerrettig.

Čubar, *Čubr*, *Čubrak*, *Čubrika*, *Супар*, *Сарар*, *Кубар*, *rus.* чаберъ, чеберъ, чебрець, чабръ, чоборъ, чобрикъ, щебрець, *bug.* comber, *čes.* čabr, čubr, čibr, *slč.* štibrik, ščubrik, *polj.* czabr, cąbr, czaber, *grčki* θύβρος, *lat.* Satureia, *njem.* Saturei.

Маk (ovako sveslavenski), *μάκων*, *μάκων*, *lat.* Papaver, *njemački* Mohn.

Obje potonje biljke dobili su drevni Slaveni od Grkah, kao što i mnoge druge; nu kako dokazuje ime, to se je dogodilo jošte za pravieka.

Štrbka, *rus.* щербакъ, *čes.* štěrbak, *polj.* szczėrbak, *lat.* Cichorium Endivia, *njem.* Endivie. Po svoj prilici se je odprije druga kakva biljka onako zvala, kao što se zove i sada *slov.* štrbec, *lat.* Meum athamanticum.

Vidjeli smo, da su drevni Slaveni poznavali sve drveće svojih šumah: jamačno su dakle u njih naišli na voćke-divljake i kušali plod njihov, koji je u kasnu jesen, kad se ugnjili, dosta sladak; pa opet ima i medju divljakami razlike, te su jedne sladje od drugih. Pošto su ondašnji Slaveni bili ratari, to su odavna bili uvježbali, da sve biljke, pa i drveće, niče iz sjemena. Našav dakle

gdje daleko od kuće tečnu divljaku, a oko nje više mladih, posve je stvar naravna, da su poželili imati takvih stabalah blizu kuće, pa su i sjeme sijali i mlade voćke iz šume blizu kuće presadjivali, a tim samim divljake oplemenjivali.

Da ovo nije pusto umovanje, već da su naši pradjedovi zbilja poznavali plod ovakova drveća i razlikovali ga od roda drugih stabalah, to nam kaže sveslavenska rieč *s a d* (hortus), to jest mjesto, gdje se drveće sadi; kod Lužičanah i Slovenacah (i kod izumrlih polabskih Slavenah) *s a d* je i plod pitoma drveća, ono što se drugom takodjer sveslavenskom rieči kaže *v o ć e*, *cslav.* ОВОШТЬ ОВОШТНІЕ, *rus.* ОВОЩИ, ОВОЩЪ, *bug.* ovošte, ovoški, oškъ, ovošći, *čes.* ovoce, ovote, *polj.* owoc, *lat.* fructus (arborum), *njem.* Obst. *V o ć e* je, istina, u njekih Slavenah značilo plod, rod u obće; nego da je ta rieč za rana bila prenešena samo na sočni plod drveća, to svjedoče rieči *v o ć k a*, *cslav.* ОВОШТЬКА, *bug.* ovoški, *njem.* Obstbaum; *v o ć n j a k*, *cslav.* ОВОШТЬНИКЪ, ОВОШТЬНИЦА, *rus.* ОВОЩНИЦА, *njem.* Obstgarten. Da stari Slaveni nisu voćke samo sadili nego i plemenili, to dokazuju opet sveslavenske rieči *ciep*, *ciepiti*, *slov.* cêp, cepika, *cslav.* ЦѢПИТИ, *čes.* štěp, štípiti, *polj.* szczep, szczepić, *luž.* séjepić, *litv.* czepiti, *njem.* impfen (od grčkoga ἐμφοτεύειν ili srednjolatskog impotus), pfpfen (od *lat.* propago).

Da vidimo sada, šta je bilo u tom praslavenskom sadu ili voćnjaku!

J a b u k a, *slov.* jabelko, jabevko, jaboko, jablan, jablana, jablo, jablon, *cslav.* АБЛЪКА, АБЛЪКО, АБЛАНЬ, ЯБЛУКА, ЯБЛУКО, ЯБЛАНЬ, *čes.* jablo, jablko, jabko, jabloň, *slč.* jablčko, *rus.* яблонъ, яблонь, яблоко, яблочко, *polj.* jabłko, jabłoň, *luž.* jabuko, jabłuko, jabłoň, jabłučina, *lat.* Pyrus Malus, *njem.* Apfelbaum.¹

K r u š k a, *slov.* hruška, ruška, krušva, *cslav.* КРОУШЬКА, *bug.* krušъ, *rus.* груша, грушина, грушка, *čes.* hruška, *polj.* grusza, gruszka, *luž.* krušva, krušvina, krušej, kšušćina, *lat.* Pyrus communis, *njem.* Birnbaum.

Š l j i v a, *S l i v a*, ovim potonjim imenom zovu ju i drugi Slaveni, a Poljaci šliwa, Lužičani slüva, slóvka, *lat.* Prunus domestica, *njem.* Pflaume.

¹ Nepostiže mi um, kako se je dogodilo, da rieč *j a b l a n*, koja u svih ostalih Slavenah znači jabukovo stablo, kod nas posve drugo značenuje, naime jedno novije evropsko drvo, *lat.* Populus italica, i cviet Malva, *njem.* Pappelkraut. (Vuk.)

B r e s k v a, **P r a s k v a**, *slov.* breskev, bresku, *rus.* броскви́на, брускви́на, *bug.* praskva, *čes.* břeskev, broskv, *slč.* broskva, *polj.* brzoskiew, *luž.* brješka. Ova rieč dolazi, istina, od *lat.* Amygdalus Persica; nu kako su ju svi Slaveni jednako prekrojili, može se nagadjati, da su breskvu već u predpoviestno doba poznavali. Njemačko ime *Pfirsich* istu lozu vuče, a slaže se s persijskim *fersig*.

T r e š n j a, **K r i e š a**, **K r i e š v a**, *slov.* črešnja, *rus.* черешня, *bug.* čireši, čereši, *čes.* střešně, *slč.* čerešna, *polj.* czereśnia, trześnia, *luž.* třešeń, třešnja, *lat.* Prunus Cerasus, *njem.* Kirsche. Trešnja i breskva postalo je iz latinskoga, nu jamačno još u predhistoričko doba, kao što potvrđuje jednak oblik rieči. Može biti, da su te voćke Slaveni dobili od rimskih crnomorskih kolonijah, gdje je trešnji prava domovina; nu već za Plinija (*Plin.* 15. 25. 30.) bila je tja u Germaniju i Britaniju prenešena. — Za ovo nagadjanje ima ječna i niječna dokaza.

V i š n j a, **V i š a n j**, *cslav.* вишна(къ), *rus.* вишня, вишина, *bug.* višnъ, *čes.* višně, *polj.* wiśń, wiśnia, *luž.* višeń, višina, *lat.* Cerasus acida, *njem.* Weichsel. — Da rieč višnja nedolazi od latinskoga, u tom se svi slažu, a niti u njemačkom nenalaze joj korigena,¹ gdjeno se kod nas druga jedna biljka zove viš, a imamo i poslovicu „kiselo kao višt“, kojoj dolikuje poljsko *wisz* = kiselo sieno. Svakako je višnja (drvo srodno trešnji) rieč sveslavenska. Ako su dakle Slaveni poznavali već za pradobe višnju, neima razloga sumnjati, jesu-li onda i za trešnju znali. — Voće u historičko doba slavenskim narodom donešeno nezove se jednakim imenom, kao što svjedoči n. pr. *kajsija* ili *natipierka*, *slov.* marilica, marelca, *rus.* абрикозъ, морель, курега, *slč.* marhula, *čes.* meruňka, *polj.* morela, *lat.* Prunus Armeniaca, *njem.* Aprikose, Marille. — Isto valja za *dunjju*, *gunju* ili *tunjju*, *slov.* kutina, kuta, kutna, *rus.* альва, айва, квитъ, гунна, гутей, пыгва, гуня, *čes.* gdule, *slč.* kutna, *polj.* pigwa, *luž.* dula, kvić, *lat.* Cydonia vulgaris (odprije cotonea), *njem.* Quitte itd.

O r a h, *slov.* oreh, *cslav.* орѣхъ, орѣхъ, *rus.* орѣхъ, *čes.* ořech, *polj.* orzech, *luž.* vořech, *lat.* Juglans regia, *njem.* Nussbaum. I ovo je drvo azijskoga porekla; nu kao što kaže korjenito naško ime, došlo je k Slavenom od Crnoga mora jošte za pravieka.

¹ Miklošić: „Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen“ kaže za nju, da je „dunklen Ursprungs, vielleicht deutsch.“ Matzenauer pobija mnijenje, da bi višnja mogla biti njemačkoga porekla.

S m o k v a, *cslav.* смокы, *bug.* smokinъ, *rus.* смоква, смоконница, *rum.* smokin, *lat.* Ficus Carica, *njem.* Feige, jeste prastara slavenska rieč, jer dolazi i u gotskom jeziku (smakka). Hehn misli, da su ju Slaveni od Gotah primili; nu Šafařík tvrdi, da su ju Goti od Slavenah dobili, pa i Miklošić opominje na naš smok, zasmočiti, gdjeno u gotskom jeziku neima joj korjenike.¹

Nabrojiv poznate vrsti voća, nameće mi se pitanje: jesu li Slaveni već u svojoj pradomovini poznavali ono najplemenitije voće, koje mi g r o Ź d j e m zovemo?

Sveslavenska rieč v i n o dokazuje, da su ga već drevni Slaveni poznavali, a dobili su ga od Rimljanah,² kao što ista rieč kaže i poviest potvrđuje. Da su Slaveni tu rieč dobili od Niemacah, bili bi prekrojili W e i n na v i n; toga pako nigdje negovore, nego svagdje v i n o od latinskoga v i n u m. Nego kako su složni u imenu ovoga pića, tako se razilaze u imenu vinove loze, *lat.* Vitis vinifera, *njem.* Weinstock, kao da je nisu svi od starine poznavali. U *cslav.* jeziku zove se loza в и н о, в и н о г р а д њ, u *rus.* виноградъ, *čes.* vinný kmen, vinna réva, *polj.* winorośl, vinna macica, vino, łoza, *luž.* vinovy penk, *naški* vinova loza, loza, *slov.* trs. Bolje se slažu u imenu trsova roda: *naški* g r o z d, g r o Ź d j e, *cslav.* г р о з д њ, г р о з д н и е, г р о з д о в н и е, г р е з и њ, г р о з и њ³, *rus.* гроздъ, гроздіе, *mirus.* родзинки, *čes.* hrozen, hrozenka (= *njem.* Rosinen), *slč.* hrozno, *polj.* grono, vinogran, vinogron, *lat.* uva, *njem.* Traube. Buduć da se ova rieč poteže obično samo na plod vinove loze, to se možemo i odatle domišljati, da su ga već drevni Slaveni poznavali. A oni

¹ Hehn piše u pomenutoj knjizi na str. 387.: Aus Indien und Persien, aus Syrien und Armenien stammen unsere Feld- und Baumfrüchte, eben daher auch unsere Märchen und Sagen, unsere religiösen Systeme, alle primitiven Erfindungen und grundlegenden technischen Künste.“ A na strani 235 tvrdi isti pisac: „Die Slaven müssen nach ihrer Trennung von den Litauern in einem, auch durch andere Indicien sich verrathenden Zusammenhang mit medopersischen Stämmen (Scythen und Sauromaten, Budinen und Alanen) gestanden haben, da das gemeinlavische kuru, kura, gallus, gallina, zugleich persisch ist: churu, churûh, churûs.“ — Možeće je dakle, da su Slaveni i više toga neposredno iz Azije dobili.

² Krek (l. c. str. 43.) kaže: „Die Kenntniss des Weines verdankte man dem germanischen Westen.“ Gdje su Slaveni s Niemci medjašili, ondje je bilo slabo vinogradah; dapače Herbord Vita S. Ottonis piše: Vinum Slavi in Pomerania nec habent, nec quaerunt, sed melleis poculis ex cerevisia accuratissime confecta vina superant falernica.“

³ Ostatak ove rieči ima u našem pridavniku „grozni vinogradi“, što se često čuje u narodnih pjesmah.

su valjda i sami sadili vinovu lozu; jer je ova bila već za rimske dobe po svoj južnoj, pa i srednjoj Evropi razprostranjena, i Aurelius Victor (de Caes. 37.2.) piše naročito o rimskom caru Probu, rodnom iz Sriema, koji je carevao god. 276. poslje Is. i protjerao Gote i Alane: „Hic Galliam, Pannoniasque et Moesorum colles vinetis replevit.“ Naročito se kaže, da su za Proba i tokajske gorice vinovom lozom posadjene. Nezna se pravo, jesu li onda još Goti taj kraj držali, ili su ga već bili posjeli Slaveni, nasljednici Gotah na jugu.¹ Sada ćemo lasno razumjeti, zašto se slaže gotska rieč *veingards* sa sveslavenskim *vinogradom*. Svakako je istina, da Tokaj kao što i Sriem, od davnih davninah slovi sa svoje kapljice.²

Slaveni su u ono doba posjeli bili već sav ogromni prostor od baltijskoga pa do blizu Crnoga mora. Na toliku prostranstvu neima jednoga ter istoga podneblja, već mnogo bilje neuspjeva više gore oko Visle, koje u Podunavlju liepim rodnom radja. Ovamo ide, osim ostaloga, smokva i vinova loza. Nije čudo dakle, što vinogradarsko nâzivilje u Lužičanah ili Poljakah nije tako razvito kako kod nas.

Bilo kako mu drago, to će svatko nepristran priznati, da su drevni Slaveni drveće poznavali, sadili, ciepili, jednom rieči da su bili voćari. Pa kako je voćarstvo znamenito po narodnu kulturu, to liepo razlaže, da nebih znao ni sam bolje, Hehn (u pomenutoj knjizi na strani 60), zato evo njegovih riečih: „Die Baumzucht war ein Schritt mehr auf der Bahn fester Niederlassung: erst mit ihr und durch sie wurde der Mensch ganz ansässig. Der Uebergang vom unstäten Hirtenleben zur festen Ansiedelung ist nirgends ein plötzlicher gewesen, sondern führte immer durch zahlreiche Zwischenstufen, auf denen die Völker oft Jahrhunderte verharrten. Der herumziehende Hirte besäet flüchtig ein Stück Land, das er im Herbst ebenso flüchtig aberndtet; er wählt im nächsten Frühling ein anderes, frisches, das er abermals liegen lässt, nachdem er ihm den Raub abgenommen. Hat die Horde an einem besonders frucht-

¹ Odavde razabiremo, da slavni ruski vojvoda Kutuzov nije bio loš povjestnik, kad je godine 1805 na povratku s vojskom u Rusiju, došav do Tokaja, zamahnuo rukom naokolo i rekao: „sve ovo spada na staru Rusiju.“

² Da je bilo vinove loze u Slavoniji već u staro doba, tomu je dokaz i čokot, nadjen prije nekoliko godinah u Osieku više hvatih duboko u zemlji, kad je ondašnji trgovac Weinmiller zdenac kopao. G. Fr. Kuhač je svojim očima taj trs gledao.

baren Fleck sich mit ihren leichten Häusern festgesetzt, so ist doch auch hier der Boden nach einigen Jahren erschöpft: die ganze Gemeinschaft bricht auf, lädt alles Bewegliche auf ihre Thiere und Wagen und baut sich an einem anderen Orte wieder an.“

Iz dosadašnjega razlaganja bit će svatko razabrao, da su bili slavenski narodi već u svojoj pradomovini ne samo orači, ratari, nego baš gospodari, radeći upravo sve struke gospodarstva. Već ovo dokazuje, da su ondašnji Slaveni znatno bili u obrazovanosti postupili. Jer ratar, a još više voćar, prijanja sve to više za svoju zemlju, njeguje ju i kiti što bolje može, i nekaneć dalje seliti, gradi stanovit stan, koji se sve to više puni svake ruke tvorinom, orudjem i spravom. Tako postaje gospodarstvo vrelom drugim strukam čovječjega rada, po imenu i obrtnosti. Drevni Slaveni težili su ponajviše zemlju, al su uz to radili i mnoge struke obrta. Nije tu bilo da kako obrtnosti, kako se ova sada razumieva, nego ponajviše samo kućne, kako ju vidjamo i dan danas u kući mnogih seljakah, gdje se mnoge zemaljske plodine preradjuju u rukotvorine. Ovako je bivalo već u predhistoričko doba, kao što svjedoče mnoga sveslavenska imena obrtnih radnjah i tvorinah, nu ja ću se ovdje stegnuti samo na tvorine od bilja. Dvie su osobito biljke predmetom kućne obrtnosti, lan i konoplja.

L a n, *slov.* len, *cslav.* льнѣ, *rus.* ленѣ, *čes.* polj. luž. len, *lat.* Linum, *njem.* Lein;

K o n o p l j a, *cslav.* конопля, *rus.* конопель, конопля, конопелька, *čes.* konopě, *polj.* luž. konop, *lat.* Cannabis, *njem.* Hanf.

Obje ove rieči su latinskoga ili grčkoga porekla, a ima jih mal ne u svih europskih jezicih. Nu da su je Slaveni još u svojoj pradomovini usvojili, to dokazuju mnoge sveslavenske rieči potežuće se na porabu toga bilja. Ovamo idu:

T r l i c a, *čes.* trlice, trdlice, *polj.* cierlica, tarlica, *luž.* čedlica, *njem.* (Flachs)breche;

P r e s t i, *cslav.* прѣсти, *rus.* прѣсть, *čes.* presti, *polj.* przasć, *luž.* prásc, *njem.* spinnen;

P r e s l i c a, *cslav.* прѣслица, *rus.* прѣслица, *čes.* prásllice, *polj.* przęslica, *luž.* přeslica, próslica, *njem.* Spinnrocken;

P r e d e n o, *cslav.* прѣдено, *rus.* прѣдство, *čes.* pradeno, *polj.* przędzeno, *luž.* předženo, *njem.* Strähn;

P r e d j a, *slov.* preja, *cslav.* прѣждл, *rus.* пряжа, прѣдъ, *čes.* přize, *polj.* przędza, *njem.* Gespinnst;

P r e d i v o, *cslav.* прѣдѣво, *rus.* прядево, *polj.* przędziwo, *luž.* předzvo, *njem.* Spinnflachs;

K u d e l j a, *slov.* koželj, koželja, *cslav.* кудѣль, *rus.* кудель, *bug.* кѣдель, кѣželi, *čes.* kužel, *polj.* kądziel, *luž.* kudžel, kužel, *njem.* Rocken, Kunkel;

V r e t e n o, *cslav.* вретено, *rus.* веретено, *čes.* vřeteno, *polj.* wrzeciono, *luž.* vřęceno, *njem.* Spindel,

O s n o v a, **O s n o v** (ovako u svih Slavenah), *njem.* Zettel, Weberaufzug;

K r o s n a (ovako u svih Slavenah), *njem.* Weberstuhl;

T k a t i (u svih Slavenah), *njem.* weben;

T k a l a c, *cslav.* тѣкаць, *rus.* ткачъ, *čes.* tkadlec, *polj.* tkacz, *luž.* tkalc, *njem.* Weber;

T k a n i c a (u svih Slavenah; *rus.* ткань), *njem.* Gewebe, das Gewebte.

P l a t n o, *cslav.* платно, *rus.* полотно, *bug.* platno, *čes.* platno, *polj.* plótno, *luž.* płat, *njem.* Leinwand; od platna pako su krojili i šivali (obje ove rieči su sveslavenske)

rubе, rubje, rubeninu, rubljike, rubište, *cslav.* рѣбѣ, рѣбище, *bug.* rubove, rubi, *rus.* рубище, *čes.* rub, *polj.* rąbek, *luž.* rub, *njem.* Linnen(zeug); a na pose rubсе, rubače, *slov.* robac, robača, *rus.* рубаха, u drugih Slavenah košulja, *cslav.* кошоула, *bug.* košulъ, *čes.* košile, *polj.* košula, *luž.* košula, košla, (*rus.* кошуля = kožušak).

Ja sam ovo sve potanko naveo, da osvjedočim poznavanje konoplje i lana u drevnih Slavenah. To potvrđuje posredno i poviest, jer povieda, kako su Slaveni već u staro doba lan i konoplju sijali. Koliko je kod njih lanarstvo bilo razprostranjeno, vidi se iz riečih Helmolda, koji je živio u sredini 12. vieka te piše (*Chronica Slavorum Lubecae* 1659. I. 38. 7.): „apud Ranos¹ non habetur moneta, nec est in comparandis rebus consuetudo numorum, sed quidquid in foro mercari volueris, panno lineo comparabis.“

Ako je bilo platnarstvo već onda stvar obična, lasno se domišljamo, da je puno vremena trebalo, dok se je tako uobičajilo; jer narodi napola obrazovani mučno se primaju novoga rada, i kadšto prodje po koji viek, dok se na kakav nov rad i trud navade.

Što sam kazao o vještini tkalačkoj, potvrđuju i druge svesla-

¹ Ranci su bili stanovnici slavenskoga otoka Rane, što ga sada Niemci „Rügen“ zovu.

venske rieči, koje se protežu na sukunarstvo, kao što: sukno, suknja, ruho, riza (odtuda naša riznica), plašt, koprena, što sve zasvjedočuje, da su drevni Slaveni umjeli presti i tkati.

Al da su ove svoje tvorine znali i ukrasiti, to nam jasno dokazuje rieč

Broć, *cslav.* брощѣ, *rus.* брускъ, *bug.* broš, *čes.* broť, *polj.* brocz, *lat.* Rubia tinctorum, *njem.* Färberröthe. Starinsku porabu te biljke potvrđuje i glagolj *broćiti*, *obroćiti* (= roth färben). Korijenje od broća rabi i dan danas kao crvenilo.

Jošte jednu znamenitu obrtnu travu poznavali su već naši pradjedovi, kao što dokazuje njezino sveslavensko ime, to jest

Hmelj, *Melj*, *Hmel*, *slov.* i *melina*, *cslav.* хмѣль, хмель, *rus.* хмель, *čes.* chmel, *polj.* chmiel, *luž.* khmjel, *chmel*, *lat.* Humulus Lupulus, *njem.* Hopfen. — Da su već stari narodi, isti Egjipćani, gotovili od ječma nekakvo žestoko piće, pripovieda Herodot (II. 77); i za stare Panonce i Ilire piše sv. Jerolim (Comment. 7. in Isaiam cap. 19), da su pili nekakovo žestoko piće, „quod genus potionis ex frugibus aquaque confectum et vulgo in Dalmatiae Pannoniaeque provinciis gentili barbaroque sermone sabbajum appellatur.“ — Aristoteles spominje takodjer njeko piće od ječma i kaže da se zove πῖνον, samo neveli, gdje ga tako zovu. Hehn se domišlja, da je to slavensko pivo s grčkim dočetkom, i da je tu rieč Aristotel sa sjevera dobio.

Ima još i druga stara slavenska rieč, kojom se isto piće zove, naime *cslav.* оль, оловина, *slov.* ol, *litv.* alus, *engl.* ale. Nezna se, je-li u pivu i olu bilo i hmelja; al se već Linné domišljao (Amoenitates academicae, T. VII. diss. 148.), da je hmelj za vrieme seobe narodah u Evropu donešen iza Rusije. Toliko je izviestno, da stari kulturni sviet nije znao za hmelj, i da je ovaj rabiti počeo u pivovarnicah stoprv u srednjem vieku. Rieč *hmelj* je srodna ili barem slična nekim drugim evropskim riečim (*skand.* humall, *šved.* humbla, *fin.* humala, *ngr.* χουρέλι, *rum.* hemeju), pa i latinskomu *humulus* — nu sve te rieči stoje svaka u svom jeziku osamce, samo slavenska znači od starine još i pijanost, mamuru, po imenu *cslav.* хмелити, *rus.* хмѣль, хмѣлѣкъ; о́быть подъ хмѣлькомъ, to će reći: mamuran, sutrusan biti; хмѣльное, žestoko, orojno piće; хмѣлѣть, охмѣлѣть, opiti se; *cslav.* охмелнѣ pijanost, *polj.* pochmiel, chmielnicki (= vinko lozić), *čes.* chmeliti = pijančevati, chmelný = pijan, ochmela = pijanac, ochmeliti se = opiti se.

Kako se razabire, već drevni Slaveui su dobro poznavali omanost hmelja, koji pivu daje njegov začim, trajnost i plemenštinu, da se više putah s vinom može uzporediti. Vjerovno je dakle, da su Slaveni upoznali Europu s hmeljem. Tomu mnienju naginje i Hehn pišuć: „Wie aber, wenn vielmehr das slavische *chmelj* das Grundwort, der Ahnherr aller übrigen Namen wäre? Könnte es nicht in slavischer Lautbildung (ch für s) das griechische *σμύλαξ*, *σμῖλος* sein, welches zwar nicht unser Hopfen, aber doch eine rankende, *ἐπαλλόκαυλος* bei Theophrast, und eine rauhe, *σμύλαξ τραχεῖα* bei Dioscorides, Pflanze ist? Beachtenswerth ist die allgemeine Bedeutung Berauschung, Trunkenheit, und in den abgeleiteten Formen sich berauschen, trunken u. s. w., die das Wort bei den Slaven hat. Diese Bedeutung ist sehr alt, wie aus einer merkwürdigen Stelle des Zonaras vom Jahre 1120 hervorgeht (in den not. ad canon. Apostol. 3 bei Beverigius, Pand. can. t. 1. p. 2): *σικέρα δέ ἐστὶ πᾶν τὸ ἄνευ οἴνου μέθην ἐκποιοῦν, οἷά εἰσιν ἃ ἐπιτηδεύουσιν ἄνθρωποι, ὡς λεγομένη λουμέλη, καὶ ὅσα ὁμῶς σκευάζονται*. Hier ist also *humeli* ein Trank, der ohne Wein Berauschung bewirkt, wie dasselbe slavische Wort auch heute noch auf den Branntwein und die Wirkungen desselben angewandt wird. Dass aber der Hopfen sich zu solchen allgemeinen Begriffen generalisiren konnte, setzt eine Bekanntschaft jener östlichen Welt mit dem Gewächse voraus, die weit über das Jahr 1120 hinausgehen musste. Drang das Wort mit den Slaven in Deutschland vor und wurde es von den Deutschen adoptirt, so ergab sich daraus das lateinische *humulus* und in weiterer Umgestaltung die Formen mit b und p. (l. c. str. 354).¹

Da su bili Slaveni od starine vješti pivari, dokazao sam na str. 29.

Osim obične svakomu poznate koristi, koju vadimo iz bilja hraneć se njim i odievajuć, gradeć kuće i orudje, ima još nješto, kako nam bilje koristi; al za to nezna svatko, nego samo gdjekoji ljudi

¹ Wittstein (Etymologisch-botanisches Handwörterbuch str. 451) mudruje vrlo smiešno: „*Humulus* ist diminutivum von *humus* (Erde), d. i. ein Gewächs, welches auf der Erde hinkriecht, wenn es nicht gestützt wird, also wesentlich gleichbedeutend mit (dem ebenfalls von *humus* abgeleiteten) *humilis*.“

Ako tko misli, da neima etymologa, koji bi izvodio „*lucus a non lucendo*“, ili „*canis a non canendo*“ — evo mu takva čudaka! Svaki biljar znade, da je hmelj *planta scandens*, nipošto *repens*: prema tomu je dakle postalo „*humulus a non rependo humi*“.

— biljem se liečimo. Poznavanje ljekovitosti njegove bijaše njegda kod egipatskih i grčkih mudaracah i svećenikah rek' bi vrhunac znanja. Pa doista se hoće puno mišljenja i motrenja, dok uvježbaš, da je koja trava liek od bolesti.

Pita se, jesu-li već drevni Slaveni za takve liekove znali? Mnoga sveslavenska imena dokazuju, da su oni toga puno već za pradobe poznavali. Što su ta imena do nas dospjela, tomu se valja osobito čuditi; jer se dotične biljke slabo upotrebljavaju (samo za bolesti), te je njihovo poznavanje prešlo od njegdašnjega svećenstva ponajviše na jedan dosta zapušten razred puka — na stare žene, koje su s toga ime biljaricah ili travarah zadobile. I sada jošte, ako biljar želi doznati kako se zove kakva neobična biljka, neće toga propitati niti kod više ruke ljudi, niti kod mužkaracah u obće, već treba da potraži staricu, kakve ima malo ne u svakom selu, te lieči bolnike samo njoj poznatimi ljekarijama. Zato se u narodnoj pjesmi djevojka hvali:

„U mene je majka biljarica,
Svakomu me naučila bilju“.

I za Kuzu, kćer českoga vladaoca Kraka (god. 680), pišu ljetopisci, da je bila vješta biljarica i ljekarica.

Samo treba pamtiti, da se je bilo u staro doba ljekarstvo tako pomiešalo s vraćanjem i čaranjem, te sada Štokavac po v r a č u nerazumie drugo nego čarobnjaka, vieštca, gdjeno ta rieč u crkvenoslavenskom i ruskom jeziku, pa i u Slovenacah, znači upravo ljekara, v r a č i t i = liečiti, v r a č t v o = liek. U tom pogledu mučno je sada razlučiti bilje, koje služi vraćanju i bajanju, od pravih liekovah. Al nam niti nije stalo za tim, već ćemo se zadovoljiti, kada doznamo u obće što onamo spada, ostavljajuć drugim da prema tomu iztražuju staroslavensko ljekarstvo. Ja sam dakle ovdje naveo samo ono bilje, koje u starijih ili novijih knjigah kao liek rabi ili kojemu kaže ime, da je tomu rabilo, kao što evo:

B e d r e n i k , B e d r i n a c , *rus.* бедронецъ, бедринецъ, *čes.* bedrník, bedrniček, *polj.* biedrzeniec, *lat.* Pimpinella Saxifraga.

B l e n , B l e m , B u n , B u n i k a , *rus.* бѣлена, блекота, *polj.* bielun, *čes.* blen, blin, *luž.* belman, *lat.* Hyoscyamus niger.

B o b o v n i k , B o b o v n j a k , B o b i k a , B o b i š t e , B o b n j a č a , B o b n j a k , B o b o v a c , B o b u n j a k , *lat.* 1) Sedum Telephium, (odprije *F a b a r i a* — radi sličnosti s bobovim lisćem), *njem.* Fetthenne; 2) Veronica Beccabunga, *njem.* Bachbungen; *rus.* бобовникъ (= *Calla palustris* i *Menyanthes trifoliata*); *čes.* bobov-

ník (= Celtis), *polj.* bobovnik, bobowniczek (= Veronica Becca-bunga), *luž.* bobovnik (= Menyanthes).

B u k v i c a, *rus.* буквица, (красная, черная), букъ-трава, бук-ковка, *čes.* bukvice, *polj.* bukwica, *lat.* Betonica officinalis, *nj.* Betonie.

Č e m e r i k a, *slov.* i čmerika, *cslav.* чeмeрницa, *rus.* чемерица, чемерникъ, чемерка, *čes.* čemeřice, čemerka, *polj.* ciemierzysa, *lat.* 1) Helleborus (albus), *njem.* Niesswurz; 2) Veratrum, *njem.* Niesswurz. — Prema ovoj njemačkoj rieči imaju i Slaveni

K i h a v a c, **K i h a v i c a**, **K i j a v i c a**, *slov.* kihavec, *rus.* чихотка, (Veratrum), *čes.* kychavka, keychavka (= Veratrum, Helleborus), *slč.* kychavica, *polj.* kichawiec, *lat.* Achillea Ptarmica, *njem.* wilder Bertram, zato tako naši prozvan, jer tjera na kihanje kao što i čmerika; a kihanje se je odprije vrlo cienilo, budući se je mislilo, da se njime moždani čiste.

D e v e s i l, **D e v e s i l j**, **D e v e s i l j e**, **D e v e s i l j k a**, **D e v e s i n j**, *lat.* 1) Seseli, 2) Peucedanum; *rus.* девясиль, девятисиль, девесиль, (*lat.* Inula Helenium; Carlina; Conyza), *čes.* devětsil, (*lat.* Tussilago, Carlina), *polj.* dziewięsił, dziewięsiół, dziewięcił, (*lat.* Inula, Carlina).

D e v e t e r n i k, *lat.* Helianthemum, *njem.* Sonnenröschen; *rus.* девятильникъ (= Tanacetum, Ptarmica), *čes.* devaternik, (*lat.* Helianthemum, Allium Victoralis), *polj.* dziewięciernik, dziewięciornik, (*lat.* Parnassia).

D e v e t i k, *rus.* девятиха, (*lat.* Tanacetum), *lat.* Helleborus, *njem.* Niesswurz.

D i m a c, *lat.* Crepis, *rus.* дыманъ, (*lat.* Betonica).

D i v i z m a, *rus.* дывина. панна-дзиванна, *čes.* divizna, *polj.* dzewanna, *lat.* Verbascum (Thapsus), *njem.* Königskerze.

B a b i n a ili **b a b j a d u š i c a**, **B a b i n a d u š a**, **M a j k i n a**, **M a j č i n a**, ili **M a t e r i n a d u š a**, **M a t e r i n k a**, *slov.* i materni dušk, *rus.* душица, материнка, душка, (*lat.* Origanum), *čes.* mateři douška, *polj.* macierzanka, macierza duszka, *luž.* babina duška, *lat.* Thymus Serpyllum, *njem.* Quendel.

G a v e z, *slov.* gavez, gabez, *rus.* гавясъ, (*lat.* Cynoglossum), *čes.* havez, (*lat.* Cacalia), *lat.* 1) Symphytum; 2) Cynoglossum.

Ista ova biljka zove se još i

S v a l n i k, *čes.* svalnik.

G o r e ć, **G o r č i c a**, *rus.* горечавка, горичка, *čes.* hořec, *polj.* goryczka, *lat.* Gentiana, *njem.* Enzian.

G l i s t n i k, *slov.* glistnek, *lat.* Agropyrum repens, *rus.* глист-

НИКЪ, (*lat.* Tanacetum), *čes.* hlístnik, (*lat.* Erythraea), *polj.* glišnik, glistnik, (*Artemisia santonica*), glistnik, glistewnik (*Chelidonium*).

Ј а с е н а к, Ј а с е н ј а к, *slov.* jesenak, jesenov koren, *rus.* ясенець, ясенникъ, *čes.* jesenka, *polj.* jasioniec, jasionka, *lat.* Dictamnus, *njem.* Diptamwurzeln.

Ј е т р и с а, Ј е т р н а, Ј е т р н и к, Ј е т р н ј а к, *rus.* ятрышникъ, (*lat.* Orchis), *čes.* jatrnik, jaternik, *lat.* Hepatica (diverso sensu).

Ј у т р о с е л, *čes.* jitrocel, *lat.* Plantago.

К о з а л а с, К о з л а с, *lat.* Arum, *njem.* Aronwurzeln; *slov.* kozelk, kozelc, kozlič, *čes.* kozlík, *polj.* kozielek, koziołek, kozłek, (*lat.* Valeriana), *njem.* Baldrian; *rus.* козелец, *lat.* Scorzonera, козелки, *lat.* Pastinaca, Tragopogon.

К о р и т н ј а к, К о р и т н ј а ч и ć, К о р и т н и к, К о р и т о, *lat.* 1) Asarum, *njem.* Haselwurz; 2) Tussilago Farfara, *njem.* Huf-lattich; *rus.* копытень, копытки, копытникъ, *mrus.* копитнякъ, *čes. polj.* kopytnik, *lat.* Asarum.

К о с т о л о м, *čes.* kostilomka, *lat.* Anthericum ossifragum; *polj.* kościołom, *rus.* костоломъ. (U Poljakah i Rusah neznáči ova rieč više travu, koliko sam mogao doznati, nego samo bolest).

К у к у р и е к, К у к у в и е к, *lat.* 1) Helleborus; 2) Papaver Rhoeas; *cslav.* коукоуръкъ, (planta quaedam), *čes.* kukurnik, (planta quaedam).

К о к о р и т, К у к о р и к, *slov.* kokorok, *lat.* Cyclamen europeum, *njem.* Schweinsbrod; *rus.* кокорышъ, *lat.* Fumaria officinalis, *rus.* кокорочки, *polj.* kokorycz, kokorzyk, kokorza, *čes.* kokořík, kokořítek, *lat.* Corydalis.

К о к о р н ј а к, *lat.* Matricaria Chamomilla, *njem.* Kamille; *rus.* кокорникъ, кокорнакъ, *polj.* kokornak, *čes.* kokorňak, *lat.* Aristolochia, *njem.* Osterluzei.

К р а в а ч а с, К р а в а л ј, К р а в о ј а с, *rus.* коровки, коровникъ, коровошникъ, *lat.* Angelica.

Л а р о щ, *rus.* лапуха, лапушникъ, *lat.* Nymphaea alba; *čes.* laraček, (*lat.* Anagallis), lapatka, (planta quaedam aquatica).

Л а р у н, Л о р у н, Л е р у н, *cslav.* лпота, *rus.* лопухъ, лапухъ, лапушникъ, *čes.* lopuch, louch, lapouch, lopun, *polj.* łopian, lepieźnik, łopuch, łopucha, *luž.* voreň, *lat.* 1) Lappa, *njem.* Klette; 2) Tussilago.

М е т а, М е т в а, М е т в и с а, М е т и с а, *cslav.* мата, матка, *rus.* мята, *čes.* mata, *polj.* mięta, miętka, miętkiew, *luž.* mjatej, metvej, *lat.* Mentha, *grč.* μινθη, *njem.* Münze.

Netres, Netresak, Netrest, Netrisak, *slov.* netresk, natresk, *čes.* netřesk, *lat.* Sempervivum tectorum, *njem.* Hauswurz.

Očaniča, *slov.* očec, *rus.* очанка, очная помощь, *lat.* Euphrasia officinalis, *njem.* Augentrost.

Odoljen, Odolin, *rus.* одолень, (*lat.* Nymphaea), *slč.* odoljen, Valeriana (officinalis), *njem.* Baldrian. Gledaj malo više kozalac.

Oslad, *rus.* сладкий корень, *čes.* osladič, *lat.* Polypodium vulgare, *njem.* Engelsüss.

Pčelina ljubica, Pčelinjak, Pčelnjak, *polj.* pszczelnik, pszczcele ziele, *lat.* Melissa officinalis.

Pelen, Pelin, *cslav.* пельнѣ, *rus.* полынь, палынь, полынекъ, полынецъ, *bug.* pelin, *čes.* pelýn, pelún, *slč.* polýněk, *polj.* piołun, piołun, *luž.* połun, *litv.* pelinos, *rum. arb.* pelin, *lat.* Artemisia Absinthium, *njem.* Wermuth.

Pluć, Pluk, Plućnica, Plućnjak, Pljućenica, *slov.* pljušec, plućenca, plućnik, *rus.* плюсникъ, *čes.* plícnik, *polj.* płućnik, *lat.* 1) Cetraria islandica, 2) Sticta pulmonacea, *njem.* Lungenmoos.

Podbio, Podbila, Podbjel, Podbjelica, *slov.* podbel, podbela, podbelec, podbelek, *rus.* подбѣль, *čes.* podběl, podbil, *polj.* podbiał, *lat.* Tussilago Farfara, *njem.* Huflattich.

Prostrela, Prostreo, Prostriel, Prostriljen, *rus.* прострѣль, (*lat.* Aconitum; Pulsatilla), прострилъ, (*lat.* Hepatica), прострѣльная трава, (*lat.* Aconitum), разстрѣль (= Gentiana Pneumonanthe), *čes.* prostřelenec, *polj.* przestrzelon, *lat.* Gentiana cruciata (odpriję Perfoliata), *njem.* Kreuzenzian.

Rebrac, *rus.* рябинка, *čes.* řebříček, žebříček, *polj.* żebrzyca (*lat.* Seseli), *lat.* Achillea Millefolium, *njem.* Schafgarbe.

Raman, Rman, Rmanj, *slov.* jarmen, hrmanek, *rus.* ромень, ромашка, *čes.* rmen, rumenek, heřmanek, hřimbaba, *slč.* harmun, harmunček, *polj.* rumień, rumianek, *lat.* Matricaria; Anthemis, *njem.* Kamille.

Rdesalj, *slav.* rdesen; *rus.* рдестъ, *čes.* rdesno, rdesen, *polj.* rdest, *lat.* Polygonum (Bistorta, Persicaria), *njem.* Knöterich.

Reza, *rus.* порѣзь, *lat.* Achillea Millefolium.

Razhodnik, Razodnik, Razodnjak, Razvodnik, Razvodnjak, *slov.* razhudnik, *lat.* Solanum Dulcamara, *njem.* Bittersüss; *rus.* расходникъ, росхидникъ, *polj.* *čes.* rozchodník, *luž.* roskolnik, roskodnik, roskvodnik, roschlodnik, roschornik (= 1) Sedum; 2) Sempervivum).

R o s o p a s , R o s o p a s t , *rus.* розопастъ, *mrus.* ростопапшъ, *čes.* rosopastka (= Roemeria), rosepad (?), *lat.* Chelidonium majus, *njem.* Schöllkraut.

R a n i k , R a n j e n i k , R a n j e n i c a , R a n o l i č k a , *slov.* ranocelna, *lat.* Anthyllis Vulneraria, *njem.* Wundklec; *rus.* ранникъ, *čes.* ranocel (= Plantago).

R a z g o n , *rus.* роцрогъ (= Teucrium Chamaedrys), *čes.* rozrazil, tržnik, rozrazilka, *polj.* przetarnica, przetarnik, przetarznik, *luž.* rozraz, *lat.* Veronica Beccabunga, *njem.* Bachbungen.

S l j e z , S l j e z o v a č a , S l j e z o v i n a , *slov.* slez, sklez, *cslav.* сльзъ, слюзъ, *rus.* слизъ, слизникъ, *čes.* slez, *polj.* szlaz, ślaz, *luž.* slez, 1) Malva; 2) Althaea, *njem.* Malve.

S l e z e n o v o z e l c e , *polj.* śledzienica, *rus.* селенникъ, *čes.* slezinnik, slezinice, *lat.* Chrysosplenium, *njem.* Milzkraut.

S l e z e n i c a , *čes.* slezinnik, *polj.* śledzionka, *lat.* Asplenium, Milzfarru.

S p o r , S p o r i š , S p o r i š a k , S p o r i š i c a , *čes.* spoříš, spoříšek, *magj.* szapora, *lat.* Verbena officinalis, *njem.* Eisenkraut; *rus.* спорышъ, *polj.* sporysz (= Polygonum aviculare).

S p r e z , S p r e ž , S p r ž , *cslav.* спрѣжь, *lat.* Helleborus, *njem.* Niesswurz.

S k o č a c , *čes.* skočec, *polj.* skoczek, *lat.* Ricinus communis, *njem.* Wunderbaum.

S k o r o c e l , *lat.* Achillea Millefolium, *njem.* Schafgarbe, *čes.* skorocel (= Plantago lanceolata).

S r a č i c a , S r a k o n j a , S r a k o n o g a , *lat.* Digitalia sanguinalis, *čes.* stračinoha (= Echinophora).

S v a l n i k , S v e n i k , *čes.* svalnik, *lat.* Symphytum officinale, *njem.* Wallwurz.

С в ѣ т л и к ъ , С в ѣ ч к и , *čes.* světlik, *polj.* swieczki, światlik, *lat.* Euphrasia officinalis, *njem.* Augentrost.

Z u b n j a k , *slov.* zobnik, *rus.* зубникъ, *lat.* Hyoscyamus niger, *njem.* Bilsenkraut.

Niti ljekovitim biljem nije izcrpena sva zajednica sveslavenska, već ima jošte puno drugoga bilja, za koje se nemože kazati, jesu li naši pradjedovi kakvu korist od njega vadili, pa su ga opet poznavali, kao što svjedoči zajedničko ime. To i jeste svietla biljega praslavenske obrazovanosti, što se je već onda svraćalo okom, ne samo na bilje neposredno koristno, već i na drugo, koje nije u

prilog išlo ni gospodarstvu ni kućanstvu, nego se je odlikovalo ili mirisom cvieta, ili ljepotom oblika, ili osobitim neobičnim ustrojsvom, ili obiljem, ili štetnosti, kao korov i otrovnice. Ja ću ga ovdje redom nabrojiti.

Badalj, Badelj, Bodelj (= Dipsacus), Bodilica (= Cirsium), *slov.* bodec, bodca, *rus.* бодякъ, (*lat.* Cirsium), *lat.* Carduus, *njem.* Distel.

Banduška, Brndjuška, Brnduša, Brnduška, *lat.* Colchicum autumnale; Crocus vernus; *rus.* брандушки, *mrus.* брандюши, *lat.* Crocus reticulatus.

Blatnik, *lat.* Nuphar luteum; *polj.* błotnica, *lat.* Triglochin palustre.

Bodlak, Bodljuk, *rus.* бодлакъ (= Prunus spinosa), *čes.* bodlak (= Carduus; Paliurus), *polj.* bodłak, bodzieniec, bodak, bodziak, *lat.* Carduus; Crataegus; Paliurus.

Božur, *cslav.* божуръ, *rum.* божур (= Crocus), *lat.* Paeonia, *njem.* Pfingstrose.

Smilj, Smilje, Smilje, *rus.* цминъ, *mrus.* чмель, *lat.* Helichrysum.

Criet, *slov.* čret, *njem.* Ried; *rus.* очеретъ, черетъ, *lit.* czerot, *lat.* Phragmites communis.

Crnika, *slov.* črnika, *cslav.* чрѣноуѣла, *rus.* чернушка, чернуха, *čes.* černucha, *polj.* czarnucha, czernucha, *lat.* Nigella (odprije Melanthium), *njem.* Schwarzkümmel.

Crnobil, Crnobilj, *slov.* črna-bil (Solanum nigrum), *rus.* чернобыль, чернобыльникъ, *čes.* černobyl, *polj.* czarnobyl (= Carduus benedictus), *lat.* Artemisia vulgaris, *njem.* Beifuss.

Crnoglav, *slov.* črnoglavec, *rus.* черноголовъ, черноголовецъ, черноголовникъ, *čes.* černohlávek, *polj.* czarnógłow (= Seseli), *lat.* Prunella vulgaris, *njem.* Brunelle.

Čarovnik, *slov.* i čarovnek, *polj.* czarownik, *lat.* Circaea.

Česmina, Česvina, *slov.* česmiga, češmin, češmika (= Berberis), *cslav.* чѣсмѣна, *čes.* česvina, *lat.* Quercus Ilex.

Čistas, *rus.* чистецъ, чистняк, *čes.* čistec, *polj.* czyściec, *lat.* Stachys, *njem.* Zist.

Črevca, Črevce, *slovens.* črevec, črevca, *rus.* черевецъ (= Capsella Bursa pastoris), курячы черевы (= Malachium aquaticum), *čes.* kuří střevce, *lat.* Stellaria media, *njem.* Hühnerdarm.

Črmanj, *slčki.* čermel, *lat.* Melampyrum; *polj.* czermieniec (= Arum).

Črnivec, Črnulec *slov.*, čes. černejš, *lat.* Melampyrum; *polj.* czernilec, *lat.* Melanthium.

Dereza, Dreza, Derezga, Drezga, *lat.* Peucedanum; *ruski* дереза, (= Genista, Sarothamnus, Galium Aparine), деряжка (= Lycopodium).

Djetela, Djetelina, *slov.* detala, detela, *rus.* дятлина, дятельникъ, дятловина, čes. detel, jetel, jetelina, slč. d'atelina, *polj.* dzięcielina, dzięcielnica, luž. džecel, *lat.* Trifolium, *njem.* Klee.

Dragoljub, *cslav.* драголюбъ(нь), *rus.* драголюбъ (= *lat.* Lycopus europaeus; Mentha arvensis), 1) Convallaria, 2) Tropaeolum.

Dremavac, Dri mavac, Dri movac, Dri mnjak, *slov.* dremļavka, dremuljika (= Galanthus), *rus.* дремликъ (= Orchis Morio), дрема, дремучка (= Lychnis Viscaria), дремка, (Periploca), 1) Galanthus nivalis; 2) Leucojum; 3) Orchis; 4) Narcissus.

Drobniča, Drobnička, *rus.* дробница (= Veronica longifolia), čes. drobnička (= suvrst šljive), 1) Chrysanthemum Leucanthemum, 2) suvrst kruške i šljive.

Dubačas, Dubčas, *rus.* дубовка, дубравка (= Veronica Chamaedrys), *lat.* Teucrium Chamaedrys, *njem.* Gamander.

Gadovec, *lat.* Echium; *polj.* gadownik, *lat.* Allium Victoralis.

Glađiš, Glađišika, Glađiševina, Glađuška, *lat.* Ononis spinosa; *rus.* гладышъ = Laserpitium; *trus.* гладишникъ = Agrimonia Eupatoria; *polj.* gładysz, = Galanthus.

Glavinac, *slovens.* glavinc, *rus.* головника, *polj.* głowienka (= Prunella), čes. hlavěnka (= Solidago), hlaváč, *lat.* Scabiosa, *njem.* Grindkraut.

Glavnica, *rus.* головня, *lat.* Ustilago Carbo, *njem.* Staubbrand.

Gļiva, *slov.* gliva, *rus.* глива (= Pyrus communis), čes. hliva (= Lycoperdon), *lat.* Agaricus, *njem.* Blätterschwamm.

Gliznjača, Gļiznjača, čes. hlizník, *lat.* Scrophularia, *njem.* Braunwurz.

Golubača, vrst gljive, *rus.* голубецъ (= Agaricus violaceus); *polj.* gołabek (= Agaricus cinnamomeus); čes. holubička, holubek, holubinka, holubka (= Agaricus Russula).

Gorčak, *rus.* горчакъ, čes. horčák (= Polygonum Hydroper), *lat.* Matricaria Chamomilla, *njem.* Kamille.

Gorocviet, Gorocvieće, Gorocvit, *rus.* горицвѣтъ, *polj.* gorzykwiat, *lat.* Adonis.

Gri va, *lat.* Clavaria; *rus.* грибъ, čes. hřib, *polj.* grzyb, luž. grib, hrib, *lat.* Boletus.

Grašak, Grašica, *slov.* grašek, grašca, *rus.* горошекъ, *polj.* goroszek, *čes.* hrašek, *lat.* 1) Vicia; 2) Lathyrus; 3) Orobus.

Guba, *slov.* goba, *cslav.* гѣба (= Spongia), *rus.* губа (= Polyporus), *čes.* houba (= Fungus), *polj.* gąbka, gębka, *lat.* Polyporus igniarius, *njem.* Feuerschwamm.

Grozdje pesje, *rus.* пeсiй гроздъ (= Solanum Dulcamara), *slč.* psí hrozno, *lat.* Solanum nigrum, *njem.* Nachtschatten.

Habad, Habat, Habatija, Habdovina, Obad, Abad, Apta, Aptovina, *slov.* hebed, hobat, hobed, hbat, *rus.* бозъ, бузина, бздюкъ, *čes.* chebd, chebz, chbeza, chabzda, *slč.* gbez, *polj.* gebd, chebd, hebd, chabzyna, *lat.* Sambucus Ebulus, *njem.* Attich.

Harbuda, Hrbut, *lat.* Centaurea solstitialis, *čes.* charba, charpa, chrpa, *polj.* chaber, chabrek (= Centaurea Cyanus), *trus.* хробуетъ, храбуетъ, *lat.* Carduus crispus.

Hrdja, Rdja, *rus.* ржавина, *čes.* rez, *polj.* rdza, *lat.* Uredo, *njem.* Rost

Iglica, Igla, *rus.* иголка (= Geranium, Stipa, Zizyphus); *čes.* vlčí jehla (= Geranium), jehlice (= Ononis), *polj.* wilcze igły, iglica (= Geranium; Scandix Pecten), *lat.* 1) Geranium; 2) Scandix Pecten.

Iskrica, *polj.* jaskier, *lat.* Ranunculus: jaskierki, iskierki, *lat.* Aster Amellus.

Ivica, *rus.* ивка, *čes.* jiva, yva, *polj.* iwa, iwinka, *lat.* Ajuga, *njem.* Günsel.

Jaglica, *rus.* яглица (= Aegorodium Podagraria), яглохъ, ягло (= Lappago), *lat.* Caucalis; Erodium.

Jagoda, *cslav.* ягода, *rus.* ягода, *bug.* jagodъ, *čes.* jahoda, *polj.* jagoda, *luž.* jagoda, jagvoda, jahodka, *lat.* Fragaria vesca, *njem.* Erdbeere.

Jezik gadov, *rus.* язичникъ *lat.* Ophioglossum.

Jednolista, *slov.* ednilist, *lat.* Ophoglossum, *njem.* Einblatt; *rus.* однолистъ, *čes.* jednolist, jednolistek, *polj.* jednolist, *lat.* Parnassia, *njem.* Sumpf.-Einblatt.

Ježinas, *slov.* ježova ježica, *lat.* Sparganium; *rus.* ежевникъ (= Echinops), ежовникъ, ежевика (= Sparganium), *polj.* jeżowiec (= Echinops), ježa, ježowa trawa (= Sparganium); *čes.* ježkova palice, = Datura Stramonium.

Ježina, Ježevina, *lat.* Ruscus aculeatus.

Ježinica, *lat.* Agrimonia Eupatoria, *rus.* ежина, ежевика

(= Rubus), ежовка (= Arbutus Unedo), *polj.* ježowka (= Arbutus Unedo), ježyna, ježynka (= Rubus), *čes.* ježovka (= Arbutus Unedo.)

К а л у ж и н а, *lat.* Caltha palustris, *polj.* kalužnica, *lat.* Salix rosmarinifolia.

К л о б у к о в ј е, К л о б (u) ч и ć *slov.*, *polj.* klobucznik, *lat.* Tussilago Petasites.

К л о б у ч а с, К л о б у ч и ć, *slov.* klobučec, *lat.* Cotyledon; Cyclamen; *polj.* klobuczki, *lat.* Campanula.

К о к о ш к а, *lat.* Sedum Telephium, *njem.* Fetthenne; *čes.* kokoška (= Capsella Bursa pastoris).

К о к о т и с а, К о к о т и к, *čes.* kokotice, *lat.* Cuscuta, *njem.* Flachsseide.

К о к и с а, К о к о ш и с а, *rus.* кокошникъ, кукушки, *lat.* Orchis, *njem.* Knabenkraut.

К о м о н и к а, К о м о л ј и к а, *lat.* Artemisia vulgaris, *njem.* Beifuss; *rus.* комоника (= Rubus caesius); *čes.* komonice, *polj.* komonica (= Melilotus; Lotus).

К о п р и в а, *slov.* i kropiva, *cslav.* коприва, кропива, *rus.* крапива, *čes.* kopřiva, kropiva, *polj.* koprzywa, pokrzywa, *luž.* kopřiva, *lat.* Urtica, *njem.* Nessel.

К о р е н м е д в е д о в, *rus.* медвѣдка, медвѣжий корень, *lat.* Meum.

К о с м а ч а, *slč.* kosmačka, *polj.* kosmatki, *luž.* kosmarki, kosmatki, *lat.* Ribes Grossularia, *njem.* Stachelbeere.

К о с м у р а, *čes.* kosmáček, *polj.* kosmaczek, *lat.* Hieracium Pilosella, *njem.* Habichtskraut.

К о с т р б а, К о с т р в а, К о ш т р а в а, *slov.* kostreva, kostrevc, *lat.* Panicum verticillatum, *čes.* kostrava (= Contorsula), *polj.* kostrzeba (= Bromus secalinus), kostrzewa (= Festuca elatior), *luž.* kostrova (= Festuca), *rus.* костырь (= Bromus secalinus), костра (= Apera spica venti).

К о в и л ј е, *trus.* коவில், *lat.* Stipa pennata.

К о з ј и п р с к и л и p r s e k, К о з о p r s k, *polj.* koziparsk, *lat.* Veronica Beccabunga.

К р а в ј а к, К р а в л ј а к, К р а в и н а с, *lat.* Carlina; *rus.* коровьякъ, *lat.* Verbascum.

К р е с т у ш а с, К р е с т у ш а к, *rus.* крестовникъ, *polj.* krzyżownica, *lat.* Polygala, *njem.* Kreuzblume.

К у к а в и с а, К у к а в и ч н и в e z, *slovens.* kukovca, kukovično perje, *rus.* кукушкины слезки, кукушка, *čes.* kukačka,

luž. kukava, polj. kukawka, kukaweczka, lat. Orchis, njem. Knabenkraut.

K u k o l j, slov. kokolj, kokalj, cslav. кѣколь, rus. куколь, čes. kůkol, polj. kałol, luž. kukel, kukol, litv. kukalas, magj. konkoly, ngr. κοκκόλη, lat. Agrostemma Githago, njem. Kornrade.

K u r j e o k o, rus. курячы очи, lat. Anagallis, njem. Gauchheil.

K u r j i s l e p, K u r o s l e p, K o k o š j i s l i e p, lat. Helleborus, njem. Niesswurz; rus. куроелѣпъ, polj. kurzyslep, kurzošlep, (= Anagallis).

K u z m o r k a, lat. Daucus Carota; polj. kucmorka, kuczmerka, lat. Sium Sisarum.

K v o s t, H v o s t, slov. vošč, vošče, voščenka, voščika, rus. хвоиць, хвоицовникъ, polj. chwoszczka, luž. chosć, lat. Equisetum, njem. Schafthalm.

L a n ě i ě, L a n i k a, rus. лёнокъ, lat. Linaria; čes. lněnka, lat. Thesium; polj. lnica, lnianka, rus. льнянка, lat. Myagrum.

L e k e n, L e k u t a, čes. lekno, leknin, lekuta, lat. Nymphaea, njem. Seerose.

L i š a j, cslav. лишай, rus. лишай, bug. lišij, čes. lišej, polj. lišaj, luž. lišej, lišava, lat. Lichen, njem. Flechte.

L i p i c a, lat. Epimedium; rus. липица (= Calluna), polj. lipka (= Melilotus), čes. lipnice (= Poa).

L i s i c a, slov. lesice, lesičica, mrus. лисичка, rus. лисочка (Agar. flabellatus); čes. liška, polj. lisica, lat. Cantharellus.

L j e p i c a, slov. lepica, lat. Lychnis Viscaria, njem. Pechnelke; rus. лѣпокъ, лепчица, лепецъ, polj. lepчыca (= Asperula; Galium Aparine), čes. lepik (= Asperugo); polj. lepnicca, lat. Silene.

L j u l j, L j u l j i c a, L j u l j a k, L u l j, slov. lulika, lulka, čes. lilek, lat. Lolium, njem. Lolch, polj. lulek = Hyoscyamus.

L j u t i ć, L j u t i k, rus. лютикъ, lat. 1) Aconitum; 2) Ranunculus.

L j e ě u r a, lat. Sanicula, njem. Sanikel; rus. лѣчуха (= Cortusa).

M a t e r n j a k, lat. Melissa; rus. матерникъ (= Clinopodium).

M a t o ě i n a, M a t i ě n j a k, rus. маточникъ, čes. matečnik, polj. matecznik, lat. Melissa officinalis, njem. Melisse.

M a ě k a, lat. Antirrhinum; slov. maček (= Cuscuta), rus. мацокъ (= Nigella); čes. mačka (= Eryngium).

M a h, slov. meh, mehenj, cslav. мѣхъ, rus. мохъ, bug. moh, čes. polj. luž. mech, magj. moh, lat. Muscus, njem. Moos.

М е д у н и с а, М е д у н и к а, М е д у н ј а к, *rus.* медунка, ме-
дуница, *polj.* miedunka, miodunka, *čes.* medunice, meduňka (= Me-
lissa), *lat.* Pulmonaria, *njem.* Lungenkraut.

М е с и ч е к, *polj.* miesiącek, *lat.* Calendula officinalis.

М е т и л ј, М е т у л н ј а к, *rus.* мотыльки (= Viola tricolor),
метелишникъ (= Lepidium ruderale), *slč.* motoličnik, *lat.* Lysi-
machia Nummularia, *njem.* Egelkraut.

М е т л а, *lat.* 1) Sarothamnus scorarius, 2) Artemisia vulgaris
et Scoraria; *rus.* метла (= Calamagrostis Epigeios); *čes.* metla,
polj. miotła (= Agrostis).

М е т л и с а, М е т л и к а, М е т л ј и с а, М е т л ј и к а, *lat.* 1) Osy-
ris, 2) Artemisia, 3) Tamarix; *rus.* метлица, мятлица, метелица
= Agrostis.

М ј е х у р а с, М ј е х у р и с а, М и х у р и с а, М и ј у р и с а, М и-
х у р н ј а ч а, М и к у н и с а, *rus.* михунка, мѣхунька, *trus.* мо-
хунки, мошнухи, *čes.* měchuňka, *polj.* miechunki, *lat.* Physalis
Alkekengi, *njem.* Judenkirsche.

М о ш н ј а к, М о ш н ј и с а *rus.* можжуха, мошнуха (= Phy-
salis Alk. = mošenska trava), мошоночникъ *polj.* moszenka (= Co-
lutea arborescens), *lat.* Capsella Bursa pastoris, *njem.* Hirtentäschel.

М и ш ј а к, М и ш и н а с, *rus.* мышякъ (= Sanguisorba officina-
lis), *lat.* Cynoglossum officinale, *njem.* Hundszunge.

М ј е с е ч н и к, М и с е ч н и к, *lat.* Gratiola officinalis; *rus.* мѣ-
сечникъ (= Menyanthes); *čes.* měsíčník (= Cicuta virosa); *polj.*
miesięcznik (= selenotropium, Lunaria?).

М л и е ч, М л и е ч а с, М л и е ч а к, М л и е ч и с, М л и ч, М л и-
ч а с, М л и ч а к, *slov.* mleč, mlečes, mlečnek, 1) Euphorbia;
2) Sonchus; 3) Taraxacum; *rus.* молочай (= Sonchus, Euphorbia,
Taraxacum), молочакъ, (= Euphorbia), молочникъ молочайникъ
(= Sonchus; Taraxacum), *čes.* mléč, mlíč, (= Sonchus), mléčík,
mlečovie (= Euphorbia), *polj.* mlecz (= Sonchus, Euphorbia), mle-
czek (= Euphorbia), mlecznik (= Glaux).

М л и е ч, М л и е ч н и с а, *slov.* mleč, mlečnica, *čes.* mléč, mlíč,
polj. mleczaj, *latin.* Agaricus piperatus, *njem.* Pfefferschwamm,
Milchschwamm.

М р к в и с а, М р к в а с, *slov.* mrkevca, mrkuca, *lat.* Daucus
sylvestris; *rus.* морковникъ (= Chaerophyllum sylvestre), *česki*
mrkous (= Chaerophyllum).

М о д р и с а, *slov.* modrec, modrinjak, *polj.* modrzeniec, *čes.* mo-
drak, *lat.* Centaurea Cyanus, *njem.* Kornblume.

M o k r i c a, *lat.* Malachium aquaticum; *polj.* mokrzec, mokrzyca, *lat.* Stellaria media.

M r a z o v a c, M r a z o v n i k, M r a z o v a s e s t r i c a, *lat.* Colchicum autumnale, *njemački* Herbstzeitlose; *ruski* морозникъ (= Helleborus).

M u h a r, *lat.* Setaria germanica; *rus.* мохаръ, *lat.* Digitalia sanguinalis.

M u h a r a, *slov.* muhovna goba, mušenice, *rus.* мухоморъ, мухояръ, *čes.* muchomor, muchomůrka, *polj.* muchomor, muchorówka, muchowadz, *luž.* muchornik, *lat.* Agaricus muscarius, Fliegen-schwamm.

M u r a v a, *rus.* мурава, *lat.* Corrigiola; *polj.* *luž.* murava (= travnjak).

N a p r s t a k, *slov.* naprstek, *cslav.* напръстѣкъ, напръстѣка (= digitale), *rus.* наперстная трава, *čes.* naprstek, *polj.* naperstnik, neparstek, naparstnik, naparstnica, *lat.* Digitalis, *njem.* Fingerkraut, *luž.* naporstnik, *rum.* нѣпръсток (= digitale, Fingerhut).

O ć a s, O v a n j - o ć a s, *lat.* Equisetum; Hippuris. Ova rieč stoji u hrvatskom jeziku sasvime osamce; u českom znači o c a s rep.

O m i k (omig?), *rus.* омегъ, омыгъ, вомигъ, (*lat.* Cicuta virosa), *čes.* omej, voměj, *polj.* omieg, *lat.* Aconitum.

O p a š k u n j a, *lat.* Achillea Millefolium, *njem.* Schafgarbe, *cslav.* опашь, *rus.* опашь, *bug.* opaškъ, *luž.* hopuš, vopuš = rep. I rieč o p a š, o p a š i c a danas je našincem slabo poznata; mjesto kunje opaši govorimo k u n i c a = Achillea Mill., *čes.* myší ocásek.

O r l i c a, O r l i č e k, *slov.* i vorlica, *rus.* орлики, *čes.* orličky, *polj.* orlik, *lat.* Aquilegia vulgaris, *njem.* Akelei.

O v s i k, O v s i k a, *rus.* овесецъ, овсюгъ, *mrus.* вивсюгъ, *čes.* ovsuha, *polj.* owiesek, owsik, *lat.* Avena fatua.

O s a t, *slov.* oset, *cslav.* осѣтъ, *rus.* осетъ, (= Cirsium), осотъ (= Carduus), *polj.* *čes.* oset, (= Serratula), *luž.* vošet, *lat.* 1) Cirsium; 2) Carduus.

O s t r o Ź j e, O s t r o Ź n i c a, O s t r o g n i c a, O s t r o g j e, *čes.* ostrožka, *slč.* stračka, *polj.* ostróžka, *lat.* Delphinium Consolida, *njem.* Rittersporn.

O s t r i c a, O š t r i c a, *rus.* острецъ, *čes.* ostřice, *polj.* ostrzyca, (= Calamagrostis), *lat.* 1) Carex; 2) Dactylis glomerata.

O k r e k, O k r i e k, O k r e č i n a, *rus.* очеретъ, (= Arundo; Schoenus), очеретик (= Scirpus), *čes.* okřehek, *lat.* Lemna, *njem.* Wasserlinse.

Ognjica, Ognjivac, *čes.* ohnice, ohniva, *polj.* ognik, ognicha, *lat.* 1) *Sinapis arvensis*; 2) *Raphanus Raphanistrum*.

Р а р р а т, Р а р р а д, Р р а р р а т, *slov.* праррот, праррет, праррут, праррут, *rus.* папоротникъ, папертникъ, папороть, папорочъ, купоротникъ, *čes.* paprad, papradí, kapradí, *polj.* paproč, *luž.* paproč, *lat.* *Filix*, *njem.* Farrenkraut.

Р а р р а с, Р а р р а с а и ли Р а р р а т с л а д к а, *slov.* пр-прutica (sladka), *polj.* paprotka, *luž.* paproč, *čes.* papratka, *lat.* *Polypodium vulgare*, *njem.* Engelsüss.

Р а с њ е г р о ж д њ е, *slov.* pesje grozdje, *polj.* psianka, psinka, *lat.* *Solanum nigrum*; *rus.* песій гроздъ, *lat.* *Solanum Dulcamara*.

Р а с к в и с а, Р а с в и с а, *lat.* *Solanum*; *rus.* паслѣнъ, паслина, псинка, *lat.* *Solanum nigrum*.

Р е ч у р к а, Р е ч у р а к, Р е ч у р и с а, *rus.* печерица, *čes.* pečarka, pečirka, *polj.* peczarka, *lat.* *Agaricus campestris*, *njem.* Champignon.

Р а л а с к а, *rus.* палочникъ, *čes.* palička, palach, *polj.* pałki, *lat.* *Typha latifolia*, fructus, *njem.* Rohrkolbe.

Р а з д а с, *slov.* pezdec, *rus.* бздушка, бздюха, *polj.* bździna, bźdzucha, bzducha, *čes.* bzducha, *lat.* *Lycoperdon Bovista*, *njem.* Bovist.

Р е т о р р с т, Р е т о р р с т а, Р е т о р р с н и с а, *slov.* petoper, petoperes, *rus.* нятиперстникъ, *polj.* pięciernik, pięcilist, pięciornik, pięćperst, pięć percyc, *lat.* *Potentilla*.

Р и р, Р и р е в и н а, Р и р и к а, *slov.* pirec, *rus.* пырей, *čes.* pýr, *polj.* piarz, *lat.* *Agropyrum repens*.

Р њ е н е з њ а ч а, *slov.* peneznača, *lat.* *Delphinium Staphysagria*; Р е н е з н и с а, *lat.* *Capsella Bursa pastoris*; Р е н í з е к, *lat.* *Lysimachia Nummularia*; *rus.* денежникъ, *čes.* penížek, *polj.* pieniážek, pieniěžnik, *lat.* *Lysimachia Nummularia*, *njem.* Pfennigskraut.

Р л е ш и в и с а, Р л е ш и в к а, *rus.* плешъ (= tonsura; погово гуменце), *polj.* plesz, *čes.* pleška, *lat.* *Taraxacum officinale*.

Р о д л и с а к, *slov.* podlesek, podlesk, *lat.* 1) *Primula*; 2) *Crocus*; 3) *Colchicum*; *rus.* подлѣсокъ (= *Viola canina*), подлѣсникъ, подлѣтникъ (= *Asarum eur.*); *čes.* podleška, podleska (= *Primula veris*; *Hepatica*; *Galanthus*), *polj.* podlaszczka (= *Viola canina*).

Р о д р а š е с (podražec?), Р о д р а с е к *slov.*, *lat.* *Aristolochia rotunda*; *rus.* подорожникъ (= *Plantago*; *Polygonum aviculare*), *čes.* podražec (*Aristolochia*), *polj.* podróżnik (= *Cichorium Intybus*.)

Р о р о п а с, Р о р о п а к, Р о р у п а с, *cslav.* попонъ (= alga),

rus. попенокъ, повой, *čes.* порона, поронка, поронес, оренис (Glechoma hed.), *lat.* Convolvulus (arvensis), *njem.* Winde.

Р о р у т і н а, Р о р у т н і с а, Р о р у т н і к, Р о р у т н і а ч а, *rus.* путникъ, попутникъ. *lat.* Plantago, *njem.* Wegerich.

Р о р о с т, *lat.* Zostera marina; *rus.* порость (= Sticta pulmonaria), *čes. polj.* porosty (= Algae).

Р о т о ч н і с а, *čes.* potočník, *lat.* Myosotis palustris; *rus.* поточникъ, *lat.* Veronica Beccabunga; *polj.* potoczник, *lat.* Nasturtium officinale.

Р о з е м л ј у х а, *rus.* земляника, землянка, *polj.* poziemki, poziemki, Fragaria vesca.

Р р е д е н с е, *slov.* predenca, *spredenc*, *rus.* сорочья пряжа, *luž.* přezenc, *lat.* Cuscuta, *njem.* Flachsseide.

Р р с т е н а к, *polj.* pierściennik, *lat.* Anthemis.

Р š e n a, *lat.* Melilotus coerulea; *polj.* pszonka, *lat.* Ficaria ranunculoides.

Р u h, *lat.* Artemisia vulgaris, *njem.* Beifuss; *rus.* пухъ, (= Eriophorum).

Р u h a v a c, Р u h a r a, Р u š i c a, *rus.* пухавка; пушица (= Eriophorum), *polj.* purchatka, purchawka, pruchawka, *luž.* porchava, porchajča, *lat.* Lycoperdon Bovista, *njem.* Bovist.

Р у р а ч а с, Р у р а к č i ć, Р у р а к v i c a, *polj.* реpowiec, реpownica, *lat.* Hydrocotyle, Cotyledon.

Р у р а в а, *slov.* pumpava, *rus.* пушава, пушавникъ (= Anthemis), *polj.* реpawa (Tormentilla), *čes.* pupava, *lat.* Carlina, *njem.* Eberwurz.

Р е р н і с а, Р е р н і а ч а, *rus.* сурѣпица, *čes.* řepinka, *polj.* rzepnica, *lat.* Rapistrum, *njem.* Hederich.

Р е р н і к, *rus.* репейникъ, репяшникъ, рѣпникъ, *čes.* řepík, *poljski* rzep, rzepik, *latinski* Agrimonia Eupatoria, *njem.* Odermennig.

Р е р ј е, Р е р ј а к, *slov.* реpíček, *rus.* репей, рѣпейникъ, рѣпецъ, *čes.* řepík, řepíček, *polj.* rzepík, rzep, *lat.* 1) Agrimonia Eur.; 2) Lappa.

Р е р і с а, *čes.* řepák, řepice, řepka, *polj.* rzepak, *lat.* Brassica Napus, *njem.* Reps.

Р е с а, *lat.* Alga; *rus.* ряса, ряска (= Lemna), *polj.* rzasa, rzesa, rzaska, *čes.* řása, *lat.* 1. Lemna; 2. Alga.

Р о г о з, Р о г о з і н а, *cslav.* рогозъ (= Fucus), *rus.* рогозъ, рагоза, рогоза, *čes.* rohoz, rohož, rakos, rokos, rakosí, *slč.* rohoža,

polj. rogož, rogoža, rogozina, *luž.* rogož, *lat.* 1) Typha; 2) Arundo, *njem.* Rohr(kolbe).

Rosica, *Rosnica*, *Rosulja*, *lat.* Fumaria officinalis, *njem.* Erdrauch; *rus.* росянка, росница, росникъ (= *Alchemilla vulgaris*).

Rosna trava, *rus.* росичка, росянка, *polj.* rosiczka, rosnik, rosieniec, *čes.* rosička, rosna trava, *lat.* Drosera, *njem.* Sonnentheu.

Rozga, *cslav.* розга (= *palmes*), *rus.* розга (= *Astragalus fruticosus*), *čes. polj.* rozga (= *sarmentum*), *lat.* Arundo Donax, *njem.* Rohr.

Rumenjača, *cslav.* роумѣнць (= *fucus*), *rus.* румяница, румянка, *lat.* Onosma, *njem.* Lotwurz; *rus.* бабьи румяны, румянка (= *Echium*), *polj.* rumianek, rumień, rumianiec (= *Anthemis tinctoria*).

Sasa, *polj.* sasanka, *lat.* Pulsatilla.

Srčanica, *Srčenica*, *rus.* сердечникъ, *čes.* srdečník, *polj.* serdecznik, *lat.* Leonurus Cardiaca, *njem.* Herzgespan.

Srčanik, *Srčenjak*, *lat.* Gentiana lutea; *rus.* сердушникъ (= *Gentiana Centaurium*).

Sirota, *lat.* Muscari racemosum; *Sirotica*, *Viola tricolor*, *polj.* sieroty, sierotky, *Saxifraga granul.*

Sivica, *lat.* Milium nigrum, *rus.* сивецъ (= *Nardus stricta*).

Slezenica, *lat.* Ceterach; *Slezeničnjak*, *lat.* Scolopendrium; *Slezenovo zelje*, *polj.* ślodziennica, *lat.* Chrysosplenium.

Sgrac, *Sgrak*, *rus.* серпъ, серпуха, серпукъ, серпия, серпій, *polj.* sierpik, *čes.* srpek, *lat.* Serratula, *njem.* Schartenkraut.

Sit, *Sita*, *Sitina*, *slov.* sitinec, sitje, sitovje, *rus.* сить, ситъ, ситникъ, ситовникъ, *cslav.* ситиѣ, *čes.* sit, sytí, *polj.* sit, sicina, sitowie, *luž.* syše, šíše, sečo, sečina, *magj.* szittyó, *lat.* Scirpus; *Juncus*, *njem.* Binse, Simse.

Sunčanica, *Sunčanik*, *Sunčenica*, *Sunčenjak*, *slov.* solnčnica, soncarca, zasončnica, *rus.* подсолнечникъ, соняшникъ, *čes.* slunečník, slunečnica, *polj.* słonecznik, *lat.* Helianthus, *njem.* Sonnenblume.

Smrčak, *slov.* smrček, *rus.* сморчокъ, *čes.* smrž, smrže, smrček, smrha, *polj.* smarczek, smarz, śmardz, *lat.* Morchella esculenta, *njem.* Morchel.

Smrt pesja, *lat.* Aconitum, *rus.* песья смерть (= *Periploca*).

S m o l a v a c, *S m o l i k a*, *slov.* smove, smolnica (= *Lychnis Viscaria*), *смолка*, *lat.* 1) *Galium Aparine*; 2) *Asperula arv.*; *polj.* smołka, *čes.* smolenka, smolnička, *rus.* смолянка, (= *Lychnis Viscaria*).

S m e t e n j a k, *slov.* smetenjak, *lat.* *Fumaria officinalis*, *rus.* смутникъ (= *Spiraea Filipendula*).

S n i e t, *slov.* smetljika, *rus.* снятъ, *čes.* snět, *polj.* śnieć, *luž.* sněć, snec, sneš, *lat.* *Aecidium*, *Uredo*, *njem.* Brand.

S o k o l i n, *rus.* сокольница, *lat.* *Gentiana*.

S l a d i č, *S l a d ě i c a*, *S l a d k o d r v o*, *slov.* sladkirica, sladkorca, *rus.* солодка, солодика, солодковый корень, *lat.* *Glycyrrhiza*, *njem.* Süssholz.

S t a n o v n i k, *lat.* *Capsella Bursa pastoris*, *njem.* Täschelkraut; *rus.* становникъ (= *Chimaphila*).

S t a r a č a c, *herbae genus*, *rus.* старецъ (= *Crucianella*), *polj.* starzec, *čes.* starček (= *Senecio*).

S v o l i n a, *lat.* *Conium maculatum*, *njemački* Schierling; *ruski* стволья (= *Anthriscus sylvestris*), *cslav.* стволниѣ (= *Urtica*), *čes.* svolina (= *Aconitum*), *polj.* szczywoł (= *Conium*).

S t o k l a s, *S t o k l a s a*, *slov.* staklas, steklas, steklasa, *polj.* stokłos, stokłosa, *čes.* stoklas, stoklasa, *magj.* toklász, *lat.* *Bromus*, *njem.* Trespe.

S t r i e l a v o d e n a, *S t r e l i c a*, *S t r e l u š a*, *rus.* водяная стрѣла, стрѣлица, совина стрѣла, стрѣлка, *čes.* střílovka, *polj.* strzałka, wodna strzała, *lat.* *Sagittaria sagittaefolia*, *njemački* Pfeilkraut.

S u n i c a, *rus.* суница, *lat.* *Fragaria vesca*, *njem.* Erdbeere.

S t o p a v u č j a, *lat.* *Bryonia*; *Aristolochia*; *rus.* вовчья стопа (= *Geranium sanguineum*).

S i r o j e d j a, *S i r o j e d k a*, *S i r o j k a*, *S i r o v k a*, *S i r n j a j a*, *S i r o v o j e d k a*, *slov.* srovka, srovjedka, *rus.* сыроѣшка, *mrus.* сироижка, *polj.* syroježka, *čes.* syrovinka, sirovedka, *lat.* *Agaricus deliciosus*.

S v e r e p e k, *lat.* *Festuca*; *čes.* sveřep, sveřepec (= *Bromus*). *rus.* свирѣпа (= *Barbarea vulgaris*).

S a m o r a s, *lat.* *Ranunculus*, *čes.* samorostlik (= *Actaea spicata*).

S k r i p a c, *lat.* *Lappa*, *njem.* Klette; *čes.* skřip, *polj.* skrzyp (= *Equisetum*), *rus.* скрыпица = *Agaricus procerus*.

S p a v a č i c a, *čes.* spánek, *lat.* *Physalis somnifera*.

S r e b r n i c a, *lat.* *Herniaria*, *S r e b r n j a č a* (*Ophioglossum*); *rus.*

серебруха, сребрянка (= *Thalictrum majus*); *čes.* stříbrník, *polj.* srebrnik (= *Potentilla*; *Alchemilla*).

S u h o p e r n i k, *čes.* suchopeř, suchopejr, suchopeřnik, *lat.* Eriophorum, *njem.* Wollgras.

S l a k, Z l a k, *čes.* svlak, svlačec, slak, *rus.* повилка, повелица, *polj.* povoj, *lat.* Convolvulus, *njem.* Winde.

Š i š k a sveslavenski, *lat.* strobilus; a kod nas i *njem.* Knopper.

Š t i r, Š ć i r, Š ć i r e n i c a, *slov.* ščer, ščerenka, ščur, *rus.* щиръ, щирецъ, щирица, щерица, *polj.* szczyr, szczer, szczyrzyca, *čes.* štír, štírce, *lat.* Mercurialis; Blitum; Amaranthus.

Š t e t i c a, *slov.* šetica, šetičevje, šetka, *rus.* щетка (= *Carthamus*; *Festuca*), щетъ (= *Equisetum hiemale*), *čes.* štětka, *polj.* szczeć, szczoćka, *lat.* Dipsacus, *njem.* Kardendistel; *luž.* ščetka (= *Dianthus Carthusianorum*).

Š a š, Š a š a, Š a š a k, Š a š i k a, *čes.* šašina, šáší, *slč.* šáchor, *mrus.* шашъ, *lat.* 1) Carex, 2) Arundo, *njem.* Binse; Schilf.

Š e v a r, *lat.* Typha latifolia; *polj.* szuwar, szuwara, *lat.* Acorus Calamus.

T o b o l a c, *lat.* Sedum Telephium; *polj.* tobołek, *lat.* Capsella Bursa pastoris.

T o r i c a, T o r i č i c a, *lat.* Agrimonia Eupatoria, *njem.* Odermennig; *rus.* торица (= *Berteroa incana*; *Spergula arv.*), *čes.* tuřice (= *Carex*).

T r e s l i c a, *ruski* трясулька (= *Spiraea Filipendula*), *česki* třeslice, *lat.* Briza.

T r u d o v n i k, *rus.* трудница (= *Sanguisorba*), *čes.* trudovnik, *polj.* trędownik, *lat.* Scrophularia, *njem.* Braunwurz.

T r u d, *rus.* трутъ, *čes.* troud, *polj.* trąd (= *Aussatz*), *lat.* Polyporus fomentarius, *njem.* Feuerschwamm.

T r s t, T r s k a, T r s t i k a, T r s t i c a, T r s t i n a, *cslav.* тръсть, тръстьца, *rus.* тростъ, тростникъ, тростина, тростинка, *čes.* třtina, *slč.* trstina, trest, *polj.* trzcina, trcina, trzcinka, *luž.* ščina, ćina, *lit.* trustis, *lat.* Arundo, *njem.* Rohr.

T r o l i s t, *rus.* трилистникъ, троица, троянъ, *lat.* Trifolium.

T r u s k a, T r u s k a l i c a, T r u s k o v e c, T r o s k v a, *čes.* truskavec, truskavice, *polj.* truskawka, *luž.* truskalca, *lat.* Fragaria collina.

T i t r i c a, *lat.* Matricaria Chamomilla, *njem.* Kamille; *čes.* titřice (= *Agrostemma Gith.*)

T u s t, T u š t, T u š a c, T u š a k, *polj.* tłustosz, *lat.* Portulaca.

U d o v i c a, *rus.* вдовушки, *lat.* Scabiosa.

U h o m i š j e, *rus.* мышьи ушки, *lat.* Hieracium Pilosella, *fr.* oreille de souris, *njem.* Mäuseöhrlein.

U h o m e č j e, *lat.* Salvia Sclarea, *rus.* ухо медвѣжье (= Salvia Aethiopis).

U l o g, *lat.* Lithospermum; *čes.* uložník (= Veronica officinalis).

U š a k, (vrst gljive), *čes.* ucháč (= Sparassis laminosa).

U š l j i v a c, U š l j i v a č i c a, U š l j i v i c a, *slov.* vušivka, vušnica, *čes.* všivec, *lat.* Delphinium Staphysagria, *njemački* Läusekraut.

V i j u k, *lat.* Festuca, *polj.* wiklina, wiklo (Schlingpflanze), *rus.* вьюнъ, *polj.* wilec (= Convolvulus).

V e p r i n a c, *lat.* Ruscus; *poljski* wieprzyniec, *lat.* Peucedanum officinale.

V r b n i c a, *rus.* верба трава, *čes.* vrbice, *polj.* wierzbówka, wierzbienica, *lat.* Lythrum Salicaria, *njem.* Weiderich.

V r e d n i k, *slov.* urednik, *lat.* Gnaphalium dioicum; Tormentilla er.; *rus.* вредникъ, вередовець, вередникъ (= Thalictrum).

V e č e r n i c a, *rus.* вичерницы душисты, *čes.* večernička, večernivka, *polj.* wieczernik, *lat.* Hesperis, *njem.* Nachtviole.

V o l u j a k, *rus.* воловикъ, вологловка, *lat.* Anchusa officinalis, *njem.* Ochsenzunge, *čes.* volovec (= Buphthalmum).

V l a s u l j a, *rus.* волосянка, *rus.* волосница (= Poa nemoralis), *polj.* włosnica (= Setaria), *lat.* Festuca.

V o d o p i j a, *lat.* Cichorium Intybus; *rus.* водопьянъ, *lat.* Datura Stramonium.

V r a b č j e s j e m e, *rus.* воробьиное семя, воробейникъ, *polj.* wróble proso, *lat.* Lithospermum.

V r a t i č, V r a t i k a, *rus.* воротичъ, протычъ, *čes.* vratuč, *polj.* wrotycz, *lat.* Tanacetum vulgare, *njem.* Rainfarrr.

V r a n i n o o k o, *rus.* воронецъ, вороньи ягоды, вороний глазъ, *čes.* vraní oko, *polj.* wronie oko, *lat.* Paris quadrifolia, *njem.* Einbeere.

V j e t r e n i c a, V j e t r e n i k a, *lat.* Anemone, *njem.* Windröschen, *slov.* vetrnica (= Nigella dam.), *rus.* вѣтрушка (= Hepatica triloba), *čes.* větrnice (= Pulsatilla), *polj.* wietrznica *lat.* Anemone.

V l a s ž e n s k i i l i d j e v o j a č k i, V i l i n i v l a s i, *čes.* ženski vlas, *polj.* włoski, wielowłos, *lat.* Adiantum Capillus Veneris, *njem.* Frauenhaar.

V u č j a s t o p a, *lat.* Heraclium Sphondylium; *polj.* wilcza stopa,

lat. Leonurus Cardiaca; *rus.* вовчья стопа, *latinski* Geranium sanguineum.

Vučje liko, *slov.* volčin, volčnik, *čes.* vlčí lýko, *polj.* wilcze lýko, *lat.* Daphne Mezereum, *njem.* Seidelbast.

Vse dobro, *čes.* všedobr, *lat.* Imperatoria Ostruthium, *njem.* Meisterwurz.

Zec-gljiva, *slov.* zajčec, *lat.* Clavaria; *rus.* заячникъ (= Polyporus squam.)

Zvonac, Zvonse, *rus.* звонецъ, *lat.* Rhinanthus L., *njem.* Hahnenkamm.

Zvonse, Zvončić, *slov.* zvončica, *rus.* звонецъ, звонокъ, звоникъ, *trus.* дзвонокъ, *čes.* zvonec, *polj.* dzwonek, dzwoniec (= Hypericum; Rhinanthus), *lat.* Campanula, *njemački* Glockenblume.

Zelenika, *lat.* Buxus sempervirens, *rus.* зеленица (= Taxus).

Zapoviet, *rus.* зѣновать, зиновать, зеновка, *lat.* Cytisus, *njem.* Geissklee.

Zlatoglav, Zlatoglavak, Zlatoglavica, *rus.* золотоголовникъ, златникъ, *polj.* złotogłow, *čes.* zlatohlávek. *lat.* Asphodelus.

Zlatnica, *rus.* золотуха, золотушникъ, золотарникъ, золотень, *lat.* Solidago Virgaurea, *njem.* Goldruthe, *polj.* złotnik, *lat.* Chelidonium; Ficaria; Potentilla anserina.

Zlatocviet, *lat.* Helichrysum; *rus.* золотушникъ, золотуха (= Gnaphalium).

Zimzelen, Zimzelenka, Zimozelen, Zimozelenka, *slč.* zimozel, zimozelen, zimzelen, *lat.* Vinca minor, *njem.* Sinngrün; *rus.* зелень зимняя, *polj.* zimozielon (= Pyrola), zimozioł (= Linnaea).

Zlatolika, *slov.* zlato liče, *čes.* zlatolejčí, *slč.* zlatica, *lat.* Salix vitellina, *njem.* Goldweide.

Zvezdica, Zvezda, Zvizdan, *slov.* zvezdica, zvezdnik, *rus.* звѣздочки, *polj.* gwiazdeczki, *lat.* Aster.

Žabjak, Žabljak, Žabinac, *slov.* žabjek, *rus.* жабникъ, жабинецъ, *čes.* žabinec (= Conferva), *polj.* žabinek, žabieniec (= Herniaria), *lat.* Ranunculus.

Žabnik, *rus.* жабовникъ, *lat.* Potentilla reptans.

Žeravica, *rus.* жаравица, жаравика (= Oxycoccus palustris).

Žegavica, Žigavica, *slov.* žgavica, ožegavica, *rus.* жегала, жгучка, жигучка, жижка, жигавка, *čes.* žahávka, žehávka,

žihávka, *polj.* žagawka, žagwica, žegawka, žegawica, *luž.* sagajca, šagajce, *lat.* Urtica urens, *njem.* Brennessel.

Žučénica, Žutjenica, Želtenica, Žučanica, *rus.* желтяница, *lat.* Cichorium Intybus.

Žrновес *slov.*, *lat.* Calluna vulg.; *rus.* жерновець (= *Sarothamnus scoparius*).

Žest, Žestika, Žeštíla, *lat.* 1) *Acer tataricum*; 2) *Rhamnus Frangula*; *rus.* жесть; жостикъ (= *Rhamnus cathartica*).

Žutnjak, *slov.* žutek, *čes.* žluťák, *lat.* Ranunculus, *njemački* Hahnenfuss, *polj.* zořtak (= *Boletus granulatus*).

Žutilova trava, Žutilovka, *čes.* žlutidlo, *lat.* Genista tinctoria, *njem.* Färberginster.

Eto vam donjekle praslavenske Cvjetane, eto vam bilja, koje je u našoj pradomovini raslo, te su ga isti naši prvi otci poznavali. Upravo ovo poznavanje očit je dokaz njihova znamenita duševna napredka, i ako je slavna prošlost razlog narodnomu ponosu, to se baš mi pravom ponositi možemo već dopovjestnom dobom našega naroda.

Komu se to čini premalo, neka se potruđi i zaviri u prošlost kojega drugoga naroda, pa će razabrati, kolika to golema razlika medju njim i slavenskim narodom. Toga radi mogao bih navesti primierah izmedju sadašnjih neuzobraženih narodah, kao što jih ima u Afriki, Ameriki, dapače i u Aziji. Nu da neidemo daleko, podjimo k našim najbližim susjedom Magjarom, koji će do skora slaviti tisućljetnicu svoga evropskoga i u obće historičkoga živovanja, i koji misle, da su boljega plemenitijega porekla nego mi. Sporedimo njihovu dopovjestnu prošlost s našom; izpitajmo koliko su oni bilja poznavali došav u Evropu, a koliko naši predpovjestni otci. Da to proučiti možemo, tomu ima siguran ključ u njihovu jeziku. Kao što smo mi sveslavenska imena bilja uzeli za dokaz, da su Slaveni dotično bilje već onda poznavali, kad su bili jedan narod: isto tako su nam tudja imena bilja u magjarskom jeziku nepobitni svjedoci, da Magjari toga bilja izprva nisu poznavali, nego su ga naučili od svojih susiedah i poznati i imenovati. Ostaviv imena bilja, koja su Magjaui uzajmili u drugih narodah, navesti ću samo ono, što su naučili od Slavenah.

Od šumskoga drveća i grmlja naučili su od nas poznavati: *czer, cserfa, Quercus Cerris*: cer; *topoly*: topol, *Populus alba*; *jávor*: javor, *Acer Platanoides*; *rakottyá*: rakita, *Salix*

Capraea; j e g e n y e: jagnjed, Populus tremula; b e r e k e n y e: brekinja, Sorbus torminalis; s z ö m ö r k e, Pinus Larix: smreka; t i s z a, Taxus baccata: tisa; b o z z a, Sambucus: baz, bazga; b o r ó k a, Juniperus communis: borovka, borovica; l u c f a, Pinus: luč; b o r o s z l á n, Daphne Mesereum: bršljan; b o r o s t y á n, Hedera Helix: brčtan; c s i p k e, Rosa canina: šipak, *slov.* ščipek; g a l a g o n y a, Crataegus Oxyacantha: gloginja; s z u l á k, Clematis Vitalba: svlak (Convolvulus); k a l i n c z a, Viburnum: kalina; v e n y i k e, Vitis vinifera: vinika, vinjaga; i m o l y a, Viscum album: imela; h a r a s z t, frutex, *cslav.* хрaстъ; l a z a, Lichtung: laz; l u g, Hain: lug.

Gospodarsko bilje, pa i ostalo nâzivilje je u magjarskom jeziku malo ne sve slavenskoga porekla, dokazom, da smo jim mi bili prvi učitelji ratarstva. Evo jih! R o z s, Secale cereale: raž, rž; z a b, Avena sativa, zob; h a j d i n a, p o g á n y k a, t a t á r k a, Polygonum Fagopyrum: hajda, hajdina, pohánka (slovački), tatárka (česki); k u k o r i c z a, Zea Mays: kukuruz, kukurica (slovački i poljski); b o r (k ö l e s), Setaria italica: bar; c z i r o k, Setaria germanica: sierak, sirak; p r ó s z a, Milium: proso; m u h a r, m o h a r, Setaria germanica: muhar; g a b o n a, Getreide, *cslav.* гoбeннo; a b a j d ó c z, Mischkorn: obadvojec (*slč.* napolica); b u z a, Triticum: zbože; a r p a (ječam), pozajmili su Magjari od Turakah.

Evo drugih ratarskih riečih: g e r e z d: grozd; k a l á s z: klas; p e l y v a: pljeva; p ö n y e: panj, penj; b é l: bielj (*Splint*); m é z g a: mezga; p o z d o r j a: pozder; k o c s á n: kocien; k o č a n j (*Strunk*); k o l o n c z: kolience; c s e t i n a: četina (*Nadel*); r á s g y a: roždje; m o r v a: mrva; s z á l m a: slama; s z é n a: seno; s z é c s k a: sječka; k i t a: kita; g u b a: guba; s u s k a: šiška; i g a: igo, j á r o m: jaram; z a b o l a: zubadlo, (*slč.*, žvale); p a t k ó: podkov, podkova; k ó l y a: kola; k o c s i: kočija; t a l i g a: *cslav.* телега, taljiga; s z á n y: saoni; l ö c s: levča; e p l é n y: oplen; r o k o n c z a: rukunica; k a l a m á z: kolomaz; g e r e b l y e: grablje; l e m e s: lemeš; k a b a l a: kobila (u pluga); p o t i n g: poteg; g e r e n d e l y: gredelj; b o r o n a: brana; a s z t a g: stog; c z é p: ciep; a b r a k: obrok; j á s z o l: jasli; g a n a j: gnoj; g e r e n d a: greda; d e s z k a: daska; g u z s: guž, gužva; r ú d: ruda, rudo; u g a r: ugor; p a r l a g: prelog; p u s z t a: pusta(ra); ó s z t ö n: ostan; b a r á z d a: brazda; k a c z o r: kosor; k a s z a: kosa; s z i t a: sito; r e s t a: rešeto; k u p, k u p a c z: kup; t a n y a: stanje.

Da su Magjari i voće naučili poznavati od Slavenah, to nam svjedoče rieči: *c s e r e s n y e*: trešnja, črešnja (*rus.* черешня); *s z i l v a*: sliva; *b a r a c z k*: breskva; *v i s n y e*: višnja; *n a s p o l y a*: nešpulja, mušmula; *m á l n a*: malina; *k ö r t v é l y*: krušva, kruška.

Isto tako su malo ne za sve povrće i obrtno bilje (poznato u prastaro doba) od nas doznali. Dokazom tomu su evo ove rieči: *r é p a*: repa; *m e r k ö c z e*: mrkevca; *c z é k l a*: cekla, cvekla; *r e t e k*: retkev, rotkva; *d i n n y e*: dinja; *u g o r k a*: ugorak; *t ö k*: *cslav.* тыкы, tikva; *l e n c s e*: leća; *b a b*: bob; *p a s z u l y*: pasulj; *m á k*: mak; *h o m l ó*: hmelj; *l é n*: lan; *p a s z k o n c a*: poskonice *čes.*, konoplja; *k a p o r*: kopar; *k ö m é n y*: kumin; *l a b o d a*: loboda itd.

Al nit ovim nije izcrpen zajam, što su ga Magjari kod nas uzajmili u samom biljarstvu; već su oni od Slavenah prihvatili još i sila drugoga bilja svake vrsti. Za dokaz navesti ću samo nješto, a tko se o svem želi obavjestiti, neka pročita razpravu dra. Franje Miklošića: „Die slavischen Elemente im Magyarischen“. (Denkschriften der kais. Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse. XXI. Band 1872.)

G o m b a: guba; *g e l y v a*: gljiva; *h i r i p*: hrib *čes.*, vrganj; *p e c s é r k e*: pečurka; *s z ö m ö r c s ö k*: smrčak; *a t r a c z é l*: jatrocel; *b a r e s*: boršt; *b e l é n d*: blen, bun, bunika; *c s o m b o r*: čubar; *c s o m o r*: čemerika; *c s o r b a k a*: štrbka, *rus.* ščorbak; *i g l i c z e*: iglica; *k a p o t n y a k*: kopitnjak; *k o n k o l y*: *кжкомь slav.*, kukolj; *l a b o d a*: loboda; *p a p r a d*: paprad; *p e r j e*: *пырне slav.*, pirika; *l a p u*: lopuh; *s á s*: šaš; *s z i t t y o*: sita, sitje; *t o k l á s z*, *t a k l á c z*: stoklas; *v a r a d i e s*: vratič; *z i l i z*, *s z e l e z*: slez; *m o h*: mah; *t i s z t e s (f ü)*: čistec itd.

Svega toga Magjari nisu znali doseliv se iz azijskih pustarah u susjedstvo Slavenah, koji su jim bili prvi učitelji, ne samo u ovoj, nego i u ostalih strukah kulturnoga života.¹ A sve ovo je samo

¹) O tom piše Krek po Miklošiću: „Es gibt keine namhaftere Seite des socialen, kirchlichen und staatlichen Lebens, in dessen vielfacher Beziehung und Verüstung, wo sich die Slaven nicht als Lehrer der Magjaren erwiesen hätten. Unter den nahezu tausend von solchen Lehnwörtern gehören mehr oder weniger hieher und berühren nach den Resultaten der linguistischen Statistik: Kirchliches 32, Staatliches 37, Münzen und Masse 17, Krieg 25, das Thierreich 110, das Pflanzenreich 150, das

jedan diel prvobitne slavenske obrazovanosti. Pomislimo, da tih riečih neima u našem jeziku, a prema tomu, da nepoznajemo niti predmetah, što jih te rieči označuju: onda ćemo tek razabrati s jedne strane visoki stupanj obrazovanosti naroda, koji te rieči ima, s druge pako duševno i kulturno siromaštvo puka, u kojega jih neimade. Uzmi nam te rieči, eto ti pravih barbarah!

Upravo je dakle drzko i protivno svemu historičkomu razvitku, što se Magjari dan danas onako bânê i nameću za prosvjetitelje Slavenom, od kojih su sami najviše toga naučili; pa jošte je smješnije, što željkuju, da bi Slaveni svoju prastaru djedovinu njim za volju napustili, plemeniti original zabacili, a nagrdjenu kopiju prihvatili! Kuda pamet!

Al ne gledajuć na Magjara, mezimca evropske obrazovanosti, praslavenska flora nas uči, da se prvotni Slaveni pogledom na svoju obrazovanost izporediti mogu sa svakim drugim evropskim narodom, osim Grkah i Latinah, koji, nastaniv se bliže kolievci prvotne kulture — sjevernoj Africi, prije su se od nas njezinim mliekom zadajili. Po imenu se naše biljarsko názivlje i od njemačkoga odlikuje svojom jednostavnošću, tačnošću, obiljem i miljem, pa ne samo ono pradobno, nego i novije, u Niemacah ponajviše samo iz latinškoga prevedeno ili pomoću riečih —baum, —wurz, —kraut itd. dosta nezgrapno slupano.¹

Mineralreich 9, die Landwirthschaft in allen ihren Zweigen (das Feld und seine Beschaffenheit) 90, das Handwerk 66, die Schiffahrt 7, die Behausung 64, Kleidung 40, Farben 5, Speise und Trank 48, Geschirr, Behältnisse 28, Unterhaltung 15, Familie, Geselligkeit 16, die Menschen und ihre Beschäftigungen 7, der Leib und seine Theile 10, Krankheiten und Gebrechen des Leibes und der Seele 40, Ethnographisches und Geographisches 30 Wörter. Alles in allem mithin 846 Wörter, wobei noch zu berücksichtigen bleibt, dass nur solche Benennungen Aufnahme gefunden, die im Magjarischen eine allgemeine Verbreitung geniessen und in der Regel keine einheimischen Doubletten aufweisen, somit selbst diese grosse Anzahl auf absolute Vollständigkeit keinen Anspruch erhebt.

¹ Die Namengebung in der deutschen Sprache lehrt, dass von der Epoche der Völkerwanderung an bis tief in die mittleren Zeiten hinein Alles, was der deutsche Garten trug, und ein grosser Theil der Feldverrichtungen aus Italien und Gallien oder Südfrankreich eingeführt war. So weit das Klima es erlaubte, wurde durch eine fortgesetzte Kulturwanderung angeeignet, was Italien entweder ursprünglich besessen oder selbst in früheren Jahrhunderten aus Griechenland und Asien bezogen hatte. Nicht blos die Baumfrüchte, Birnen, Pflaumen, Kirschen, Maulbeeren, die Trauben und alle Manipulationen der Kelterung und Weingewinnung, dazu auch der Keller, cella, die Tonne und die Kufe, die Flasche, der Becher und der

Možda će tko prigovoriti, da bi slavenski narodi više bili napredovali u obrazovanosti, nego što zbilja jesu, kad bi bila istina, što sam ovdje razložio, naime da su bili Slaveni već u predpovjestno doba znatno uljudjeni i upitomljeni. I bili bi doista na putu k prosvjeti dalje dospjeli, da jih nisu zaustavljali drugi sirovi narodi, pa ne samo zaustavljali, nego istu mladjahnu biljku duševnoga napredka kojegdje s korienom izčupali, kao što njihova tužna poviest kroz plač pripovieda. Hoćeš-li se čuditi putniku, što je stao, jer mu je voda put razrovala, te nemože dalje? Uzmimo samo Bugare, možda najinteligentniji, a svakako najnesretniji slavenski narod. Koliko će proći vremena, dok zaciele rane ljetos jim zadate! A koliko su toga ovi pravi mučenici pretrpili od prvoga svoga pomolka u sadašnjoj domovini! — Goti, Huni, azijski Bugari, Grci, Avari, Magjari, Tatari, Turci — sve je to od petoga stoljeća pa do dana današnjega samo žarilo i palilo po njihovoj domovini: a ti se čudiš, što Bugari nisu dan danas onako prosvietljeni kao Niemci ili Franzezi? Ja se pako čudim, što je od njih utekao piličnik, što nisu svi bez traga zaglavili u tom 1500-godišnjem pokolju kao što i većina njihovih krvopijah.

Njekoja od navedenih ovdje imenah bilja, ako i glase jednako u svih slavenskih jezicah, postala su po svoj prilici tek u historičko doba, budući stvorena prema istim pravilom jezika, n. pr. kos-

Kelch, sondern auch Blumen, Gemüse, Küchen- und Apothekergewächse, wie Kohl, *caulis*, Kabes, Kappes, *caputium*, Erbse, *ervum*, Wicke, *vicia*, Linse, *lens*, Petersilie, Zwiebel, Kümmel, Beete, Rettich, (den die Römer selbst erst unter den ersten Kaisern aus Syrien als *radix Syria* bezogen hatten), *radix*, Meerrettich, entstellt aus *armoracia*, Münze, *mentha*, Koriander, Kerbel, Liebstöckel, *libisticum* statt *ligusticum*, Lavendel, Melisse, Poley, *pulegium*, Fenchel, Anis, Karde, Lattich, *lactuca*, Spargel und vieles Andere, (na primjer Salbei, Hyssop, Ribisel, Bertram, Thymian, Majoran, Schalotten, Porri, Pastinak, Fisolen, Kürbiss, Melone, Feige, Kohlrübe, Kartoffel, Raute, Veilchen, Spargel, Rosmarin, Anis, Kümmel, itd.) sind lateinisch benannt; die Sichel ist das lateinische *secula*, Flegel — *flagellum*, Mergel — *marga*, *argila*, Speicher — *spicarium*; lateinisch sind Butter und Käse, Pferd und Zelter, die Masse: Meile, Centner, Pfund, Mut, *modius*, Scheffel, *scaphum*, *scapilus*, Seidel, *situla* u. s. w. Wie die italienische oder galliche Villa mit allem Zubehör, den Gewächsen, Thieren und nöthigen Werkzeugen und Arbeiten auf deutschen Boden versetzt wurde, davon giebt Karl des Grossen *capitulare de villis* und das *specimen breviarii rerum fiscalium* ein deutliches Bild.“ Hehn l. c. str. 367.

matka, petoprst, ostrožka, ljepica, ili pretočena iz istoga vrela, n.pr. vjetrenica (= Anemone), vrbnica (= Salicaria), večernica (= Hesperis), dimnica (= Fumaria), žličnjak (Cochlearia) itd. Nu tim se nepobija moje umovanje; jer s druge strane valja uzeti na um, da je jamačno bilo te sveslavenske zajednice i u biljarstvu puno više, nego što sam ja ovdje uza slabačka pomagala iztaknuo; jer jezik je odsjev narodnjega života, s njim se diže i raste, š njim se mienja i pada. To nam potvrđuje i nazivlje bilja: kako koji tuđi element mah otimlje u narodu, ponestaje njegovih korjenitih riečih, a šire se tuđinke; tako su i danas (više manje) mjesto poznatih pravih slavenskih korjenikah: smokva, ljubica, bunika, dinja, lubenica, buča, klinčić, odoljen, sljez, pelin, titrica, rman ili raman, crljenac, tratinščica ili ledinščica, grozdjiće, mrkva, pečurka itd. pretegle kojegdje tuđinke: figa, violica, mantiment, melun, pepun, anguria, bundeva, karamfilj, baldrian, ajbiš, bermet, gamilica, čebula, ringelc, ribizle, merlin, šampion, bun itd.

Nego od kako se je kod Slavenah narodni duh probudio — ustupaju opet ove tuđinke mjesto pravim domorodkam.

Ima jošte jedan momenat, s kojeg je ova sveslavenska zajednica imenah bilja osobito po historika vrlo znamenita. Kao što sam u početku ove svoje razprave napomenuo, izvori praslavenske poviesti su vele mutni ili baš nikakvi. Samo teškimi zamršenimi kombinacijami domišljaju se naučnjaci, gdje je bila pradomovina Slavenah, gdje je ona zemlja, odkuda su se bili razgranali, te razišli, da posjednu svoje sadašnje postojbine. Na ovo nam prilično jasno odgovaraju sveslavenska imena bilja.

I u tom pogledu bit će mi ravnalom iztraživanje domovine indoevropskoga pranaroda. Geiger piše (u nav. knj. str. 128): „Für den ersten Ausgangspunkt oder die Urheimath der Indogermanen gibt es ein ziemlich bezeichnendes Merkmal in der Baumvegetation, wie sie in Sprachen die so lange getrennt sind, wie das Deutsche und Sanskrit, oder das Deutsche und Griechische, sich darstellt. Hier treten namentlich drei Bäume in den Vordergrund, deren Namen in einer und derselben Zeit gebildet worden sein, und die daher in der Region, wo sie gebildet wurden, zusammengestanden haben müssen; es sind die Birke, die Buche und die Eiche.“

„Bereits Pictet hat die gleiche Methode angewendet und aus einem reichen Vorrathe der übereinstimmenden und abweichenden Bezeichnungen für Naturgegenstände auf das Land zu schliessen

versucht, auf welches die mit einem gleichen oder ähnlichen Worte benannten Objecte verweisen. Er schliesst z. B. ebenso wie Benfey, aus der offenbaren Identität slavischer, lateinischer und deutscher Wörter für Meer unter sich und mit dem Sanskritworte *mira*, Ocean, dass die Indogermanen der Urzeit ein Meer gekannt haben müssen. Er findet dieses Meer in dem Caspischen und den Ursitz der Indogermanen in Baktrien und dem Oxusthale.“

Ako je naučnjakom ovo malo riečih dovoljan razlog, da iz njih nagadjaju kolievku Indoevropljanah: to mi možemo, uz toliko obilje sveslavenske zajednice, i smjelije i sigurnije potražiti pradomovinu Slavenah.

Nauk o razprostranstvu bilja (Pflanzengeographie) uči, da svako drvo i u obće svaka biljka ima svoju postojbinu, sad prostraniju sad tješnju; jer ovu prostranost neodlučuje svagda samo dalečina od polutnika ili od stožera, nego i puno drugih okolnostih. Tako biva, da njeke biljke rastu malo ne svagdje, n. pr. obični bor ili obična breza: njih ćeš naći u ledenoj Laponskoj i Sibiriji doklegod ima šumah, pa i na jugu, sve do Pirenejah i Balkana. Sveslavensko ime ovih drvetah neodlučuje dakle ništa, nepokazuje, gdje je bila slavenska pradomovina. Više je stegnuta domovina hrasta ili duba, dopiruća na sjeveru jošte nad bukvu, kojoj je Poljska, od Kraljevca do Podolja, sjeverna medja, više prama sjeveru neraste. Medju područjem bukve i hrasta ide medja pšenici i raži; ječam dopire više, najbliže k stožeru. U području bukve rastu i voćke-divljake, po imenu jabuka, kruška i divlja trešnja. Ovamo ide i klen, mlieč, javor, briest, vez, grab, lipa, brek. (Gl A. Griesebach: Die Vegetation der Erde nach ihrer klimatischen Anordnung. Leipzig 1872. I.)

Isto tako sižu ova drveta, pa i ostalo u ovoj razpravi nabrojeno bilje prama jugu više manje do donjega Dunava ili baš do Balkana.

Sve obično bilje, koje su Slaveni u svojoj pradomovini nalazili, pa i ono, koje je bilo tamo od drugud donešeno, dok su jošte na okupu živili, dobi i zadrža do danas jedno ter isto ime. Drugčije bje za bilje i druge stvari, koje su naučili poznavati stoprv u historičko doba, dakle pošto su se razišli i nastanili u sadašnjih postojbinah — za takve predmete neima više sveslavenskih imenah, već jim je svaka slavenska grana nadjenula osobito ime, ili ga je uzajmila od naroda, od kojega je i sam predmet dobila, te ga prema svomu jeziku prekrojila. Iztražujuć u ovom pogledu slavenske jezike nalazimo ne samo što je praslavensko, nego i put, kojim su

druge poznate stvari k ovomu onomu slavenskomu narodu dospjele. — Obnašav dakle, da su n. pr. rieči željezo, nož, mač, kosa, pila, dlieto, svrdao, rieči svim Slavenom zajedničke, možemo se pouzdano domišljati, da su oni te stvari poznavali već za dopovjestne dobe: al nećemo isto tvrditi za predmete, za koje znamo, da su dospjeli u srednju Evropu tek u kasnije doba; n. pr. naša artija, h a r t i j a je već Slovencem nepoznata rieč, oni to zovu p a p i r kao što i Česi i Poljaci, a Rusi бумага; bug. bumagъ, — naš p a m u k je rieč turska, Slovenci kažu bumbak, bombaža (prema talijanskomu bombagia), i pavola, pavouna, Česi bavlna, Poljaci bawełna, Lužičani bavłma, bavłana vołna (svi prema njemačkomu Baumwolle), Rusi бумага; u r a kod zapadnih Hrvatah (prema njemačkomu Uhr), s a t u iztočnih i u Srbah, sahat u Bugarah (oboje tursko), zegar (Zeiger) u Poljakah, zegeř u Lužičanah, hodiny u Čeah, часы u Rusah; — k a d i f a (turski), baršun u Slovenacah, ruski бархатъ, (njem. Barchent), česki, ruski i poljski aksamit (grčki ἐξάμιτος), slovenski žamet (njemački Sammt, talijanski sciamito) itd.

Ovo pravilo valja i za bilje u novije doba k slavenskim narodom donešeno, i to ima svagda raznolika ili tudja imena. Evo nekoliko primierah!

M u r v a kod zapadnih Hrvatah, a kod Slovenacah i m u r b a, kod Čeah m a r u š e, kod Poljakah m o r w a (sve od latinskoga Morus); d u d kod izt. Hrv. i kod Srbah, t u t kod Rusah (oboje tursko), kod Lužičanah m o l o v y b o m (= njemačko Maulbeerbaum), kod Bugarah j a g o d i n i c a.

B i b e r (kod iztočnih Hrvatah i Srbah), p a p a r (kod zapadnih) slov. prpr, čes. pepř, polj. pieprz, luž. popeř, (lat. Piper), rus. перецъ, (grčki πειπερίς).

Č e m p r e s, Č e p r i s, polj. cyprys, čes. cypřiš, rus. кипарисъ (lat. Cupressus, grčki κυπάρισσος).

R i ž, R i ž a (kod zap. Hrv.), polj. ryż, čes. rejže, slov. rajž, rajs, luž. rajs, rus. рисъ, рыжъ (od njem. Reis), dalm. oriz (od lat. Oryza), granariz (od lat. grana risa), rus. пшено сарачинское, izt. hrv. i srbski pirinč, pirinač.

K a f a ili K a v a — u svih Slavenah.

Š e ć e r (od pers. sakar), slov. cukor i cuker, čes. cukr, polj. cukier, luž. cukor, čokor — sve od njem. Zucker; dalm. zakar, rus. сахаръ od grč. σάκχαρον, lat. saccharum.

L j u b i c a (kod izt. Hrvatah i kod Srbah), vijolica (kod zap.

Hrv. i Slov.); *rus.* фиалка, *slč.* fiala, fialka, *čes.* fiala, fiolka, *polj.* fiołek, *luž.* vijavka — sve od latinskoga *Viola (odorata)*, *njem.* Veilchen, jer je iz Italije u srednju Evropu donešena. Na jugu naše domovine rasla je valjda od starine, zato je i stekla domaće narodno ime ljubice. Druge (domaće) vrsti toga roda imaju i kod drugih Slavenah domaća imena, najpače *Viola tricolor*, *rus.* полуцвѣтъ, братки, мотыльки, прикорная, розопасль, веселые глазки, троичный цвѣтъ, троецвѣтка, *čes.* trojice, trojična bylina, *polj.* brat z siostrą, widowki, potrojni kwiat, braciszki, *naški:* sirotica, dan i noć, *njem.* Dreifaltigkeitsblume, Tag und Nacht.

Osobito je u ovom pogledu zanimljiva jedna vrst žitka, koju svaki slavenski narod drugčije zove, prema tomu, odkuda je za nju doznao; obično se zove po narodu, od kojega je dobavljena. Mislím ovdje *lat.* *Polygonum Fagopyrum*, *njem.* Buchweizen: mi ga zovemo eljda, heljda, *slov.* hajda, ajda, *luž.* hejda — što sve dolazi od njemačkoga Heidenkorn; Česi pako i Poljaci su njemačku rieč preveli, te kažu pohánka, poganka. Pogani, na koje se ova rieč poteže, bijahu jednim Tatari, zato zovu Česi, Poljaci i Malorusi heljdu i t a t a r k o m; Slovenci ju potežu na Turke, te kažu turšica (kao što se je od prije i njemački zvala der T ü r k e n, latinski *Turcicum frumentum*, franc. blé sarrazin, tal. grano saraceno.¹⁾ — Rusi i Poljaci su opet prozvali heljdu d i k u š a, što je od divljakah azijskih k njim stigla; pa još i греча, гречка, гречиха, гречуха, гречина, Poljaci pako grycha, greczycha, gryczka — očevídno zato, što su ju i od Grkah dobili.

Kao što je heljda u Slavenah različita imena stekla, zato što nije u njih od pamtivieka rasla, nego je k njim iz tudjine došla: onako je sve južno bilje il tudje ime zadržalo, ili različita imena dobilo, kao što n. pr. četrun, limun, naranča, lala ili tulipan (oboje tursko), duhan (arapsko), ižop ili sipant, bagren, mušmula, dunja, aloj, raved, vanilja, velestika, mažuran, pastrnak, kostanj, patlidžan, rajčica, artičoka, čemin, mrča, broskva, vrza, datula, ruj itd. — što je sve dokaz, da pradomovinu Slavenah ne valja tražiti na jugu, gdje ovo bilje raste, nego više na sjeveru, medju 45—60° sjeverne širine, to jest od prilike medju donjim Dunavom i Baltom, odakle su se malo po malo na sve strane, najpače k jugu i zapadu pomi-

¹ Razlog tomu imenu navodi Leonhart Fuchs u svom djelu „de historia stirpium. Basileae 1542, str. 824: „e Graecia autem et Asia in Germaniam venit, unde turcicum frumentum appellatum est: Asiam enim universam hodie immanissimus Turca occupat.

cali. Tako se dogodi, da gdjekoja južna biljka dobi kod nas narodno ime, a u ostalih Slavenah zove se tuđim imenom; jer južnim Slavenom su te biljke uz 1200 godinah bile domaće plodine, domorodke, a drugim su ostale do danas tuđinke. Ovamo ide maslina, smokva, ljubica, groždjiće, tetivika, smrdljika, rožčići, šipak (Granatapfel), česmina, sladun, čičimak, lubenica, tušak, slanac, božikovina itd.

Nego upravo to, što južni Slaveni imaju za južno bilje osobita narodna imena, a druge biljke zovu jednako s ostalimi Slaveni — upravo taj faktum potvrđuje poviedanje historije, da Hrvati i Srbi nisu nikli u svojoj sadašnjoj domovini, nego su od drugda onamo doselili.

Jer da je bila prvotna otačbina Slavenah medju Balkanom i Tatrani i da su odavde ostali slavenski narodi k sjeveru odselili, imalo bi južno bilje zajednička imena; nu kao što sam malo prije razložio, sjeverni Slaveni zovu to bilje drugimi, ponajviše tuđimi imeni.

Ako su pako južni Slaveni nekada sa sjevernima kupno živili, pita se gdje je to bilo? — Na jugu to nije bilo, kao što smo upravo vidjeli; al niti na dalekom sjeveru; jer onda bi imali Slaveni zajednička imena za ondašnje bilje, a tih neimaju: ruske rieči: глыжи ili команица (Rubus Chamaemorus), багульникъ (Andromeda), тикта ili сиха (Empetrum), багунъ (Ledum), плоховець (Rhododendron), карла (Betula nana) itd. posve su nam nepoznate, jer označuju bilje, koje samo gore na sjeveru u veliko raste. Dapače niti ono sjeverno bilje neima zajedničkih imenah, koje kod nas uspieva samo gdješto na visokih planinah, n. pr. rus. листовница, polj. modrzew, česki modřín, hrv. ariž, slov. mecesen (Larix), ili rus. горная сосна, slč. kosodrevina, klječ (Pinus Pumilio).

Slaveni nisu dakle kupno živili na skrajnjem sjeveru; al niti na azijskih pustarah ili iztočno-evropskih stepih, jer niti ondašnje bilje neima sveslavenskih imenah osim onoga, koje raste ne samo po stepih nego i po drugih ravnica, n. pr. kovilje (Stipa), vlasulja (Festuca), pirika (Triticum repens), rebrac (Achillea Millefolium), mlieč (Sonchus) itd.

Kad razgledamo nabrojeno u početku ove razprave šumsko drveće i grmlje, uvjerit ćemo se, da se šume i šikare sjeverne Hrvatske sastoje iz onakvih stabalah. Odavde izvodimo s razlogom, da šume praslavenske domovine nisu bile puno različite od ovih naših; ako još uzmemo na um, da su bili drevni Slaveni vješti gospo-

dari, radšta su morali imati primjerenu ratarstvu zemlju, pa onda svrnemo okom na zemljokaz sjeverno-istočne Evrope — netreba nam dugo tražiti po njem tu praslavensku postojbinu. Nigdje nećeš naći toliko šumah našim sličnih, a uz to neizmjereno prostranstvo žitorodnih poljah, koliko na sjeverno-istočnom podanku karpatskih gorah. Pa doista uči i poviest, da je ondje izkonska otačbina Slavenah, a Tatre da su kolievka Hrvatah i Srbah.

Djela, kojimi sam se poslužio kod sravnjivanja slavenskih imenah bilja.

- Fr. Miklosich: *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*. Vindobonae 1866.
 Н. Анненковъ: *Ботаническій словарь*. Москва 1859.
 А. С. Роговичъ: *Опытъ словаря народныхъ названій растений юго-западной Россіи*. (Записки юго-западнаго отдѣла импер. русскаго географическаго общества, Кіевъ. Томъ I за 1873 годъ).
 Jan Svatopluk Presl: *Wšeobecný rostlinopis*. II dily. W Praze 1846.
 Dan. Sloboda: *Rostlinnictví*. V Praze 1852.
 Dr. Gustav Reuss: *Května slovenská, čili opis všech jevnosnubných na Slovensku divorostaucich zrostlin*. V B. Štavnici 1853.
 Josef Jungmann: *Slovník česko-německý*. W Praze 1835.
 Ign. Raf. Czerwiakowski: *Opisanie roślin skrytopłeciowych lékarskich i przemysłowych*. Kraków 1849. — *Opisanie roślin jednolistniowych lékarskich i przemysłowych*. Kraków 1852. — *Opisanie roślin dwulistniowych lékarskich i przemysłowych*. Kraków 1859.
 M. Sam. Bogumił Linde: *Słownik języka polskiego*. Lwów 1854.
 Curt Bose: *Wendisch-deutsches Handwörterbuch nach dem oberlausitzer Dialekte*. Grimma 1840.
 Smoler J. E.: *Njemsko-serski slovník*. Buděšín 1843.
 Dr. P. Ascherson: *Flora der Provinz Brandenburg*. Berlin 1864. (Ima mnogo narodnih lužičkih imenah bilja).

Vrela, iz kojih sam crpao hrvatska, srbska i slovenska imena bilja, navest ću potanko u „Jugoslavenskom imeniku bilja“, što ga za tisak prijavljam.
